

ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «Οι επιπτώσεις της ανεργίας στις εργασιακές σχέσεις»

Των σπουδαστριών: Γρίβα Μαρία
Σακαρέλη Ελεάνα

Υπεύθυνος καθηγητής: Σμυρνής Κωνσταντίνος

ΠΑΤΡΑ 1996

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	2163
----------------------	------

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Νιώθω έντονη την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τους λατρευτούς γονείς μου , τα αδέρφια μου , τον αξιοσέβαστο εισηγητή μου Κ. Σμυρνή και τους πολυαγαπημένους πραγματικούς φίλους μου Δημήτρη , Κώστα , Γιώργο , Δημήτρη , Θοδωρή και Νίκο για την αμέριστη συμπαράσταση και βοήθεια που μου έδιναν κάθε στιγμή κατά τη διάρκεια γραφής της εργασίας μου .

ΜΑΡΙΑ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου Γιώργο, τους γονείς μου και τους φίλους μου για τη στήριξη που μου έδιναν κατά τη διάρκεια γραφής της εργασίας μου .

ΕΛΕΑΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εκεί που ευημερούν οι αριθμοί δεν ευημερούν πάντα οι άνθρωποι. Έχουμε γίνει θεατές μιας πραγματικότητας η οποία αναβιώνει τη δεκαετία του '90 ,την πραγματικότητα, δηλαδή της εξαθλίωσης της οικονομίας. Η οικονομία είναι εκείνο το μέγεθος από το οποίο εξαρτούνται και οι υπόλοιποι παράγοντες της ζωής του τόπου, όπως είναι η υγεία η παιδεία. Επίσης η οικονομία είναι ο παράγων εκείνος ο οποίος δίνει ώθηση των επενδύσεων. Επομένως, σε μια οικονομία όπως η Ελληνική, η οποία έχει σοβαρά προβλήματα και προσπαθεί να προλάβει το τρένο της ευρωπαϊκής ένωσης, η φόρμουλα η οποία ακολουθείται για την ανάκαμψη είναι η στυγνή φορολόγηση. Αυτά όλα έχουν σαν επακόλουθο τη μείωση των εξόδων των επιχειρήσεων με άμεση συνέπεια την ανεργία. Αφού αναλύσαμε από που προήλθε η ανεργία θα εξηγήσουμε και τους λόγους.

Κατά την προσωπική μας άποψη, η ανεργία οφείλεται σε τρεις κύριους λόγους : 1 στη φορολογική πολιτική των εκάστοτε κυβερνήσεων, 2 στην προσπάθεια μείωσης του κράτους και λέγοντας κράτος εννοούμε α) τις προβληματικές επιχειρήσεις οι οποίες έκλεισαν δημιουργώντας στρατιά ανέργων και τις ανάλογες επιπτώσεις σε όλα τα κοινωνικά στρώματα β) την ολοένα μειούμενη εισαγωγή νέων στο δημόσιο τομέα και γ) τις δημόσιες επενδύσεις. Τα παραπάνω έχουν σαν συνέπεια οι άνεργοι να βγαίνουν στην αγορά εργασίας μεγενθύνοντας το πρόβλημα. Και 3 η ανεξέλεγκτη εισροή και παραμονή ξένων εργατών στη χώρα μας. Εδώ κρίνουμε σημαντικό να επισημάνουμε ότι δεν χρησιμοποιούνται σε εξειδικευμένες εργασίες αλλά σε ευκαιριακές.

Στο χώρο της Ελλάδας είμαστε θεατές όλων αυτών των γεγονότων και ιδιαίτερα του κλεισίματος των προβληματικών όπως, η Πατραϊκή Χαρτοποιία Δ. Ελλάδος.

Στην βιομηχανική ζώνη, οι κάτοικοι είναι απογοητευμένοι και προσπαθούν να βρουν λύση στα προβλήματά τους, χωρίς διάθεση καταστροφολογίας και χωρίς αίσθηση απελπισίας.

Οι λύσεις πρέπει να δοθούν μέσα από την πολιτεία, πρέπει να έχει δύναμη και σθένος να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα και να κατανοήσει ότι οι λύσεις των προβλημάτων είναι η ανάπτυξη αυτού του τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 ΑΝΕΡΓΙΑ - ΟΡΟΣ

Ένα από τα σημαντικότερα αρνητικά φαινόμενα της εποχής μας είναι η ανεργία, που μαστίζει τις σύγχρονες κοινωνίες.

Ανεργία είναι ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, κατά το οποίο υπάρχει ανισορροπία στην προσφορά και ζήτηση εργασίας. Συγκεκριμένα τα εργατικά χέρια πλεονάζουν σε σχέση με τις προσφερόμενες μορφές εργασίας.¹

Σύμφωνα με τον Ο.Α.Ε.Δ. άνεργος θεωρείται κάθε άνθρωπος που δηλώνεται στα γραφεία ευρέσεως εργασίας και είχε εργαστεί προηγουμένως ένα χρονικό διάστημα, ενώ κατά την Ε.Σ.Υ.Ε. άνεργος θεωρείται κάθε ένας που δεν εργάζεται.

Παρ' όλο που στην τρέχουσα γλώσσα όταν γίνεται λόγος για την ανεργία εννοούμε κυρίως την ανεργία των εργατών, υπαλλήλων ή άλλων μισθωτών, στην οικονομική ζωή μπορεί να βρεθεί άνεργος και οποιοσδήποτε άλλος συντελεστής της παραγωγής, όπως το έδαφος, οι μηχανές κ.τ.λ.

1.2 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ²

Δικαιωματικά η ιστορική προσδιοριστία του μεταίχμιου των δύο αιώνων, θα επιδράσει στην τελική κατονομασία του απερχόμενου αιώνα, σαν αιώνα της ανεργίας. Σαν ο 20ός αιώνας της ανεργίας, της αμφισβητησιακής αλλοτρίωσης της εργασίας. Η ίδια η εργασία μετατρέπεται με την επιβολή των

¹ Περιοδικό Κοινωνικά προβλήματα Κωστόπουλος Βασίλειος
Βερανζέρου 23

² Περιοδικό Οικονομικά χρονικά Φεβ-Μαρτ '94 σελ.16

“νέων” εργασιακών σχέσεων σε μισοάνεργη εργασία. Η απασχόληση σε μερικότητα. Η αυτοσυνείδηση της ιστορικότητας της εποχής που ζούμε σήμερα κιάλας να κατανοεί το ιστορικό αυτό μεταίχμιο σαν παράδειγμα στο επίπεδο κλασικότητας. Η ανεργία προωθείται στην πρώτη γραμμή των κοινωνικών, ταξικών και πολιτικών συγκρούσεων. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 -αρχές του 1990- οι τάσεις σταθεροποίησης της ανεργίας σαν μαζικό φαινόμενο, μετατρέπονται σε “σταθερές” των γενικών τάσεων όλων των φάσεων του οικονομικού κύκλου.

Το φαινόμενο διεθνοποιείται. <<Εξισοροπείται>> η ευρωπαϊκή ιδιομορφία της μαζικής ανεργίας. Γίνεται οικουμενική για να χρησιμοποιήσουμε μια έννοια που την κακομεταχειρίστηκαν νοηματικά στα τέλη του ‘80. Οι τοπικές, υπερτοπικές, εθνικές, διεθνικές και υπερεθνικές ιδιομορφίες αλληλοτροφοδοτούν και διαπλέκονται σε μια σύγχρονη παγκόσμια σταθερά, τη μαζική ανεργία. Η οριζόντια και κάθετη εξάπλωσή της, καθίσταται ένα ολικό κοινωνικό γεγονός. Οι θεσπισμένες οικονομικές λειτουργίες μολύνονται από την ανεργία. Η συνολική κοινωνική παραγωγικότητα εργασίας απειλείται. Ο λεγόμενος ορθολογισμός των δημοσίων στόχων περί κοινωνικής απόδοσης όταν και όπου τολμείται να υπενθυμίζεται, επισημοποιείται σαν απροσδόκητη και ανούσια για τους καιρούς μας δημαγωγία. Το περιβόητο <<κράτος πρόνοιας>> εξομβελίστηκε από το μέχρι τώρα εννοιολογικό χρηματιστήριο της κοινωνικής διπλωματίας>>. Το κράτος φαινομενικά απόσύρεται στο βάθος της σκηνής. Μαζί του απόσύρονται όμως πραγματικά οι γνωστές κρατικο-μονοπωλιακές πολιτικές απόσχολησης. Ο μονούπόστατος ταξικός χαρακτήρας του δήθεν απόσυρόμενου κράτους απόκαλύπτεται ολοένα και περισσότερο. Η σχετική αυτοτέλειά

του απέναντι στο μεγάλο και πολιτικά συγκροτημένο κεφάλαιο, περιορίζεται και φραστικά και δραστικά.

Παρά τη διεθνή εμπειρία και τη θεωρητική αναζήτηση, η έκταση και το βάθος των κοινωνικών επιπτώσεων της ανεργίας παραμένουν κατά προσέγγιση διευκρινίσιμα.

1.3 Η ΑΠΕΛΠΙΔΑ ΣΚΕΨΗ³

Η θεωρητική ομολογία είναι δραματικά κοινή. Στον επιστημονικό πολιτικό - οικονομικό ορίζοντα δεν διαφαίνεται καμία αστική θεωρία, που να συγκροτήσει πολιτική αντιμετώπισης του μείζονος οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού ζητήματος στο τέλος του 20ού αιώνα της ανεργίας. Παρά την συνεχιζόμενη ραγδαία τεχνική πρόοδο, η φτώχεια της θεωρίας συνεχίζει απτόητη. Οι μέχρι τώρα θεωρίες της <<πλήρους απασχόλησης>> αυτοεγκλωβίστηκαν σε παραλλαγές μίξεων και αλληλοδιεισδύσεων της νεοφιλελεύθερης και νεοκείνσιακής κατεύθυνσης. Ο εμπειρικός έλεγχός τους στην ιστορική μεταπολεμική διαδρομή είναι μονοσήμαντα απόφθευματικός. Ο Κείνσιανισμός δείχνει να <<παραδόθηκε>> αμαχητί στο νεοφιλελευθερισμό. Η κριτική της ιστορικής ανικανότητας του νεοφιλελευθερισμού, φαίνεται να μην έχει ερείσματα πλέον να ασκηθεί από αστικές <<ενοχές>> και διαβλέψεις. Και είναι εξηγήσιμο αυτό από την πανηγυρικά γενικότερη στροφή της σοσιαλδημοκρατίας και της συμβολής της στην κρίση του εργατικού κινήματος.

Η <<τελειωμένη>> ιστορία συνεχίζει ωστόσο να διδάσκει. Όλα τα τεχνοκρατικά μίγματα πολιτικών απασχόλησης δεν μπόρεσαν. ...

³Περιοδικό Οικονομικά χρονικά Φεβ-Μαρτ '94 σελ.17

Συνεχίζουν να αδυνατούν να αντιμετωπίσουν την ανεργία στην πράξη. Η έκδηλη παρακμή της πρακτικής και θεωρητικής δημιουργίας των ημερών μας, φαίνεται να μην απασχολεί τους πολιτικά <<αρμόδιους>>.

Η επιστημονική απόρεια καθίσταται άπορη. Η σημαίνουσα γλώσσα, ανερμήνευτη. Η επιστημονική ερμηνεία, θρυμματισμένη. Οι έννοιες, τα νοήματα αντιστρέφονται βίαια και με απροσχημάτιστη θρασύτητα. Ο τεχνοκρατικός λόγος των ενιαίων δυνάμεων της αγοράς αγορεύει και ωθεί αγοραία την επιστήμη. Ανακηρύσσοντας τη μερική απόδέσμευσή του από τη μέχρι τώρα οικονομική επιστήμη, ορίζει εκ νέου τις έννοιες, τις αξίες, τις αφετηρίες της. Η επιστημονική στάση εξαναγκάζεται να δηλωθεί. Να δηλωθεί το ποσοστό στήριξης των δυνάμεων της αγοράς. Να δηλωθούν <<απεταξάμην>> ή όποιου βαθμού προσηλώσεις.

Η αιτιακή ανάλυση της ανεργίας υπαγορεύεται κυρίως από μακρόπνοους και βραχύβιους στόχους, πολυεθνικών οικονομικών και πολιτικών οραμάτων.

Συνήθως περιορίζεται σε επιλεκτική παραγοντολογική ανάλυση των αιτιών. Παρά τα σύγχρονα μέσα της ανάλυσης και τα ενδιαφέροντα επιμέρους συμπεράσματά της, η μονομέρεια και η απόσπασματικότητα της διατηρείται κυρίαρχη. Η συστηματική προσέγγιση των αιτιών διατηρείται σαν πολυτέλεια. Ενώ σε μερικές έρευνες που διακηρυχτικά χρησιμοποιήθηκε, δε βρίσκει διέξοδο πέρα της <<τεχνολογικής>> κατανόησης της ανεργίας, στις κυρίαρχες σχέσεις παραγωγής στο ιστορικό στίγμα της καπιταλιστικής συσσώρευσης, στη φύση του καπιταλιστικού καταμερισμού εργασίας. Η μετάθεση των αιτιών από τις κοινωνικές σχέσεις στις τεχνικές, έχει σαν επακόλουθο τα προτεινόμενα μέτρα αντιμετώπισης να μονομερούν σε πεδία της όποιας

<<διαρθρωτικής>> τεχνολογικής ανεργίας, της ανεργίας τριβής και τελειοποίησης της πληροφόρησης για την εύρεση εργασίας, της αντιστάθμισης της εργασίας με επιμόρφωση και επαγγελματική κατάρτιση, της συγχωριακής ανεργίας, της ανεργίας λόγω των εργατικών διεκδικήσεων(!), της εποχιακής ανεργίας κ.λ.π.

Είναι φανερό ωστόσο ότι τα μεγέθη, το βάθος και η διάρκεια της σύγχρονης μαζικής ανεργίας αποτελούν απότελέσματα της συγκεκριμένης ιστορικής εξέλιξης του καπιταλισμού, καθώς και της επικράτησης του νεοφιλελευθερισμού.

1.4 ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η ανεργία αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας χώρας. Το πρόβλημα της ανεργίας απασχολεί και θα απασχολήσει τόσο τις βιομηχανικές όσο και τις μη βιομηχανικές χώρες. Κινητοποιήσεις και προβληματισμοί πάνω στο φαινόμενο αυτό εμφανίστηκαν σε μεγαλύτερη ένταση στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες της Δ. Ευρώπης.

Η ανεργία δημιουργείται βασικά από την μετάβαση τεράστιων πληθυσμιακών μαζών από την επαρχία στα αστικά κεντρα, μα συνέπεια την υπερσυμφόρηση των μεγαλουπόλεων και την αδυναμία απόρροφησης του εργατικού δυναμικού. Επίσης ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι ελλιπής και ανύπαρκτος και δεν υπάρχει μακροπρόθεσμος προγραμματισμός από το μέρος της πολιτείας. Η υπερβολική τεχνολογική ανάπτυξη αντικατέστησε το ανθρώπινο δυναμικό με τη μηχανή.

Η ανεργία τροφοδοτείται και από την έλλειψη αξιοκρατίας, την πολυθεσία και την τάση των εργοδοτών να μεγιστοποιούν

τα κέρδη τους, μειώνοντας το ανθρώπινο δυναμικό. Η έλλειψη οικονομικών κινήτρων από την πολιτεία είχε σαν αποτέλεσμα να μην γίνονται νέες επενδύσεις και να υπάρχει αντιπαραγωγική εκμετάλλευση του χρήματος. Τέλος το ξένο-φθινό εργατικό δυναμικό εμποδίζει την εύρεση εργασίας από εγχώριους.

Ο άνεργος αισθάνεται μειονεκτικός και κατώτερος σε σχέση με τον εργαζόμενο και καλλιεργείται η απαισιοδοξία και η παθητική στάση απέναντι στη ζωή. Η ανεργία όμως έχει σοβαρές συνέπειες και στο σύνολο, αφού η πολιτεία καλείται να συνδράμει τους ανέργους με τεράστια επιδόματα. Η βία, η τρομοκρατία, τα ναρκωτικά και οι αυτοκτονίες παρουσιάζουν έξαρση. Διογκώνεται το χάσμα στις ανθρώπινες σχέσεις, γιατί οι άνεργοι νιώθουν μειονεκτικά σε σχέση με τους εργαζόμενους και τέλος η οικονομική αυτή δυσπραξία έχει αντίκτυπο σε κάθε κοινωνική εκδήλωση-τέχνες, γράμματα, επιστήμες.

Στο θεωρητικό σχήμα του πλήρους συναγωνισμού, η ανεργία δεν θα έπρεπε να είναι παρά παροδική, αφού το πλεόνασμα της προσφοράς ενός συντελεστή της παραγωγής σε σχέση με την ζήτησή του, θα έπρεπε να προκαλέσει την πτώση της τιμής του ως το σημείο που η ζήτηση και η προσφορά θα ισορροπούσαν πάλι. Αυτό όμως προϋποθέτει όχι μόνο ότι η τιμή των συντελεστών της παραγωγής μπορεί να μεταβάλλεται αρκετά εύκολα, αλλά ότι και αυτοί οι ίδιοι οι συντελεστές μπορεί να μεταφέρονται αρκετά εύκολα και να κινούνται (από μια απασχόληση σε άλλη), ώστε να εξασφαλίζεται η γρήγορη επαναχρησιμοποίησή τους.

Για να αντιμετωπιστεί η ανεργία θα πρέπει να υπάρχει σωστός επαγγελματικός προσανατολισμός, αλλά και προσφορά οικονομικών κινήτρων από μέρους της πολιτείας, ώστε να τονωθούν οι επενδύσεις και να απορροφηθεί το πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Επίσης θα πρέπει να υπάρχει αξιοκρατία, να

αντιμετωπιστεί η πολυθεσία και κάθε επάγγελμα να απόδεσμευτεί από το κοινωνικό φωτοστέφανο με το οποίο περιβάλλεται, και να επιδειχτεί το πνεύμα υπευθυνότητας απέναντι σε κάθε μορφή εργασίας.

1.5 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ανατρέχοντας στους διάφορους πολιτισμούς που εμφανίστηκαν στην Ιστορία παρατηρούμε ότι στον Αρχαίο Ελληνικό Πολιτισμό εξάιρεται το στοιχείο της πνευματικής εργασίας, της φιλοσοφικής, της καλλιτεχνικής σε σχέση με το χειρωνακτικό στοιχείο. Στην πρωτόγονη κοινότητα, δεν υπήρχε ατομική ιδιοκτησία, ούτε κοινωνικές τάξεις. Η ιδιοκτησία στα προϊόντα, στη γή και σε κάθε πράγμα, ήταν συλλογική. Οι παραγωγικές σχέσεις δεν είχαν εμπορευματικό χαρακτήρα. Στη δουλοκτητική κοινωνία κυριαρχεί η ολοκληρωτική εκμετάλλευση των δούλων από τους δουλοκτήτες. Η τάξη των δουλοκτητών είχε στην ιδιοκτησία της τα παραγωγικά μέσα και με την επιβολή της μέσω του μηχανισμού επιβολής και καταναγκασμού, που σήμερα ονομάζουμε κράτος, δημιούργησε την τάξη των δουλοκτητών και από την άλλη μεριά την τάξη των δούλων. Στη φεουδαρχική κοινωνία βασικό χαρακτηριστικό ήταν η πλήρης αυτονομία του φεουδάρχη στην περιοχή της επιρροής του, το φέουδο, όπου είχε πλήρη πολιτική, στρατιωτική, δικαστική και διοικητική εξουσία.

Οι παραγωγικές σχέσεις στην κοινωνία αυτή ήταν σχέσεις ταξικής υποταγής των δουλοπάροικων στους φεουδάρχες. Η δουλεία σταδιακά εξαφανίζεται. Οι φεουδάρχες ήταν αργόσχολοι επαγγελματίες του πολέμου, τους οποίους απόκαλούσαν <<Αριστοκρατία του ξίφους>> και εξανάγκαζαν τον αγροτικό πληθυσμό σε εργασία με την άσκηση πολιτικής

και στρατιωτικής εξουσίας. Οι δουλοπάροικοι εργάζονταν δωρεάν στον φεουδάρχη και η εργασία τους ονομαζόταν <<αγγαρεία>>. Στην καπιταλιστική κοινωνία κυρίαρχο στοιχείο είναι η αντίθεση κεφαλαίου και εργασίας ή αλλιώς, η σχέση εκμετάλλευσης του ιδιοκτήτη των παραγωγικών μέσων, σε βάρος του εργαζόμενου που μισθώνει την εργασία του στον καπιταλιστή εργοδότη, με αντίτιμο το μισθό ή το ημερομίσθιο.

Με την εμφάνιση της μηχανής, στα μέσα του 18ου αιώνα, μπαίνουμε στη φάση της Βιομηχανικής εποχής, στην οποία καθοριστικός είναι ο οικονομικός παράγοντας στη ζωή των ανθρώπων. Συνέπεια της ανάπτυξης της βιομηχανίας είναι η αστικοποίηση του πληθυσμού. Η εργοστασιακή οργάνωση της παραγωγής και η συγκέντρωση των εργοστασίων χωροταξικά, ώστε να μεγιστοποιούνται οι ωφέλειες από τις εξωτερικές οικονομίες που συνεπάγεται αυτή η συγκέντρωση, είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη αστικών κέντρων, τα οποία ανέπτυξαν στη συνέχεια τη δική τους δυναμική. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και η αστικοποίηση συμπορεύθηκαν με τη χωρίς προηγούμενο πληθυσμιακή μεγέθυνση. Η ίδια εξέλιξη έχει δημιουργήσει και εξακολουθεί να δημιουργεί, παρά την κοινωνική εγρήγορση που έχει αναπτυχθεί, σοβαρά οικολογικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής και απειλούν τον πολιτισμό.

Σ' αυτή την περίοδο, δηλαδή στα τέλη του 18ου αιώνα και στις αρχές του 19ου, οι εργασιακές σχέσεις αποτελούν το κυριότερο και δυναμικότερο πεδίο έκφρασης των έντονων κοινωνικών και οικονομικών συγκρούσεων μεταξύ των κοινωνικών ανταγωνιστών. Η εργατική τάξη γινόταν όλο και πιο φτωχή και η κεφαλαιοκρατική τάξη συγκέντρωνε όλο και περισσότερο πλούτο στα χέρια της και καταδυνάστευε την εργατική τάξη. Επόμενο λοιπόν και αναπόφευκτο ήταν να

υπάρχει μια διαρκής σύγκρουση, αν αναλογιστούμε τα εξοντωτικά ωράρια εργασίας, τις άθλιες συνθήκες και την επικινδυνότητα πολλών εργασιών και την ασήμαντη αμοιβή που δινόταν. Κυρίαρχο στοιχείο αυτής της περιόδου, ήταν η πάλη των τάξεων.

Ο έντονος παραγωγικός ρυθμός της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία, επέβαλε στον άνθρωπο μια αλλαγή στον καθημερινό τρόπο ζωής του, σε σχέση με το προβιομηχανικό παρελθόν. Η εντατικοποίηση του εργάτη για αύξηση της παραγωγής, προς όφελος της κεφαλαιοκρατικής τάξης, τον εξόντωσε ψυχικά και σωματικά, ακόμα και ηθικά, συνέθλιψε την προσωπικότητά του αφού η ψυχαγωγία του προσανατολίστηκε και αυτή προς συγκεκριμένα πρότυπα.

Απ'όλες τις αλλοτριωτικές συνέπειες, πιο σημαντική είναι η αλλοτρίωση της ανθρώπινης υπόστασης και αξίας, αφού η κεφαλαιοκρατική τάξη ιδιοποιείται το προϊόν που παράγεται από τον εργάτη είναι το αποτέλεσμα κάποιας ξεχωριστής έκφρασης τέχνης, φαντασίας και γνώσης του εργαζόμενου, που αυτός επιδεικνύει και καταβάλλει στην παραγωγική διαδικασία. Η πιο πάνω αλλοτρίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς της εργατικής τάξης είναι βέβαιο ότι συμβαίνει, αφού χωρίς τη μεσολάβηση του εργάτη στην παραγωγική διαδικασία, είναι αδύνατο να μετατραπεί ένα ακατέργαστο ή κατεργασμένο φυσικό ή υλικό αντικείμενο σε έτοιμο προϊόν.⁴

Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, οι στατιστικές, μερικές φορές, αποκρύπτουν σημαντικά ποσοστά ανεργίας. Κι αυτό γιατί οι άνεργοι μπορεί να στέλνονται σε εργοστάσια, όπου δεν είναι απαραίτητοι και δεν έχουν αρκετή δουλειά να κάνουν. Κατά καιρούς υπήρξαν σημαντικά γεγονότα, τα λεγόμενα Κραχ που σημάδεψαν την οικονομία και έκαναν την

⁴ Ανδρέας Τσιρώνης *Εργασιακές σχέσεις Μεσολόγγι 1992*

ανεργία να φτάσει στο απόκορύφωμά της. Λέγοντας Κραχ εννοούμε την απότομη και μεγάλη πτώση των τιμών του χρηματιστηρίου, προκαλούμενη από πανικό που έχει πηγή προέλευσης διάφορα οικονομικά ή πολιτικά γεγονότα.

Η λέξη χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στη Βιέννη το 1873 κατά τη <<Μαύρη Παρασκευή>> όπως ονομάστηκε, όταν μέσα σε λίγες ώρες πολλοί άνθρωποι έχασαν τις περιουσίες τους. Από τα νεώτερα χρηματιστηριακά κραχ αξία μνείας είναι τα προκληθέντα από τη σκανδαλώδη υπόθεση Παναμά, το πιο σημαντικό, δε από άποψη μεγέθους και συντελεστών είναι το κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, το 1929 όταν σε διάστημα λίγων ημερών χάθηκαν μεγάλες περιουσίες. Ωστόσο το κραχ του 1929 έχει μείνει στην Ιστορία, περισσότερο για τη βαθιά ύφεση που το ακολούθησε. Ύφεση που προκλήθηκε από συρροή λαθών οικονομικής πολιτικής.

Κατά τη διάρκεια της μεγάλης οικονομικής ύφεσης στη δεκαετία του 1930, η ανεργία έφτασε σε πολύ υψηλά επίπεδα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, το ποσοστό των ανέργων το 1933, σύμφωνα με τις κυβερνητικές στατιστικές, έφθασε τα 25% του εργατικού δυναμικού. Οι συνοπτικές στατιστικές δεν μπορούν να εμφανίσουν ικανοποιητικά ολόκληρο το φάσμα των προβλημάτων της απασχόλησης. Μερικοί εργαζόμενοι παραμένουν στο ίδιο επάγγελμα, στον ίδιο κλάδο, ακόμη και στην ίδια εταιρεία, για δεκαετίες, ενώ άλλοι αλλάζουν συχνά επάγγελμα. Μερικοί εργάζονται ταυτόχρονα σε περισσότερα από ένα επαγγέλματα. Άλλοι έχουν εποχικά επαγγέλματα.

Μερικοί εργάζονται μόνο λίγες ώρες το μήνα, ενώ άλλοι μπορεί να εργαστούν από 60 ή και 65 ώρες την εβδομάδα. Μερικοί περνούν από διάφορα επαγγέλματα ψάχνοντας γι' αυτό που θα τους είναι πιο ευχάριστο και θα τους εξασφαλίζει καλύτερες απόδοχές. Αυτό το είδος της κρυφής ανεργίας είναι

αποτέλεσμα του κραχ του 1929, που έφερε στο προσκήνιο προσωπικά προβλήματα στον κάθε άνθρωπο χωριστά και στην κοινωνία, γενικότερα.

Αυτό που χαρακτηρίζει και διαχωρίζει την εποχή μετά το 1930 από τις προηγούμενες, είναι η αυξανόμενη κοινωνικοποίηση της καπιταλιστικής αναπαραγωγής: Η συγκρότηση της κρατικής οικονομικής πολιτικής με τα επιμέρους σύνολά της (νομισματική, δημοσιονομική, εισοδηματική κ.λ.π.), απόκαλύπτει και δικαιολογείται από την κρίση του ιδιωτικού πιστωτικού μηχανισμού - με απόκορύφωμα την κρίση του 1929 - και την κρίση στην κατανομή του χρηματικού κεφαλαίου (κεφαλαιαγορά).

Συνιστώσα αυτής της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης του 1929, αναμφισβήτητα ήταν ο ρατσισμός και οι πράξεις βίας που τον έφεραν στο φως της δημοσιότητας, και ως εκ τούτου επηρέασαν την εξέλιξή της. Η αλληλεξάρτηση έγινε ολοένα και πιο στενή μεταξύ ζητημάτων όπως η ανεργία, η πολεοδομία, η εκπαίδευση και η λειτουργία των πολιτικών θεσμών. Άνοιξε έτσι ο δρόμος για τους επαγγελματίες της πολιτικής του χειρότερου κακού, της πολιτικής του εκφοβισμού, πράγμα που εξώθησε ένα μεγάλο μέρος των εθνικών συνόλων στη λογοκρισία και την αυτολογοκρισία.

Η ανεργία οδήγησε στην απόξένωση, η απόξένωση του εργάτη επεκτάθηκε και στα ίδια τα μέσα διαβίωσης. Η ανεργία υποβάθμισε το βιοτικό επίπεδο των ανέργων που οδηγήθηκαν σε ανέχεια και εξαθλίωση. Εκτός από τις υλικές στερήσεις, εργαζόμενοι και άνεργοι δεν μπορούσαν να απολαύσουν, οι ίδιοι και τα μέλη των οικογενειών τους τα επιτεύγματα της επιστήμης, της τέχνης, του πολιτισμού, να αναπτύξουν αρμονικά την προσωπικότητά τους. Σπρώχθηκαν στο κοινωνικό περιθώριο, σε μια πορεία απόμάκρυνσης από την κοινωνική

συμπεριφορά, αλλοίωσης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους, σημειώθηκε δε, και το φαινόμενο του Ναζισμού και του φασισμού. Αφού υπάρχει ο φόβος για το χειρότερο, δεν θα ήταν καλύτερα να σωπαίνει κανείς για το ρατσισμό μην τυχόν χειροτερέψουν τα πράγματα; Ή δε θα ήταν καλύτερα να εκλείψουν οι αιτίες, αφού υπάρχει ο φόβος να μην ελέγχονται οι συνέπειες;

1.6 ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η ανεργία, μπορεί να είναι "ολική", όταν ο συντελεστής της παραγωγής αναγκάζεται να μένει τελείως άνεργος, ή "μερική" (και τότε γίνεται λόγος για υποαπασχόληση) όταν του ζητείται μία συμβολή στην παραγωγή μικρότερη από αυτήν που στην δεδομένη στιγμή, θα ήταν ικανός και διατεθειμένος να προσφέρει. Το γεγονός ότι, όταν γίνεται λόγος για ανεργία, το ενδιαφέρον συγκεντρώνεται προπάντων στην ανεργία που πλήττει τους εργαζόμενους, οφείλεται στις άμεσες και καταφανείς κοινωνικές συνέπειες που συνδέονται με αυτόν τον ιδιαίτερο τύπο μη απασχολήσεως. Και πραγματικά, η εργασία δεν είναι εμπόρευμα, που όταν δεν βρει αγοραστή μπορεί να απόθηκεύεται εν αναμονή μιας προσφορότερης στιγμής και ο μισθός δεν είναι μόνο η τιμή ενός συντελεστή της παραγωγής, αλλά και η απαραίτητη πηγή ζωής για τον εργάτη.

Επίσης η τυπολογία της ανεργίας είναι:

-Ανεργία τριβής:

Πρόκειται για την ανεργία η οποία θεωρείται αναπόφευκτη, γιατί παρουσιάζεται ακόμη και όταν η αγορά εργασίας βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης.

Για να συντελεστεί η μίσθωση εργασίας απαιτείται να βρει ο κατάλληλος εργαζόμενος την κατάλληλη θέση και τον

κατάλληλο εργοδότη. Η ανεργία τριβής παρατηρείται όταν ένας αριθμός ατόμων αφήνει την δουλειά του οικειοθελώς και αναζητά άλλη. Όταν οι νέοι εργαζόμενοι εισρέουν στην αγορά για πρώτη φορά ψάχνοντας για δουλειά και όταν οι εργαζόμενοι απόλυνται και αναζητούν εργασία, ενώ ταυτόχρονα επιχειρήσεις ζητούν προσωπικό.

-Εποχική ανεργία:

Είναι αυτή που εμφανίζεται σε ορισμένες περιόδους του χρόνου και σε βαθμό αρκετά σταθερό, σε συγκεκριμένες μορφές δραστηριότητας, υποκείμενες άμεσα ή έμμεσα στις ατμοσφαιρικές μεταβολές (γεωργία, οικοδομικές εργασίες, ξενοδοχειακή βιομηχανία.)

-Τεχνολογική ανεργία:

Είναι αυτή που οφείλεται στην υιοθέτηση νέων παραγωγικών μεθόδων, που κάνουν να πλεονάζουν οι προϋπάρχουσες εργατικές δυνάμεις, είτε επειδή αντικαθιστούν τον άνθρωπο με μηχανή είτε επειδή καθιστούν απαραίτητη την απασχόληση των εργαζομένων. Με διαφορετικές ικανότητες και ειδίκευση. Αιτία εχθρότητας γι' αυτόν τον τύπο ανεργίας είναι ο φόβος, που από την αρχή της βιομηχανικής επανάστασης έδειξαν οι εργάτες με την εισαγωγή νέων μηχανών (π.χ. στην Αγγλία η πρώτη εμφάνιση μηχανικών αργαλειών και της ατμομηχανής προκάλεσε έντονη αντίδραση στους βιομηχανικούς εργάτες). Ενώ η εχθρότητα αυτή, σύμφωνα με την επιστημονική θεώρηση της οικονομίας είναι αδικαιολόγητη, γιατί οι τεχνικές καινοτομίες εξασφαλίζουν με ποικίλους τρόπους την απόρροφηση των μη απασχολούμενων εργατών.

-Κυκλική ανεργία:

Είναι αυτή η μορφή ανεργίας που εμφανίζεται στις περιόδους ύφεσης, δηλαδή στην κατιούσα πορεία του

οικονομικού κύκλου. Για την καταπόλεμηση της το κράτος χρησιμοποιεί - εκτός από τα μέτρα πρόνοιας για τους ανέργους όλα τα μέσα της αντικυκλικής πολιτικής ή της συγκυρίας (δημόσια έργα, πιστωτικές διευκολύνσεις στις επιχειρήσεις κ.λ.π.

-Χρόνια ανεργία:

Είναι αυτή η ανεργία που παρατηρείται ακόμη και εκτός των περιόδων ύφεσης, όταν σε μια χώρα ο ρυθμός της οικονομικής δραστηριότητας έχει καθηλωθεί σ' ένα επίπεδο ισορροπίας (που το χαρακτηρίζει ισότητα απόταμιεύσεως και επενδύσεως) και όταν αυτό το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας δεν είναι ικανό να εξασφαλίσει την πλήρη απασχόληση του υπάρχοντος δυναμικού. Την δυνατότητα χρόνιας ανεργίας στις περισσότερο αναπτυγμένες οικονομικά χώρες επεσήμανε ο Τζών Μαίυναρτ Κένυς και οι οικονομολόγοι οπαδοί του, από τις μελέτες των οποίων προέκυψε η ανάγκη να μην θέτει πια η κρατική οικονομική πολιτική ως μόνο καθήκον της την σταθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας (αντικυκλική πολιτική) αλλά και να φροντίζει ώστε η δραστηριότητα αυτή να σταθεροποιείται σε επίπεδο ικανό να εξασφαλίζει την πλήρη απασχόληση.

-Διαρθρωτική ανεργία:

Η διαρθρωτική ανεργία είναι χαρακτηριστική των υπανάπτυκτων χωρών και διακρίνεται από τους άλλους τύπους, επειδή δεν έχει το χαρακτήρα συμπτωματικού και κατά κάποιον τρόπο εξαιρετικού γεγονότος, αλλά εξαρτάται από τους όρους υπό τους οποίους μονίμως διατελεί η χώρα: στενότητα φυσικών πόρων ή κεφαλαίων, έλλειψη δημογραφικής ισορροπίας, έλλειψη εκπαίδευσης και τεχνικών ικανοτήτων. Η εξάλειψή της είναι δυνατή μόνο με την μετανάστευση των εργατών ή με την

εφαρμογή, μακροπρόθεσμα, μιας πολιτικής οικονομικής ανάπτυξης.

Για να μειωθεί η διαρθρωτική ανεργία χρειάζεται όχι μόνο επαρκής πληροφόρηση, αλλά και μεγάλη επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα. Το κόστος αυτής της κινητικότητας είναι φυσικά μεγάλο και χρειάζεται κρατική παρέμβαση για να μειωθεί. Η παρέμβαση μπορεί να πάρει τη μορφή επιδότησης, επαγγελματικής εκπαίδευσης και επανεκπαίδευσης, βοηθημάτων για μετεγκατάσταση σε περιοχές με καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης, προγραμμάτων δημόσιας απασχόλησης ή πρόωμης συνταξιοδότησης για άτομα που είναι δύσκολο να αλλάξουν επάγγελμα ή να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή.

-Στοιχειακή ανεργία:

Αυτή η μορφή ανεργίας αφορά τους εργαζόμενους εκείνους που στιγμιαία βρίσκονται χωρίς εργασία που αλλάζουν επιχείρηση, τομέα ή και περιοχή χάρη στην οικονομική εξέλιξη. Το είδος αυτό της ανεργίας θεωρείται αναπόφευκτο και ο συντελεστής της δεν υπολογίζεται κάτω από το τρία της εκατό.

-Μακροχρόνια ανεργία αναπτυξιακού κενού:

Η ανεργία αναπτυξιακού κενού αφορά την ποσοτική ανισορροπία μεταξύ των θέσεων εργασίας και της προσφοράς εργασίας στον μακροχρόνιο ορίζοντα. Μακροχρόνια, επιτρέπεται να μεταβάλλονται όλες οι μεταβλητές και συνεπώς και το εργατικό δυναμικό. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ενσωματωθεί στην ανάλυση και ο ρυθμός μεγένθυσης του πληθυσμού κάτι που στην μέχρι τώρα ανάλυση θεωρείται δεδομένος και σταθερός.

Η πληθυσμιακή ανάπτυξη είναι ένας από τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη στην μελέτη της οικονομικής ανάπτυξης των κρατών. Μετά την εδραίωση του

καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, η πληθυσμιακή αύξηση συνεχίστηκε με ολοένα επιταχυνόμενο ρυθμό. Ο Simon Kuznets, ένας από τους πλέον ικανούς μελετητές της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης και της Β. Αμερικής, επισημαίνει τους υψηλούς ρυθμούς πληθυσμιακής αύξησης και παρατηρεί ότι συνέπεσαν με την χρονική περίοδο της σύγχρονης οικονομικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Με βάση το περιοδικό Οικονομικά Χρονικά (τεύχος 74), τα τελευταία στοιχεία για την απασχόληση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δείχνουν ότι η ανεργία σήμερα πλήττει το 10,4% περίπου του εργατικού δυναμικού, ποσοστό που αντιστοιχεί σε πάνω από 17 εκατομμύρια άνεργους Ευρωπαίους.

Το φαινόμενο αυτό έχει προσλάβει δραματικές διαστάσεις στην Ισπανία και την Ιρλανδία, που είναι οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας στην Κοινότητα (20,9% και 18,4% αντίστοιχα). Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στο Λουξεμβούργο (2,4%) και τη Γερμανία (5,4%), ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό των εγγεγραμμένων ανέργων ανέρχεται στο 7,1% του εργατικού δυναμικού. Ιδιαίτερα υψηλό είναι επίσης το ποσοστό των ανέργων μεταξύ των νέων (19% για τις ηλικίες κάτω των 25 ετών).

2.2 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα έχουν πλέον διαμορφωθεί οι συνθήκες για την επιδείνωση στο μέλλον του προβλήματος της ανεργίας. Με έναν ευρύτερο τρόπο έχουμε ενταχθεί σε ένα νέο κύκλο κρίσης του συστήματος απασχόλησης. Στο επίκεντρο αυτής της κρίσης βρίσκεται το ζήτημα της εκπαίδευσης. Μένει να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό θα αξιοποιηθεί η κοινοτική πολιτική στον τομέα της κατάρτισης. Με βάση το τεύχος 12-13 του ΙΝ.Ε. της Γ.Σ.Ε.Ε. η

ανεργία στην Ελλάδα αγγίζει πια το μέσο ποσοστό αυτής των χωρών της Ε.Ο.Κ. Στην κατηγορία δε των νέων το εθνικό ποσοστό ξεπερνά κατά δεκαπέντε ποσοστιαίες μονάδες το μέσο Κοινοτικό. Πρόκειται για μια γραμμική εξέλιξη προϋπαρχουσών τάσεων της ανεργίας, ή αποκτά αυτή τη δεκαετία κάποια νέα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την όξυνση της κρίσης του καθεστώτος συσσώρευσης, που απαιτούν μελέτη και νέα φιλοσοφία διαχείρισης του συστήματος απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων;

Στην Ελευθεροτυπία (Τρίτη 3 Οκτωβρίου 1995) αναφέρεται μια συζήτηση που έγινε στη Βουλή και χαρακτηριστικά γράφει: Η ανεργία οφείλεται στη λανθασμένη, χωρίς αναπτυξιακή διάσταση, οικονομική πολιτική της κυβέρνησης και δεν αντιμετωπίζεται με συρρίκνωση των αμοιβών των εργαζομένων ή με αύξηση των προσλήψεων στο Δημόσιο.

Ναι μεν η ανεργία στην χώρα μας αγγίζει το <<μέσο>> ποσοστό και όχι το <<μέγιστο>> ποσοστό της Ε.Ο.Κ. και έχουμε συνηθίσει να καταπιανόμαστε με την καταπολέμηση των αρνητικών δεικτών όταν αυτοί φτάνουν στο μέγιστο, αλλά καλό είναι να υπενθυμίσουμε ότι <<οι άνθρωποι δεν τρέφονται με μέσους όρους>>, ότι σε ορισμένες <<κρίσιμες ζώνες>> όπως η Πάτρα, το Λαύριο, ο Βόλος και η Χαλκίδα, τα ποσοστά είναι πολύ υψηλά και ακόμα, ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που κάνουν πιθανή μια ταχύτατη αύξηση των ποσοστών στο άμεσο μέλλον.

Η κρίση απασχόλησης, ιδιαίτερα των νέων και πρωταρχικά των αποφοίτων και πτυχιούχων, αποτελεί μια αυτονόητη, μερική μεν αλλά επαρκή τεκμηρίωση της κρίσης του εκπαιδευτικού συστήματος, αν δεχτούμε ότι βασικός στόχος

των εκπαιδευτικών θεσμών -ιδιαίτερα της μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης- είναι η προετοιμασία των νέων για την επαγγελματική τους ένταξη. Αν εξετάσουμε την κρίση απασχόλησης όχι μόνο από την ποσοτική και στατιστική τους όψη αλλά και από αυτή των ποιοτικών χαρακτηριστικών του εργατικού δυναμικού (ικανότητες, επίπεδο γνώσεων, δεξιότητες) πέρα από τις ανθρωπιστικού περιεχομένου ανησυχίες που εγείρει η διαπίστωση της σχέσης της με την εκπαιδευτική κρίση, ανακύπτει ένα, τεράστιο ζήτημα ταχύτατης αποξίωσης επενδυομένων σε ανθρώπινο δυναμικό πόρων.

Η Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του '80, υφίσταται τη διάλυση σημαντικών νησίδων του βιομηχανικού της ιστού. Περιοχές στις οποίες ο ενεργός πληθυσμός εργαζόταν σε μεγάλο βαθμό στη βιομηχανία, αντιμετωπίζει σε διαφορετικούς βαθμούς η κάθε μια, τη συρρίκνωση και την αποσταθεροποίηση των τοπικών τους οικονομιών, την απαξίωση του βιομηχανικού τους πληθυσμού και τη μείωση του βιοτικού τους επιπέδου.

Η ανεργία στις υπό κρίση περιοχές είναι υψηλότερη του μέσου εθνικού όρου και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του απαξιωμένου παραγωγικού συστήματος δημιουργούν μακροχρόνιες καταστάσεις οικονομικής καθήλωσης.

Η ανάλυση που ακολουθεί, έχει βασιστεί στο περιορισμένο υπάρχον στατιστικό υλικό και η μεθοδολογία της είναι προσαρμοσμένη σε αυτό. Ο σκοπός της είναι ο εντοπισμός των περιοχών εκείνων στις οποίες αφενός μεν η βιομηχανική απασχόληση έχει μεγάλη σημασία για την οικονομική ζωή της περιοχής, αφετέρου δε η βιομηχανική απασχόληση έχει μειωθεί σημαντικά.

Οι πηγές των στοιχείων ανήκουν στην Ε.Σ.Υ.Ε. και είναι η απογραφή πληθυσμού του 1991, η απογραφή βιομηχανικών

καταστημάτων του 1988, οι ετήσιες βιομηχανικές έρευνες 1989-1992 και η έρευνα εργατικού δυναμικού.

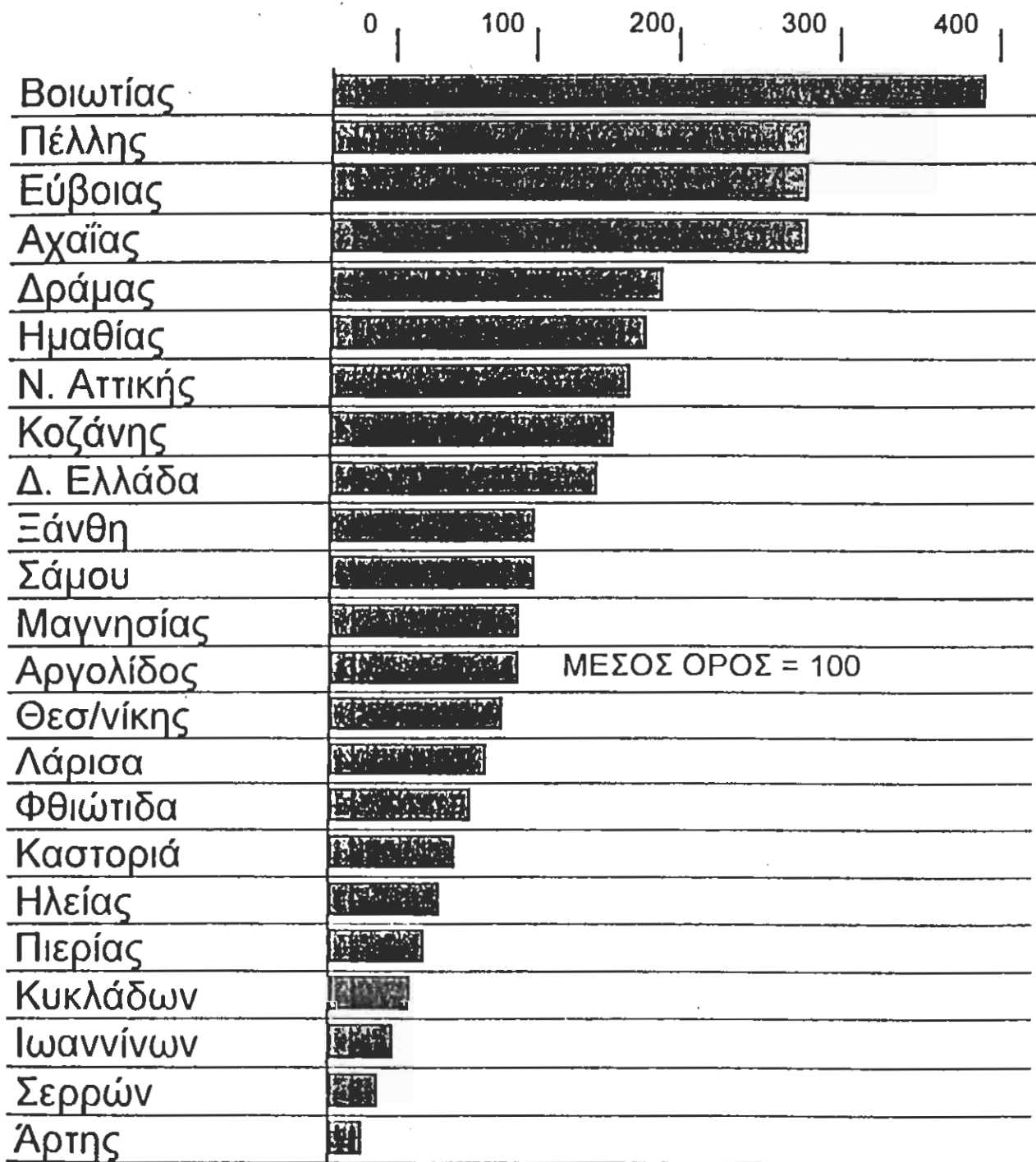
Οι πίνακες που παρατίθενται, αναφέρονται σε επίπεδο νομού και περιλαμβάνουν:

- Την ποσοστιαία μείωση τις βιομηχανικής απασχόλησης μεταξύ 1989-92.
- Τον συντελεστή βιομηχανικής κρίσης.
- Τη μεταβολή της βιομηχανικής απασχόλησης.

Με βάση τις ποσοτικές ενδείξεις βιομηχανικής κρίσης σε τοπικό επίπεδο, προσδιορίστηκαν ως νομοί που αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα, ο νομός Βοιωτίας, οι νομοί Πέλλας, Ευβοίας, Αχαΐας, Δράμας, Ημαθίας, το υπόλοιπο του νομού Αττικής, ο νομός Κοζάνης.

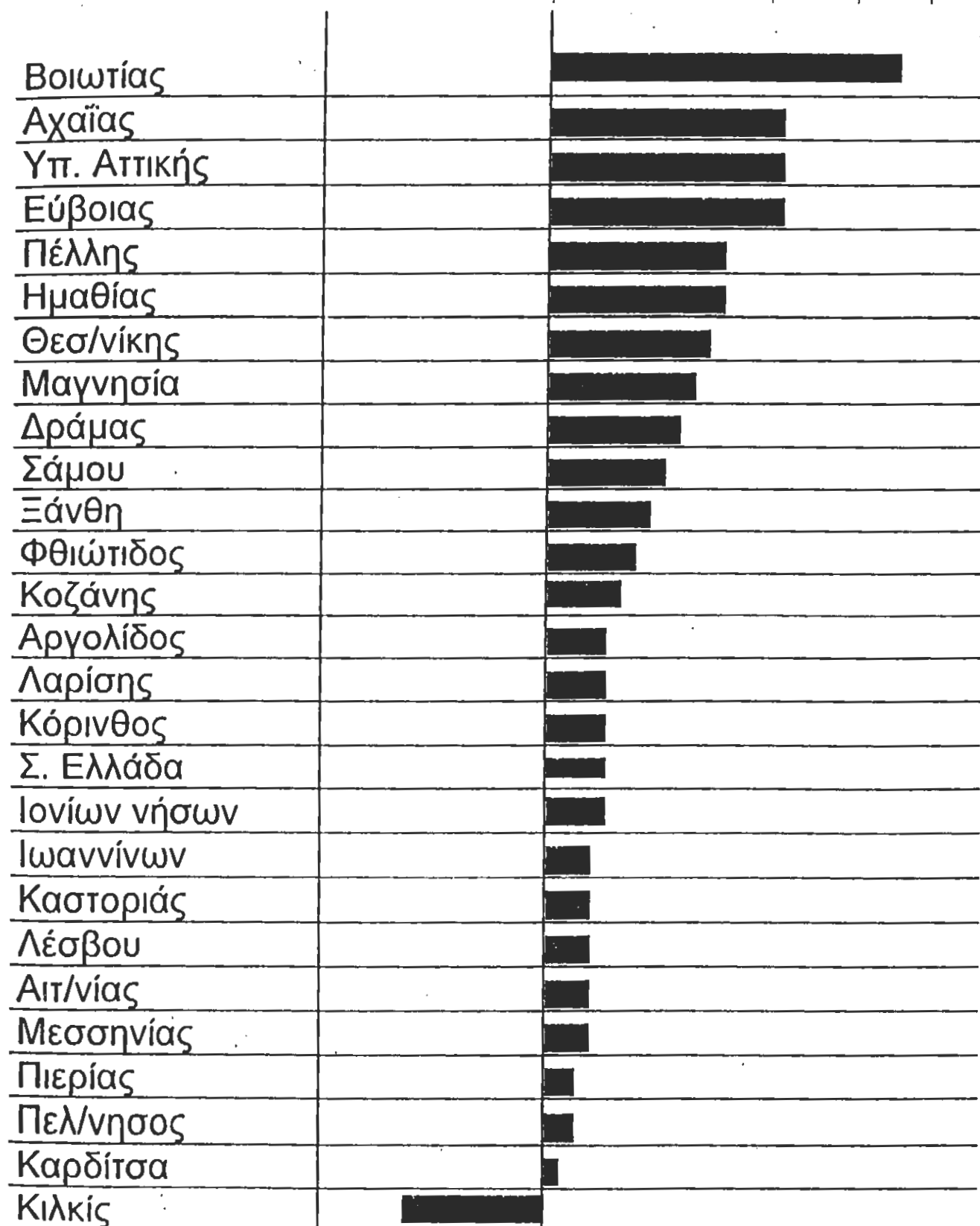
Η κατάταξη των νομών με βάση τον "δείκτη βιομηχανικής κρίσης" φέρει στις πρώτες θέσεις το νομό Βοιωτίας, την Αχαΐα, το υπόλοιπο νομού Αττικής, την Εύβοια, τους νομούς Πέλλας και Ημαθίας.

Συντελεστής Κρίσης της βιομηχανικής απασχόλησης

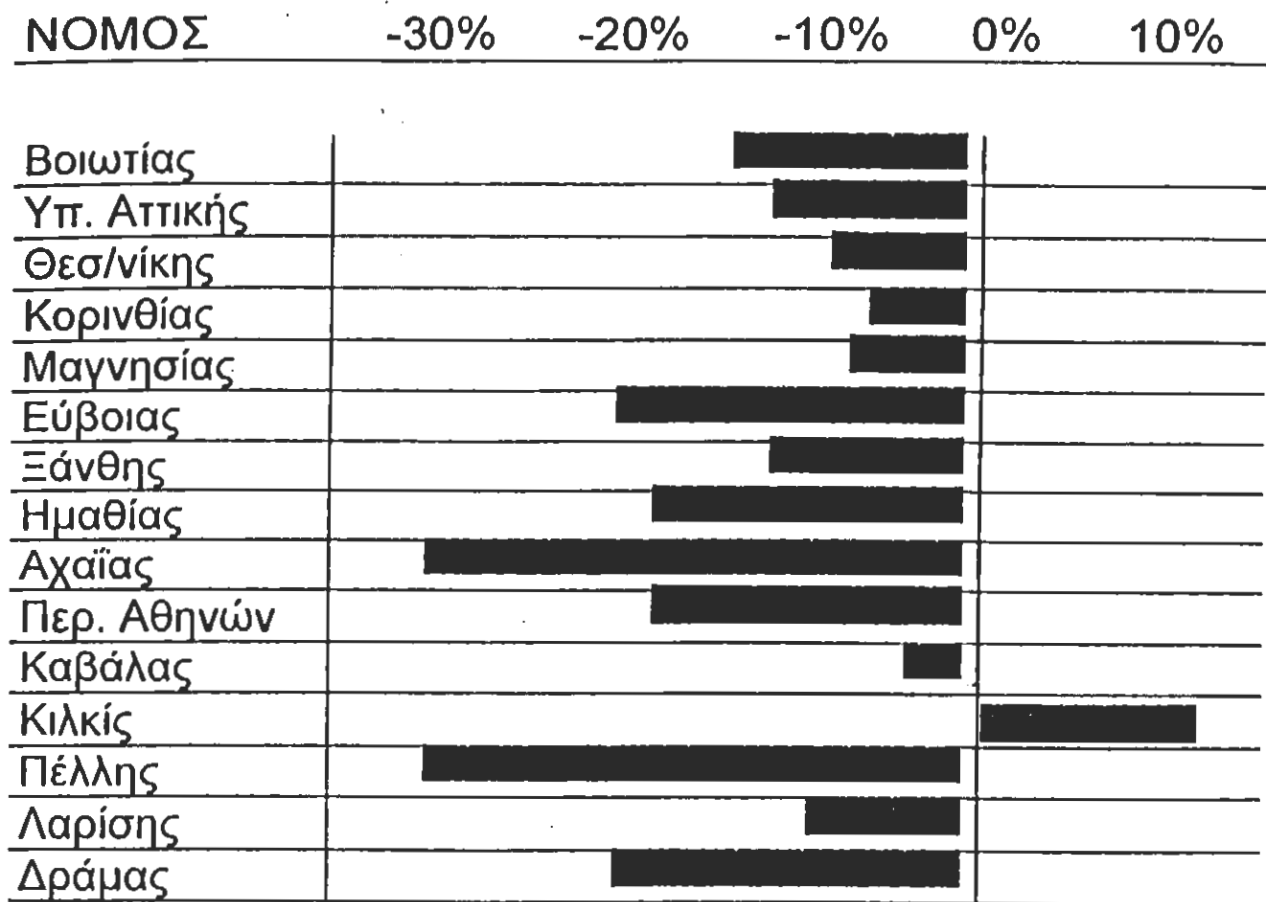

Συντελεστής βιομηχανικής κρίσης

-500 0 500 1000 1500

Μεταβολή βιομηχανικής απασχόλησης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ⁵

Κατάταξη κλάδων με βάση το ποσοστό εργασίας

A/A	Κωδικ.Αριθμ.	Ποσοστό% Απασχολ	Ποσοστό % Κατάστημα
1.	29: Δέρμα-Γουν.	92.5	99.7
2.	26: Επ.- Είδη Επιπλ.	90.4	99.8
3.	39: Λοιπές Βιομηχαν.	86.0	99.7
4.	25: Ξύλο-Φελλός εκτός Επιπλ/ίας	85.9	99.0
5.	36: Μηχανές & Συσκευές	77.4	98.9
6.	24: Είδη Υπόδ.- Ενδυμασίας	75.0	98.4
7.	20: Είδη Διατροφής	68.0	98.8
8.	35: Τελικά Προϊόντα από Μέταλλο	67.9	99.3
9.	28: Εκτυπώσεις Εκδόσεις Συναφείς Δραστηριότητες	67.7	98.6
10.	33: Προϊόντα από μη μεταλλικά Ορυκτά	59.3	99.4
11.	38: Μεταφορικά Μέσα	55.4	99.4
12.	30: Ελαστικά - Πλαστικά	53.2	96.6
13.	37: Ηλεκτρικές Μηχανές - Συσκευές	49.1	98.3
14.	21: Ποτά	46.6	98.2
15.	23: Υφαντικές Βιομηχανίες	32.8	94.1
16.	27: Βιομηχανία Χάρτου	26.7	93.3
17.	31: Χημικές Βιομηχανίες	25.4	90.6
18.	32: Παράγωγα Πετρελαίου & Άνθρακα	15.8	90.3
19.	22: Καπνοβιομηχανία	7.5	48.0
20.	34: Βασικές Μεταλλουργικές Βιομηχανίες	1.6	34.3

⁵ Ανδρέας Λύτρας Εκδόσεις Νέα σύνορα Λιβάνης 1993

Η προσεκτική παρακολούθηση των δεδομένων της απασχόλησης στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα καταδεικνύει με το καλύτερο τρόπο την ανορθολογική κατανομή της εργατικής τάξης και της εργατικής δύναμης και μας δίνει το μέγεθος της αντιπαραγωγικής διασποράς της. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παρά την αναγκαιότητά τους στο πεδίο των συμπληρωματικών δραστηριοτήτων της βιομηχανίας, διασπούν την εργατική τάξη χωρίς να επιτρέπουν τη θετική εκμετάλλευση των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας. Η μέτρηση αυτής της διάστασης γίνεται πιο ουσιαστική και πλήρης στην περίπτωση που αξιολογήσουμε και το βαθμό αυτοαπασχόλησης και οικογενειακής απασχόλησης. Το 45% των εργαζομένων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της βιοτεχνίας είναι εργοδότες αυτοαπασχολούμενοι και μέλη των οικογενειών τους που δεν βρίσκονται σε σχέση εξαρτημένης εργασίας και δεν αμείβονται άμεσα. Αυτό θα πρέπει να θεωρηθεί και ο κύριος λόγος της επιβίωσης των πολύ μικρών μονάδων. Είναι άλλωστε εμφανής η τάση αυτή, σε στιγμές κρίσεων να στηρίζονται στην προσωπική εργασία αποκλειστικά στην προσπάθεια διατήρησης της οντότητάς τους.

Εκτός από το γεγονός της μη στήριξης στην αμειβόμενη εργασία δίνεται η δυνατότητα να υπερβαίνεται το ωράριο της εργάσιμης ημέρας και να αυξάνεται η παραγωγή κατά άτομο. Οι περισσότερες από τις μικρές επιχειρήσεις λειτουργούν πάνω από δέκα, δώδεκα και δεκατέσσερις ώρες την ημέρα. Το κόστος εργασίας σε σχέση με το συνολικό κόστος παραγωγής είναι για τις μικρές επιχειρήσεις το 14.5% το 1970 και το 13.5 το 1975. Για τις μεσαίες επιχειρήσεις είναι το 17.4% το 1970 και το 16.7% το 1975. Αντίστοιχα στις μεγάλες είναι το 17.3% το 1970 και το 15% το 1975. Η μελέτη των αμοιβών στην περι-

πτώση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αποδεικνύει, ότι το κόστος της εργασίας είναι πολύ χαμηλότερο από αυτό των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων. Οι ετήσιες αμοιβές το 1970 στις μικρές μονάδες είναι το 55.7% των μεγάλων και των μεσαίων το 71.9% των βιομηχανικών. Αν και η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα είναι το 80% της παραγωγικότητας των χωρών της ΕΟΚ, οι αμοιβές βρίσκονται 146% πιο χαμηλά στη χώρα μας.

Το βασικό βάρος αυτής της απόστασης πέφτει επάνω στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που κρατούν σε χαμηλά επίπεδα τις εργατικές αμοιβές μετά από τη μόνιμη καταπάτηση των συλλογικών συμβάσεων κατά κλάδο ή συνολικά. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις φαίνονται να σημειώνουν όμως και μεταξύ τους αποκλίσεις στη σχέση ανάμεσα στις αμοιβές και στην προστιθέμενη αξία. Ιδιαίτερα στις πολύ μικρές μονάδες το ποσοστό εμφανίζεται πιο χαμηλό που θα πρέπει να αποδοθεί στο κόστος της απλήρωτης εργασίας, διότι είναι γνωστό ότι οι εργοδότες και τα οικογενειακά μέλη αντλούν ένα σημαντικό μέρος των αμοιβών που δεν δηλώνονται ως εργοδοτικό εισόδημα και υπερβαίνουν το μέσο όρο των εργοδοτικών αμοιβών.

Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ανάμεσα στα χρόνια 1963-1974 δεν συνδυάστηκε με ανάλογη αύξηση των αμοιβών. Η παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 11.38% το χρόνο και οι αμοιβές κατά 11% το χρόνο. Το ποσοστό υπεραξίας στις επιχειρήσεις 10-19 ατόμων ήταν 1.55 γι' αυτές με 20-29 εργάτες, 1.47 και 1.80 για την κατηγορία των επιχειρήσεων με 30 και πάνω απασχολούμενους. Από αυτή την άποψη το ποσοστό εκμετάλλευσης εργατικής δύναμης είναι σημαντικό για όλες τις κατηγορίες επιχειρήσεων που βασίζονται κατά κανόνα στο φτηνό κόστος εργασίας. Τα παραπάνω στοιχεία λαμβάνουν χώρα σε ένα πλαίσιο όπου η εργατική τάξη, οι εργαζόμενοι στις επι-

χειρήσεις αυτού του μεγέθους δεν διαθέτει ούτε στο ελάχιστο συνδικαλιστική εκπροσώπηση. Μικρό ποσοστό συμμετέχει σε σωματεία, σε περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων υπάρχουν οι προϋποθέσεις ίδρυσης συνδικάτων. Στην Ελλάδα το ποσοστό των συνδικαλισμένων δεν υπερβαίνει το 27-33% των εργαζομένων. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις συγκεντρώνουν τις μικρότερες συνδικαλιστικές αντιστάσεις και τριβές.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία οι συνθήκες εργασίας στις μικρές και μεσαίες μονάδες, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, είναι πολύ άσχημες, σημειώνονται τα περισσότερα από τα εργατικά ατυχήματα, απασχολείται το μεγαλύτερο κομμάτι της παιδικής εργασίας, εμποδίζεται συστηματικά η κοινωνική ασφάλιση, ενώ οι συνθήκες υγιεινής διατηρούνται πολλές φορές σε απελπιστικό σημείο. Κατά καιρούς δημοσιεύονται στον Τύπο αναφορές για αυθαίρετη συμπεριφορά εργοδοτών σε βάρος των εργαζομένων στις βιοτεχνικές μονάδες σε σχέση με την παραβίαση του ωραρίου, της βάρδιας, την πληρωμή υπερωριών και των εργοδοτικών εισφορών προς τα ασφαλιστικά ταμεία. Η διαφοροποίηση των συνθηκών εργασίας επηρεάζει μαζί με την αύξηση του κόστους περισσότερο από κάθε άλλη κατηγορία τους μικροπαραγωγούς, που αντιξοούν σε κάθε άμεση ή έμμεση μεταβολή.

3.2 ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Υπό το κράτος των δημοσιονομικών πιέσεων, της οικονομικής ύφεσης και εγγενών αδυναμιών επικοινωνίας που απορρέουν από τη μειωμένη διαπραγματευτική ικανότητα των συνδικάτων και την αντίθεση σε πολλές περιπτώσεις της εργοδοσίας τα ειδικά αιτήματα των συλλογικών συμβάσεων περιθωριο-

ποιούνται με σοβαρό αντίκτυπο στους εργαζομένους και στην παραγωγή.

Οι εργασιακές αυτές σχέσεις αποτελούν το σύνολο των θεσμικών ρυθμίσεων που εγκαθιδρύονται ανάμεσα στους κοινωνικούς πρωταγωνιστές και διαμορφώνονται μέσα απ' την νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις και συμφωνίες. Εμπεριέχουν κατά κύριο λόγο οικονομικές ρυθμίσεις, όμως υπό την πίεση των αντικειμενικών συνθηκών και προβλημάτων εμπλουτίζονται αργά και προς το παρόν αναποτελεσματικά με ζητήματα που αφορούν κυρίως την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας.

3.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ⁶

Η ανεργία, λόγω των απρόβλεπτων διαστάσεων που λαμβάνει, θα αποτελέσει ίσως το σημαντικότερο πρόβλημα το οποίο η Ενωμένη Ευρώπη θα αντιμετωπίσει τα επόμενα χρόνια. Ταυτόχρονα με την ανεργία, η μετανάστευση αναδεικνύεται σε εξίσου σοβαρό πρόβλημα εξαιτίας των δύσκολων οικονομικών συνθηκών στις χώρες υποδοχής μεταναστών.

Η ανάλυση του προβλήματος της μετανάστευσης θα πρέπει να στηρίζεται στη θεώρηση ότι ένα πλήθος ατόμων μετακινείται από μια χώρα σε μια άλλη χώρα, προκαλώντας συνέπειες τόσο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής, όσο και της χώρας από την οποία προέρχεται. Το ερώτημα το οποίο θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε, είναι εάν η ύπαρξη μεταναστών επιδρά θετικά ή αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής και ποιος είναι ο ρόλος της στην αγορά εργασίας.

⁶ Περιοδικό Οικονομικά χρονικά Τευχ.74 Φεβρ-Μαρτ 94 Σελ.24

Οι θέσεις οι οποίες θα προσπαθήσουμε να υποστηρίξουμε είναι:

α) Η ύπαρξη μεταναστών αυτή καθαυτή δεν επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη παρά μόνο στην περίπτωση όπου υπάρχει υπερπληθυσμός, το οποίο αποκλείεται για τις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης.

β) Το πρόβλημα της ανεργίας δεν είναι το αποτέλεσμα της ύπαρξης μεταναστών, ούτε πρόκειται να επιλυθεί εάν οι μετανάστες εκδιωχθούν από τη χώρα.

γ) Οι μετανάστες δεν είναι υποκατάστατα των ιθαγενών εργαζομένων στην αγορά εργασίας ούτε η ύπαρξή των, <<πιέζει>> τους μισθούς προς τα κάτω.

δ) Η διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών και η εξίσωση των δικαιωμάτων και των αμοιβών με αυτά των ιθαγενών εργαζομένων, παρόλο που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των μεταναστών και στον περιορισμό της εκμετάλλευσής των, δεν αποτελεί τη <<λύση>> στο πρόβλημα της μετανάστευσης. Ίσως λύση να μην υπάρχει σ' αυτό το πρόβλημα επειδή ο όρος <<μετανάστης>> είναι στενά συνδεδεμένος με την έννοια του έθνους. Οπότε το πραγματικό πρόβλημα εντοπίζεται στο εάν και κατά πόσο μπορούν διαφορετικές εθνικές ομάδες να συμβιώνουν αρμονικά, χωρίς η μια να καταπιέζει την άλλη, εντός μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής.

Η μετανάστευση επιδρά θετικά επί της οικονομικής ανάπτυξης με διπλό τρόπο. Επηρεάζει θετικά τόσο την οικονομική ανάπτυξη της χώρας από την οποία προήλθε όσο και αυτή της χώρας υποδοχής. Τα πλεονεκτήματα που επιφέρει η μετανάστευση επί της ίδιας της χώρας είναι δύο ειδών. Το μεταναστευτικό ρεύμα λειτουργεί ως μερικώς εξισορροπητικός παράγοντας στο οξυμένο δημογραφικό πρόβλημα, μειώνει την ήδη εκτεταμένη και συγκαλυμμένη ανεργία, απαλύνει τις οικογε-

νειακές ανάγκες ενώ παράλληλα αποτελεί και μόνιμη πηγή εισόδων, τόσο για την οικογένεια όσο και για την οικονομία μέσω των μετανάστευτικών εμβασμάτων.

Η επίδραση των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής είναι μόνο θετική. Σύμφωνα με την νεοκλασική συνάρτηση παραγωγής, το παραγόμενο προϊόν σε μια χώρα εξαρτάται από την ποσότητα των χρησιμοποιούμενων παραγωγικών συντελεστών (εργασία, κεφάλαιο και πρώτες ύλες). Στη βραχυχρόνια δε περίοδο, επειδή ο μόνος μεταβλητός συντελεστής είναι η εργασία, το παραγόμενο προϊόν είναι συνάρτηση του χρησιμοποιούμενου εργατικού δυναμικού. Οι μετανάστες αποτελούν μέρος του εργατικού δυναμικού, άρα συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγής. Η συμμετοχή τους στην παραγωγή δημιουργεί το εισόδημά τους, το οποίο εν μέρει θα καταναλωθεί εντός της χώρας για την αγορά καταναλωτικών αγαθών, άρα ενισχύεται με αυτόν τον τρόπο η συνολική ζήτηση και συνεπώς δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την αύξηση της παραγωγής.

Το μεταναστευτικό ρεύμα μπορεί κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες να λειτουργήσει ως μηχανισμός εξισορρόπησης των αρνητικών δημογραφικών τάσεων, λόγω των χαμηλών ποσοστών γέννησης και της γήρανσης του πληθυσμού. Είναι αξιοσημείωτο να τονιστεί ότι η ανάπτυξη των χωρών της Δύσης τη δεκαετία του 50, του 60 και του 70 όπως και αυτή των ΗΠΑ, την περίοδο των πρώτων δεκαετιών του αιώνα μας, στηρίχτηκε απολύτως στη χρήση μεταναστών. Η ευρωπαϊκή βιομηχανία αναπτύχθηκε χάρη στην ύπαρξη των μεταναστών, όχι μόνο επειδή αύξησαν αριθμητικά το απαραίτητο εργατικό δυναμικό, αλλά επειδή η οικονομική τους ανάγκη τους εξανάγκασε στην πειθαρχία τόσο στο χώρο της δουλειάς όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον της κοινωνίας.

Η μετανάστευση αποτελεί θετικό στοιχείο στην αναπτυξιακή διαδικασία τόσο της χώρας από την οποία προήλθε, όσο και της χώρας υποδοχής. Η επιστροφή των μεταναστών στη χώρα τους, κάτω από τις παρούσες συνθήκες, δεν βοηθάει ούτε στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των προηγμένων χωρών, αλλά και επιδεινώνει επικίνδυνα τις δραματικές συνθήκες επιβίωσης και ανάπτυξης των χωρών του Τρίτου Κόσμου που παραμένουν μόνες, εγκαταλειμμένες στην τύχη τους. Ο πολιτικός λόγος πολλών χωρών επικεντρώνεται κυρίως στο πρόβλημα που δημιουργείται στην αγορά εργασίας, υποστηρίζοντας τους μετανάστες υπεύθυνους για την ανεργία και την πίεση μείωσης μισθών. Εάν λοιπόν οι μετανάστες φύγουν, οι θέσεις αυτές θα καλυφθούν από ιθαγενείς εργαζόμενους και οι μισθοί θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα. Οι επιπτώσεις που επιφέρουν οι μετανάστες σύμφωνα με την επικρατούσα οικονομική και πολιτική άποψη είναι ότι:

α) Είναι υπεύθυνοι για την ανεργία των ιθαγενών εργαζομένων, άρα λειτουργούν ως τέλεια υποκατάστατά τους στην αγορά εργασίας.

β) Ασκούν πιέσεις για μείωση των μισθών, άρα είναι υπεύθυνοι για τα χαμηλά ημερομίσθια.

γ) Απασχολούνται κυρίως στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας και κυρίως στην παραοικονομία, άρα βοηθούν στη διατήρηση και άνθηση της παραοικονομίας.

δ) Υποβοηθούν τις επιχειρήσεις στο να χρησιμοποιούν φτηνό εργατικό δυναμικό και να μην προσφεύγουν σε πολιτικές εκσυγχρονισμού μέσα από την χρησιμοποίηση νέων τεχνολογιών.

Η νεοφιλελεύθερη άποψη γύρω από το θέμα των μεταναστών είναι αντιφατική ως προς την ίδια την πεμπτουσία της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας. Βασική υπόθεση της νεοκλασικής

θεωρίας είναι η ύπαρξη του τέλειου ανταγωνισμού και η λειτουργία των <<θαυματουργών>> δυνάμεων της αγοράς (ζήτηση και προσφορά). Σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία περιπτώσεις ανισορροπίας δικαιολογούνται μόνο βραχυχρόνια, επειδή οι δυνάμεις της αγοράς επαναφέρουν την αγορά στη θέση της ισορροπίας.

Συνεπώς για τους νεοφιλελεύθερους, η ανεργία αποτελεί μια προσωρινή κατάσταση ανισορροπίας, επειδή οι εργαζόμενοι δεν δέχονται να εργαστούν στο επίπεδο του μισθού που οι εργοδότες προσφέρουν. Μόλις οι εργαζόμενοι δεχθούν να εργαστούν σ' αυτό το επίπεδο μισθού, η ανεργία θα εξαλειφθεί. Εάν σε μια περιοχή παρατηρείται πλεονάζον εργατικό δυναμικό, ενώ σε μια άλλη παρουσιάζεται έλλειψη, τότε στη δεύτερη περιοχή οι μισθοί θα αυξηθούν και θα προσελκύσουν εργαζόμενους από την πρώτη περιοχή με αποτέλεσμα να επέρθει η ισορροπία και στις δύο αγορές. Αυτή είναι η βασική θέση των φιλελεύθερων σε ό,τι αφορά την κινητικότητα της εργασίας και το πως η αγορά εργασίας λειτουργεί. Έτσι συμπεραίνουμε ότι οι μετανάστες δεν ευθύνονται για την ανεργία, εφόσον αυτή προέρχεται επειδή οι ιθαγενείς εργαζόμενοι δεν δέχονται να εργαστούν σ' αυτό το επίπεδο μισθού.

Η κινητικότητα των μεταναστών είναι κατανοητή και σύμφωνη με τους νόμους της αγοράς. Η αναζήτηση στο πρόσωπο των μεταναστών του υπεύθυνου για την αυξανόμενη ανεργία και φτώχεια και τη συνεχιζόμενη οικονομική και κοινωνική στασιμότητα δεν είναι τίποτα άλλο από την αναζήτηση ενός άλλου για την απόκρυψη της πραγματικής κατάστασης.⁷

⁷ Περιοδικό Οικονομικά χρονικά Τευχ. 74 Φεβρ-Μαρτ 94 Σελ. 24

3.4 ΕΥΕΛΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Έχουν καταγραφεί διεθνώς περίπου τριάντα μορφές άτυπης απασχόλησης απ' τις οποίες βάσει των εθνικών ιδιαιτεροτήτων μπορούν να διακριθούν ως σημαντικότερες - και αναλόγων του χαρακτηριστικού σε σχέση με το οποίο αποκλίνουν απ' το τυπικό μοντέλο απασχόλησης - οι εξής :

α. Η απασχόληση μέσω πρακτορείων, ο δανεισμός εργαζομένων, οι μορφές στις οποίες δεν διακρίνεται σαφώς η ύπαρξη σχέσεων και εξάρτησης από περισσότερους του ενός εργοδότες.

β. Η εργασία στο σπίτι με το κομμάτι (φασόν) , το teleworking (στο σπίτι ή σε τηλεκέντρα) ως μορφές κατά τις οποίες η εργασία παρέχεται σε υποδομή που δεν είναι του εργοδότη.

γ. Η μερική απασχόληση , η περιστασιακή απασχόληση, η απασχόληση με βάρδιες, η εποχιακή, η εναλλασσόμενη απασχόληση, (μοίρασμα της θέσης εργασίας), η μερική ανεργία, η διαθεσιμότητα ως βασικές μορφές κατά τις οποίες η απασχόληση δεν είναι πλήρης χρονικά.

δ. Οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου, οι συμβάσεις έργου και οι συμβάσεις εργασίας και μαθητείας (training cum employment) ως προκαθορισμένη διάρκεια και η λύση της σχέσης με την επέλευση ορισμένου γεγονότος, ορισμένου χρόνου ή την ολοκλήρωση ορισμένου έργου.

3.4.1 Εργαζόμενοι φασόν

Θεωρούμε απαραίτητο να σχολιάσουμε την νέα μορφή εργασιακών σχέσεων, το φασόν. Πρόκειται για την εργασία που παράγεται σε χώρους διαφορετικούς και όχι μέσα στον χώρο όπου στεγάζονται οι επιχειρήσεις. Το φασόν διαφέρει από την τυπική σχέση εργασίας στα εξής σημεία : α) δεν εξετάζεται το

ωράριο. β) δεν υφίσταται εγγύηση ή σταθερότητα για την αμοιβή. γ) ο κίνδυνος ατυχήματος βαρύνει τον εργαζόμενο. δ) σπάνια υπάγεται στην κοινωνική ασφάλιση.

Το περιοδικό <<Σύγχρονα θέματα>> στο τεύχος 45, 1991, σ.78, εκτιμά ότι <<... θα πρέπει να εισήχθη στην Ελλάδα από τους πρόσφυγες ταπητουργούς - νηματουργούς, που ήδη από την Μικρά Ασία δούλευαν φασόν για φέρμα της Γαλλίας>>. Αυτή η εξήγηση φαίνεται η πιο λογική (και παραμένει η πιο δόκιμη) αν και θα μπορούσε να αντικρούσει κάποιος ότι η σημαννόμενη εργασιακή σχέση όχι μόνο δεν εισάχθηκε από τους πρόσφυγες, αλλά και ότι ο ξενόφερτος όρος καθιερώθηκε μάλλον αργότερα. Πριν την καθιέρωση του φασόν συναντάμε την <<κατ' αποκοπήν εργασία>> ή πιο απλά τη <<δουλειά με το κομμάτι>> και τη <<δουλειά>>. Γιατί είναι αμφιλεγόμενο - τουλάχιστον σε ορισμένους κλάδους - αν το φασόν διαδέχτηκε το <<μεροκάματο>> ή το αντίστροφο. Στους κλάδους που αναπτύσσονταν ταυτόχρονα το φασόν με την τυπική μισθωτή εργασία, χρησιμοποιείται ο όρος : <<καλφαλίκι>> και σημαίνει ταυτόχρονα βοηθητική εργασία και δουλειά με το κομμάτι. Γενικά η λέξη <<κάλφας>> είναι πολυποίκιλα φορτισμένη σημαίνοντας συντεχνιακής μορφής εξάρτηση, εμπριέχοντας δηλαδή και εξωοικονομική εξαρτησιακή σχέση. Χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα σε παραδοσιακούς κλάδους όπως η υπόδηση.

Σα μορφή εργασιακών σχέσεων το φασόν συνδέεται με τις <<πρωτοβιομηχανικές>> αλλά και σύγχρονες ευελιξίες της παραγωγής, τη <<μικρή βιομηχανία>>, τις άτυπες εργασιακές σχέσεις, χωροταξικά και περιφερειακά προβλήματα, τις <<οικογενειακές στρατηγικές>>, τη γυναικεία απασχόληση, προβλήματα ταξικού προσδιορισμού, αξιακές - ιδεολογικές πλευρές της Ελληνικής κοινωνίας και των εργαζομένων. Σήμερα εκτός από τη συνύφανση της οικοτεχνίας με την αγορά, το

φασόν επεκτείνεται σε νέους κλάδους (π.χ. πληροφοριακή) αποκτώντας χαρακτηριστικά διακλαδικού φαινομένου και την διαδεδομένη ίσως περίπτωση υπεργολαβίας. Στην Ελλάδα με την πληθώρα των αυτοαπασχολούμενων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, το κύκλωμα του φασόν και οι παρεπόμενες πλευρές της παραοικονομίας, της σχετικής ταξικής ασάφειας ίσως δεν είναι κάποιο δευτερεύον φαινόμενο, κάποιο σύμπτωμα, μα η ίδια η καρδιά, ο καθοριστικός κρίκος της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας.⁸

3.4.2 Ξένοι εργάτες στην Ελλάδα

Η Ελλάδα που παραδοσιακά ήταν μια χώρα που πρόσφερε εργατικό δυναμικό σε άλλες χώρες, τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε χώρα υποδομής ξένων εργατών.

Οι περισσότεροι προέρχονται από χώρες με σοβαρά οικονομικά και πολιτικά προβλήματα (Ανατολική Ευρώπη, Ασία, Αφρική) που έρχονται στη χώρα μας για αναζήτηση καλύτερης τύχης. Ο αριθμός τους είναι δύσκολο να υπολογισθεί, γιατί η συντριπτική πλειοψηφία αυτών που μεταναστεύουν στην Ελλάδα, είναι παράνομοι. Τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας υπολογίζουν τους νόμιμα απασχολούμενους με άδεια εργασίας αλλοδαπούς, κατά μέσο όρο στα 25.000 άτομα, ενώ το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης υπολογίζει τους παράνομα απασχολούμενους στους 120.000. Ανεπίσημες πληροφορίες όμως τους ανεβάζουν στις 350.000 ή και 500.000 ακόμα, που βρίσκονται παράνομα στη χώρα. Αυτό μάλιστα επιβεβαιώνεται από μια μελέτη της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, που προβλέπει ότι τα επόμενα χρόνια θα μεταναστεύσουν στην Ελλάδα μεγάλοι όγκοι ξένων εργατών. Οι εκτιμήσεις αυτές δείχνουν ότι το φαινόμενο αυτό θα πάρει εκρηκτικές διαστάσεις τα επόμενα χρόνια, που σημαίνει ότι υπάρχει η πιθανότητα να ξεπεράσουν

⁸ ΙΝΕ ΓΣΕΕ τεύχος 25 Μάρτιος 93 Σελ. 3

το ένα εκατομμύριο. Οι παραπάνω εκτιμήσεις επιβεβαιώνονται επίσης από το γεγονός, ότι στις Ευρωπαϊκές χώρες, τις πρώτες θέσεις από την άποψη των αιτήσεων, μόνο για πολιτικό άσυλο, κατέχουν η Νορβηγία και η Ελλάδα, με αύξηση 113.2% κατά την περίοδο 1983-88 για την πρώτη, και 98.2% κατά την περίοδο 1983-87 για τη δεύτερη.

Στον πίνακα που παραθέτουμε από στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας, των νομίμως ξένων απασχολούμενων εργατών, φαίνονται οι διακυμάνσεις της περιόδου 1980-89. Βέβαια τα στοιχεία αυτά δεν ανταποκρίνονται στην πραγματική κατάσταση, γιατί είναι πολλοί αυτοί που στερούνται άδεια παραμονής και εργασίας. Για παράδειγμα αναφέρουμε, μόνο την κοινότητα των Αιγυπτίων στην Ελλάδα, όπου σύμφωνα με εκτιμήσεις του προέδρου της Αιγυπτιακής κοινότητας κ. Magdy Helmy, βρίσκονται στην Ελλάδα 55.000 Αιγύπτιοι, από τους οποίους οι 35.000 περίπου παράνομα και μόνο 8.000 είναι μόνιμοι κάτοικοι. Ασχολούνται με βαριές και ανθυγιεινές δουλειές, που οι Έλληνες αποφεύγουν να κάνουν.

Έτσι αν ανάμεσα σ' αυτό τον τεράστιο αριθμό των παράνομων εργατών, προσθέσουμε - σύμφωνα με πληροφορίες του Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.) - τους 37.000 Πόντιους που έχουν έρθει απ' το 1987 στην Ελλάδα σε συνολικό αριθμό 600.000, που ζουν ακόμα στην πρώην ΕΣΣΔ, τους τουλάχιστον 20.000 Αλβανούς (ομογενείς και αλλογενείς) και επιπλέον την άφιξη 10.000 περίπου Σαρακατσάνων, προερχόμενων από τη Βουλγαρία, διαπιστώνουμε πόσο πολύ τροφοδοτείται η μαύρη αγορά εργασίας απ' όλες τις κοινωνικές ομάδες, οι οποίες πέφτουν θύματα στυγνής εκμετάλλευσης και ταυ-

ΝΟΜΙΜΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ 1980-89

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Α' ΤΡΙΜΗΝΟ 1990
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ											
Σύνολο	28.628	30.016	29.766	28.736	26.864	28.156	28.000	28.854	26.331	24.662	23.219
Ανδρες	21.251	22.000	21.755	21.021	19.504	19.842	18.911	18.625	16.810	16.023	15.188
Γυναίκες	7.377	8.016	8.011	7.715	7.360	8.314	9.089	10.229	9.521	8.639	8.031
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΜΟΔΑΤΩΝ											
Ευρώπη	14.216	14.411	14.532	14.302	13.426	13.971	13.426	12.992	12.316	13.940	13.073
Αφρική	1.180	1.488	1.553	1.677	1.781	2.208	1.781	2.298	2.116	1.642	2.058
Αμερική	3.405	3.384	3.109	2.667	2.477	2.520	2.477	2.483	2.334	1.839	2.052
Ασία	7.919	8.919	8.983	8.629	9.080	8.154	9.080	9.979	8.552	6.389	5.250
Αυστραλία - Ωκεανία	1.354	1.277	1.349	1.256	1.032	1.100	1.032	934	838	731	661
Ακαθόριστοι	554	537	240	195	204	203	204	168	175	121	125
ΣΗΜΕΙΩΣΗ:											
Κοινοτικοί (Ε.Ο.Κ. των 12)	5.750	5.249	5.876	6.067	7.161	7.086	7.161	6.854	6.678	8.665	9.095
Χηόμενοι (από Τουρκία, Αλγανία, Κύπρος)	12.966	14.554	14.093	13.448	9.199	10.089	9.199	8.783	7.473	6.255	3.614

τόχρονα μιας έντεχνα καλλιεργούμενης αντίθεσης με τους Έλληνες.⁹

⁹ ΙΝΕ Τ. 4-5 Ιούν. Ιούλ. 1991

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Τα αίτια της ανεργίας μπορεί να είναι οικονομικά ή δημογραφικά. Φυσικά, σε οποιαδήποτε περίπτωση το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Ως κύριες οικονομικές αιτίες μπορεί να θεωρηθούν οι παρακάτω.

4.2 Η ΕΛΛΕΙΨΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ⁹

Όσο υψηλότερη είναι η τιμή των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών σε μια χώρα και όσο χαμηλότερη είναι η ποιότητά τους σε σχέση με τα παραγόμενα αγαθά ή υπηρεσίες άλλων χωρών, τόσο λιγότερο ανταγωνιστική είναι η οικονομία της. Αυτό σημαίνει αδυναμία στη διάθεσή τους όχι μόνο στην εξωτερική, αλλά και την εσωτερική αγορά, με αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής ή στην καλύτερη περίπτωση, τη σταθεροποίησή της, πράγμα που έχει αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού. Για παράδειγμα, η άνοδος των τιμών κάνει τα ελληνικά προϊόντα σχετικά ακριβότερα από ορισμένα ξένα. Συνέπεια αυτού είναι να αυξάνονται οι εισαγωγές και να μειώνονται οι εξαγωγές της χώρας με αρνητικές επιδράσεις στην εγχώρια παραγωγή και επομένως αύξηση της ανεργίας. Το ίδιο θα είναι το αποτέλεσμα και στην περίπτωση που οι τιμές πώλησης των εγχώριων

⁹ Θεωρία ανεργίας και πληθωρισμού Παν. Γ. Κορλίρα Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1979

αγαθών είναι ανταγωνιστικές ως προς τις αντίστοιχες τιμές εισαγομένων, αλλά η ποιότητά τους είναι συγκριτικά χαμηλότερη.

Παράγοντες που επηρεάζουν ευνοϊκά την τιμή και την ποιότητα των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, είναι ο περιορισμός των κερδών σε λογικά επίπεδα, η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας με παράλληλη βελτίωση της αμοιβής της, η χρησιμοποίηση της νέας τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία, η βελτίωση της οργάνωσης, της διάθεσης των προϊόντων, ο έλεγχος της αγοράς. Στην έκταση που παραγόμενες ποσότητες μπορούν να διαθέτουν στην αγορά δε δικαιολογείται η αποφυγή ανάληψης νέων παραγωγικών επενδύσεων, που πιθανότατα θα επιφέρει και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.¹⁰

4.3 ΤΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Έχει λεχθεί ότι καταναλίσκουμε περισσότερα απ' όσα είμαστε σε θέση να παράγουμε, ενώ ένα πολύ μεγάλο μέρος της κατανάλωσής μας αφορά ξένα προϊόντα. Οι περισσότερες από τις ανάγκες μας καλύπτονται με εισαγόμενα κι όχι εγχώρια προϊόντα. Αντίθετα, ένα μικρό μέρος των εισαγωγών αφορά επενδυτικά αγαθά, που δεν μπορούν να παραχθούν στη χώρα μας για τη βελτίωση και αύξηση της παραγωγής. Το αποτέλεσμα που προκύπτει από το γεγονός ότι εισάγουμε περισσότερα αγαθά απ' όσα εξάγουμε, είναι η δημιουργία σημαντικού ελλείμματος, σε ξένο συνάλλαγμα, στο εμπορικό ισοζύγιο. Η τακτοποίηση αυτού του ελλείμματος επιβαρύνει την

¹⁰ Θεωρία ανεργίας και πληθωρισμού Παν. Γ. Κορλίρα Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1979

εθνική οικονομία και επιδρά αρνητικά στην έξοδό μας από την οικονομική κρίση. Η κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων αντικαθιστά σε μεγάλη έκταση την εγχώρια παραγωγή, που σημαίνει ότι δίνουμε εργασία σε ξένα και όχι σε ελληνικά χέρια.

4.4 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Σήμερα υπάρχουν περίπου 1.5 εκατομμύρια νέοι κάτω των 25 ετών που είναι άνεργοι. Αν το σύνολο των ανέργων ξεπερνά το 10% του ενεργού πληθυσμού, οι άνεργοι κάτω των 25 ετών αποτελούν περισσότερο από το 40% του συνολικού αριθμού των ανέργων. Στο εσωτερικό της αντίστοιχης ομάδας ηλικίας, οι άνεργοι κάτω των 25 ετών αντιπροσωπεύουν το 20% του ενεργού πληθυσμού που εξετάζεται.

Το σύνολο των ανέργων, ηλικίας κάτω των 25 χρόνων, στερεί την οικονομία σε όλους της τους τομείς, από περισσότερες από 8 δισεκατομμύρια ώρες εργασίας το χρόνο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι νέοι κινδυνεύουν δυο φορές περισσότερο να βρεθούν άνεργοι σε σχέση με τον ενεργό πληθυσμό. Η διάρκεια της ανεργίας στους νέους έχει αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό που σήμερα 1.7 εκατομμύρια νέων, δηλαδή το 38% του συνόλου των ανέργων νέων είναι χωρίς απασχόληση για διάστημα μεγαλύτερο από εξάμηνο, ενώ 0.7 εκατομμύρια νέων είναι άνεργοι για διάστημα μεγαλύτερο από ένα χρόνο. Φυσικά, οι νέοι που υποφέρουν από μια μόνιμη σωματική ή πνευματική αναπηρία, αντιμετωπίζουν ακόμα περισσότερες δυσκολίες από τους άλλους.¹¹

¹¹ Πίνακας θέσης ανέργων απασχολούμενων κατά κλάδο, άνεργοι - στοιχεία ΕΣΥΕ

4.5 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Όσον αφορά την ανεργία των νέων κατά φύλο (κάτω των 25 ετών), οι νέες γυναίκες είναι εκείνες που εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Η μεγάλη συμμετοχή των γυναικών στην ανεργία, εξηγείται απ' το γεγονός ότι, παρά τις άφθονες διακηρύξεις για ισοτιμία στην πράξη, οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών εκδηλώνονται στην προαγωγή, στην υπηρεσία, στις κατά προτίμηση απολύσεις. Το ότι η ανεργία είναι γένους θηλυκού, δεν αποτελεί αποκλειστική υπόθεση της χώρας μας, αλλά το ίδιο ισχύει και για ολόκληρη την ευρωπαϊκή κοινότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Ο ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΕΙ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΝΟΣ ΝΟΜΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ¹²

Όλη την περίοδο της μεταπολίτευσης κάθε ευνοϊκή εξέλιξη για τον παράγοντα εργασία έχει συγκρουόμενες συνέπειες για τον παράγοντα κεφάλαιο. Η άνοδος της αγοραστικής δύναμης των μισθωτών διευρύνει την εσωτερική αγορά (στοιχείο ουσιαστικό σε μια εποχή όξυνσης του ανταγωνισμού στη διεθνή αγορά), ενώ σε εποχές αναιμικής παραγωγικότητας περιορίζει ταυτόχρονα τα ήδη μειωμένα ποσοστά κέρδους. Ας μην ξεχνάμε ότι ο καθοριστικός και διαρκής παράγοντας της κρίσης ήταν οι δυσκολίες στην παραγωγική αξιοποίηση του κεφαλαίου και οι αδυναμίες συγκράτησης της παραγωγικότητας με τα κλασικά μέσα και ιδιαίτερα μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας, της <<πολυδυναμίας>> και πολύπλευρης χρησιμοποίησης του εργατικού δυναμικού. Στην πορεία της κρίσης και ενώ το κεφάλαιο είχε ζωτική ανάγκη για προσαρμογή της απασχόλησης στα επίπεδα της μειωμένης παραγωγής, οι απολύσεις έχουν μπλοκαριστεί από την άνοδο του εργοστασιακού και γενικά του συνδικαλισμού. Η απότομη δε μείωση των ωρών εργασίας και η εξίσωση των αμοιβών μεταξύ των δύο φύλων της εργατικής δύναμης επιβαρύνουν το κόστος εργασίας.

¹² Μελέτη για την ανεργία Νικολινάκος Μάριος Αθήνα 1983

Το εργατικό κίνημα ειδικά στο βιομηχανικό χώρο μέχρι το 1979 μπόρεσε να επιβάλει μια αναπροσαρμογή των μισθών στο κόστος ζωής, αποσυνδέοντας σχετικά τους καθορισμούς του μισθού από τις συγκεκριμένες συνθήκες αξιοποίησης του κεφαλαίου και κυρίως απ' τα χαμηλά ποσοστά παραγωγικότητας. Η κεϋνσιανής έμπνευσης οικονομική πολιτική για αναθέρμανση, μέσω αποκατάστασης της ενεργούς ζήτησης, συμπορεύεται με τις συνδικαλιστικές διεκδικήσεις και τη γενικότερη κοινωνική δυναμική της εποχής.

Σε μια δεύτερη φάση, 1979-81, κυριαρχεί μια πόλωση όπου οι συνδικαλιστικές οργανώσεις αιτούνται αναπροσαρμογής των μισθών στο κόστος ζωής, ενώ η κυβέρνηση προσπαθεί να περιορίσει τις αυξήσεις στα στενά όρια που επιτρέπει η χαμηλή <<κερδοφορία>> των κεφαλαίων σ' ένα σημαντικό τμήμα κυρίως της βιομηχανίας. Όλη την περίοδο 1974-81 διαπιστώνουμε μια αδυναμία κωδικοποίησης των εργασιακών σχέσεων σ' ένα νέο σταθερό τρόπο ρύθμισης. Όντας μεταξύ των παραγόντων που επιτάχυναν την είσοδο στην κρίση, η μονοδιάστατη αντιμετώπιση του μισθού ως κόστος είναι αδύνατο να συμβάλει στην έξοδο απ' αυτήν και η κλασική κρατική παρέμβαση στον καθορισμό των μισθών δεν ξαναβρίσκει την παλιά της αποφασιστικότητα, στο βαθμό που λειτουργούν αυτονομημένοι μηχανισμοί.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1970 έχουμε πια εμπειρικά πειστεί ότι η εσωτερική αγορά απέκτησε υψηλή ευαισθησία στην εξέλιξη των μισθών (μισθωτοποίηση - σταμάτημα μετανάστευσης - εξασθένηση άδηλων πόρων-προοδευτικός περιορισμός των εξαγωγών).

Η αρνητική εξέλιξη των πραγματικών αμοιβών μετά το 1978, παρ' όλη τη σταθερή αύξηση των ονομαστικών και σε συνδυασμό με τη δυσμενή διεθνή συγκυρία, οδηγούν σε μια νέα

ύφεση την ελληνική οικονομία. Από το 1982 μέχρι το 1985 βλέπουμε ότι η κατοχύρωση της ΑΤΑ στο δημόσιο τομέα και η επέκτασή της στον ιδιωτικό θεσμοθετεί για μια τετραετία (παρά τους ετεροχρονισμούς) ακριβώς αυτή την αποσύνδεση του μηχανισμού σχηματισμού των μισθών από τις συνθήκες της παραγωγικής διαδικασίας και τις συνθήκες αξιοποίησης των κεφαλαίων.

Η αναθεώρηση του θεσμού της ΑΤΑ, η νομοθετική κατοχύρωση της αναθεώρησης και η επαναδραστηριοποίηση του 3239/55, ενώ προετοιμαζόταν η αναμόρφωσή του, δείχνουν ότι σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης, υπάρχει αδυναμία σταθεροποίησης ενός νόμου σχηματισμού των μισθών και ενός νέου τύπου εργασιακών σχέσεων.

Οι προσπάθειες της προηγούμενης τετραετίας για βελτίωση της ενεργούς ζήτησης ήταν δικαιολογημένες, εφόσον είχαμε τη συρρίκνωση της αγοραστικής δύναμης των μισθωτών το 1979-82, που ήταν παράγοντας της κρίσης. Οι προσπάθειες για βελτίωση του επιπέδου ζωής μέσα από την ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης την προηγούμενη τετραετία ήταν επίσης δικαιολογημένες. Από τη μια το κόστος εργασίας στη Ελλάδα το 1981 ήταν, με βάση 100 τη Γερμανία, μόνο 35 μονάδες και από την άλλη συγκρίνοντας την ωριαία ακαθάριστη μέση αμοιβή των εργατών στη βιομηχανία στη βάση Ευρωπαϊκού στάνταρ αγοραστικής δύναμης (ΣΑΔ) διαπιστώνουμε το 1983 στη Δανία 7.7 ΣΑΔ, στη Γερμανία 6.67, στη Ιταλία 5.99, στη Γαλλία 5.23 και στη Ελλάδα μόνο 3.76 ΣΑΔ. Η διαφορά δηλαδή ανάμεσα στην Ελλάδα και στη Δανία στην αγοραστική δύναμη ενός μέσου εργαζόμενου στη βιομηχανία ήταν 105% το 1983 και 112% το 1981.

5.2 ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ¹³

Ο πρώτος συγκροτημένος μεταπολεμικός κύκλος του ελληνικού συστήματος απασχόλησης ήταν αυτός της δεκαπενταετίας 1955-70. Το κεντρικό πρόβλημα της περιόδου, δηλαδή η έντονη τροφοδότηση της ανεργίας από την αγροτική έξοδο και την αστυφιλία, ελήφθη μέσω της εξαγωγής εργατικού δυναμικού που έφτασε περίπου το 1.5 εκατομμύριο μετανάστες.

Παράλληλα με τη μετανάστευση, η επέκταση της βιομηχανικής παραγωγικής βάσης, των έργων υποδομής, των υπηρεσιών, της αυτοαπασχόλησης και της δημόσιας διοίκησης, οδήγησαν το 1970 σε καταστάσεις <<σπανιότητας>> εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα ειδικευμένου.

Ο επόμενος κύκλος της δεκαπενταετίας 1970-85, που συνδέεται με μια εσωστρέφεια και παράλληλα μια έρπουσα κρίση του καθεστώτος συσσώρευσης, χαρακτηρίζεται από εξισορρόπηση των πιέσεων στην αγορά εργασίας (ιδιαίτερα αισθητών την πρώτη πενταετία του 80) μέσω προσλήψεων στη δημόσια διοίκηση και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, με παράλληλη ανάπτυξη των συστημάτων επιδότησης και επέκταση των εκπαιδευτικών μηχανισμών. Επίσης η βαθμιαία και συγκρατημένη επιδείνωση της κρίσης του καθεστώτος συσσώρευσης, ιδιαίτερα όσον αφορά το παραγωγικό του υπόβαθρο, ετεροχρόνισε την εκδήλωση των αδιεξόδων του συστήματος απασχόλησης. Ο νέος κύκλος, ο οποίος αρχίζει στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας και του οποίου η διάρκεια είναι απρόβλεπτη εφόσον εξαρτάται από τη γενικότερη αναζήτηση διεξόδων στην οξυμένη και

¹³ INE 12-13 ΦΕΒ-ΜΑΡΤ. 1992

έκδηλη πλέον κρίση του καθεστώτος συσσώρευσης, προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά τα οποία περιγράψαμε πιο πάνω.

Συγκρίνοντας μεταξύ τους κύκλους, η ειρωνεία των εξελίξεων βρίσκεται στο ότι την πρώτη μεταπολεμική περίοδο επελέγη η λύση της εξαγωγής εργατικού δυναμικού σε ευρωπαϊκές χώρες, βασικό στοιχείο εξωστρέφειας ενός προστατευτικού στις διεθνείς ανταλλαγές καθεστώτος συσσώρευσης, ενώ σήμερα η Ελλάδα, συμμετέχοντας σ' έναν διαμορφούμενο ενιαίο οικονομικό χώρο στον οποίο θεσμοθετήθηκε ήδη η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, δεν έχει δυνατότητα εφαρμογής εξωστρεφών σεναρίων. Είναι σαφές πως η όποια μακροπρόθεσμα βιώσιμη λύση υιοθετεί για την αντιμετώπιση της εξελισσόμενης κρίσης του συστήματος απασχόλησης θα προσδιορίζεται αναγκαστικά από αξιοποίηση κυρίως ενδογενών παραγόντων.

Κατά συνέπεια, έχοντας υπόψη μια τοποθέτηση του προβλήματος της ανεργίας σε στενή συνάρτηση με τη γενικότερη κρίση απασχόλησης και την κρίση του καθεστώτος συσσώρευσης, είναι αποθαρρυντική κάθε ερμηνεία της ανεργίας με όρους <<εξυγίανσης>>.

5.3 ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ¹⁴

Στη ζώνη των βιομηχανικών χωρών συνολικά, το φαινόμενο της αύξησης της ανεργίας συνδυάστηκε με τη δημιουργία αγορών εργασίας δυο ή περισσότερων <<ταχυτήτων>>. Η διάσπαση της αγοράς εργασίας, που όπως η αύξηση της ανεργίας εμφανίζεται εδώ και πολλά χρόνια ως <<προσωρινή>> εκτροπή, έχει διαφορετικές διαστάσεις και χαρακτηριστικά ανάλογα με την κάθε χώρα. Παντού όμως είναι μόνιμη και πρέπει να ερμηνευθεί ως στοιχείο της αναπαραγωγικής διαδικασίας στις

¹⁴ INE 25 ΜΑΡΤΙΟΣ 1993

σημερινές καπιταλιστικές οικονομίες. Η επιβράδυνση του ρυθμού επέκτασης της οικονομικής δραστηριότητας, ταυτόχρονα με την αύξηση της δαπάνης για επενδύσεις, απαιτούν ως συμπληρωματικό λειτουργικό στοιχείο την αύξηση του ποσοστού εκμετάλλευσης σε δραστηριότητες εντάσεως εργασίας.

Όλες οι μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις για την εξέλιξη της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, όπως το ερευνητικό πρόγραμμα FAST II της Ευρωπαϊκής επιτροπής για <<το μέλλον της εργασίας>>, θεωρούν από τα μέσα της δεκαετίας του 80 ως πιο πιθανό σενάριο τη διατήρηση μια διάσπασης της αγοράς εργασίας σε συνδυασμό με υψηλά ποσοστά ανεργίας. Η σημερινή συγκυρία, με την επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης και τις επιπτώσεις της για την απασχόληση, επιβεβαιώνει αυτές τις προβλέψεις και κατά κοινή ομολογία ανατρέπει την αισιοδοξία που φάνηκε να κυριαρχεί στο δεύτερο μισό της περασμένης δεκαετίας.

Η κρίση του <<φορντιστικού>> μοντέλου, με την πλήρη απασχόληση, τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, την επέκταση της μαζικής παραγωγής και την διεύρυνση του κράτους πρόνοιας, έχει οδηγήσει στην αναζήτηση νέων προτύπων αναπαραγωγής των ευρωπαϊκών οικονομιών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν και πάλι στην πλήρη απασχόληση και στην επέκταση της κοινωνικής προστασίας.

Στην Ελλάδα ο συνδυασμός της αύξησης της ανεργίας και διάσπασης της αγοράς εργασίας έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: δημιουργείται μια αγορά φτηνής εργασίας που σε σημαντικό βαθμό συνδυάζεται με την επέκταση της παραοικονομίας. Η αύξηση της ανεργίας ενισχύει την επέκταση μιας ζώνης ευκαιριακής, πρόσκαιρης και μερικής απασχόλησης. Οι λόγοι αυτής της συσχέτισης είναι οι εξής:

• Η ελλιπής προστασία των ανέργων και ιδιαίτερα των ανέργων που επιδιώκουν να ενταχθούν για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας, όπως οι νέοι, ή οι γυναίκες που αποφασίζουν να εργαστούν, οδηγεί ένα σεβαστό ποσοστό στην αναζήτηση μιας προσωρινής απασχόλησης που δεν ανταποκρίνεται στην ειδικευση του εργαζόμενου και αμείβεται με χαμηλές αποδοχές.

• Η αντιμετώπιση της κρίσης στη βιομηχανία, σε συνθήκες οξυνόμενου ανταγωνισμού, οδηγεί πολλούς κλάδους εντάσεως εργασίας σε μια αναδίπλωση προς τη φτηνή παράνομη εργασία που ευνοείται από την αύξηση της ανεργίας. Η δουλειά στο σπίτι στον κλάδο του ενδύματος, είναι η περισσότερο γνωστή εξέλιξη, που αφορά πάνω από 200.000 άτομα (κυρίως γυναίκες), όταν το σύνολο της επίσημης απασχόλησης στη μεταποίηση εκτιμάται σε 600.000 άτομα.

• Ένας σημαντικός αριθμός μικρών μεταποιητικών επιχειρήσεων αντιμετωπίζουν τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας και τεχνολογικής καθυστέρησης με την εφαρμογή μιας <<αμυντικής ευελιξίας>> που στηρίζεται κατά κύριο λόγο στη δημιουργία μιας ζώνης πρόσκαιρης απασχόλησης.

• Στον κλάδο των κατασκευών η δραματική επιβράδυνση της οικοδομικής δραστηριότητας οδηγεί σε σημαντικές πιέσεις στο κόστος που εκδηλώνονται με την εκτεταμένη εισφοροδιαφυγή και την απασχόληση παράνομων αλλοδαπών. Στον κλάδο αυτό παρατηρείται σε έντονο βαθμό ένα ιδιαίτερο φαινόμενο: η απασχόληση παράνομων αλλοδαπών μεταβάλλει το μηχανισμό της <<αμυντικής ευελιξίας>> και αναδεικνύει το πρόβλημα της ανεργίας.

• Στον τομέα των υπηρεσιών, η κρίση των δημόσιων και κοινωνικών υπηρεσιών και η πολιτική ιδιωτικοποίησης, αλλά και η διαδικασία ανάπτυξης νέων υπηρεσιών από τον ιδιωτικό τομέα, ενισχύουν τη δημιουργία μιας αγοράς εργασίας με χα-

μηλές αμοιβές και πρόσκαιρες ή ανασφαλείς συνθήκες απασχόλησης. Στο εμπόριο αναπτύσσεται ένας τομέας υπαίθριων δραστηριοτήτων που βρίσκονται διαρκώς μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας.

•Στον αγροτικό τομέα αναπτύσσεται επίσης η απασχόληση φτηνής μισθωτής εργασίας - αλλοδαπών κατά κύριο λόγο - η οποία συνδυάζεται με τα σοβαρά προβλήματα παραγωγικότητας και ανάπτυξης που αντιμετωπίζει η γεωργία.

Η αύξηση της ανεργίας δεν είναι επομένως το μόνο πρόβλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι εργαζόμενοι, καθώς η εξέλιξη αυτή παρασέρνει και σημαντικές κατακτήσεις ή δικαιώματα για μεγάλο μέρος της αγοράς εργασίας. Οι μεταβολές αυτές δεν έχουν κυκλικό ή συγκυριακό χαρακτήρα - όπως διαπιστώνεται και για τα ανάλογα φαινόμενα στις υπόλοιπες χώρες της κοινότητας - αλλά δημιουργούν διαρθρωτικά χαρακτηριστικά τα οποία κινδυνεύουν να σημαδέψουν την εξέλιξη της οικονομίας και της κοινωνίας για την επόμενη περίοδο.

5.4 Ο ΦΟΒΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Από τη μέχρι τώρα ανάλυσή μας προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ανεργία έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις στις οικονομίες των βιομηχανικών χωρών της Δύσης. Είναι από τα μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα και οι συνέπειές της επενεργούν καταστροφικά πάνω στην ψυχολογία των ανέργων. Βασικά τα μέχρι τώρα στατιστικά στοιχεία που παραθέσαμε για την ανεργία, αποτελούν μια σαφή ένδειξη των τάσεων και των προοπτικών της, ενώ κάτω από τις διεθνείς οικονομικές συνθήκες ύφεσης και κρίσης, η αύξησή της γίνεται με ταχείς ρυθμούς.

Στη χώρα μας σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε παραθέσει, χιλιάδες άνδρες και γυναίκες ικανοί για εργασία είναι κα-

ταδικασμένοι σήμερα σε αναγκαστική αργία. Σήμερα από έλλειψη απασχόλησης απειλούνται να μείνουν έξω από την παραγωγική δραστηριότητα, ολόκληρες νέες γενιές, γιατί η δουλειά κοντεύει να γίνει για πολλούς άπιαστο όνειρο.¹⁵

Στις μέρες μας πάνω από το 10% του εργατικού δυναμικού της χώρας, βρίσκεται στις <<ουρές>> των ανέργων. Στα χρόνια 1980-88, σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, έγιναν 1.861.003 απολύσεις.

Αντίστοιχα κατά έτη φαίνονται απ' τον παρακάτω πίνακα.

Έτος	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Αριθ Απολ.	197.531	191.262	214.163	201.196	218.564	223.737	213.361	208.254	192.935

Επίσης η κατάσταση στην αγορά εργασίας της εργατικής δύναμης θα οξύνεται ακόμα περισσότερο και για ένα επιπρόσθετο λόγο. Γιατί η είσοδος της νέας τεχνολογίας, της μικροηλεκτρονικής, της ρομποτικής και της πληροφορικής είναι πασιφανής όχι μόνο στους κλάδους της βιομηχανίας και της γεωργίας, αλλά και στις υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να βρίσκουν εύκολα δουλειά σε άλλους κλάδους της οικονομίας αυτοί που απολύονται από την εργασιακή διαδικασία. Έξαρση επίσης παρουσιάζει και η πάσης φύσεως συγκαλυμμένη ανεργία αυτών που εργάζονται με ελαστικές μορφές απασχόλησης. Σύμφωνα λοιπόν με εκτιμήσεις του Οργανισμού Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) δείχνουν ότι στο εσωτερικό της ΕΟΚ

¹⁵ Εργασιακές σχέσεις σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα
Ειδικές Εκδόσεις Υπουργείου Εργασίας Θ. Κατσανέβας

μαζί με την Πορτογαλία και την Ισπανία συγκροτούν την κατηγορία των χωρών με τις πιο εύκαμπτες εργασιακές σχέσεις. Στην Ελλάδα, το 1989, η προσωρινή απασχόληση αφορούσε το 17.2% των μισθωτών. Στην Πορτογαλία το 18.7% και στην Ισπανία το 26.6%.

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτουμε αναλυτικά στοιχεία για την Ελλάδα (σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ) συμμετοχής προσωρινής απασχόλησης στο συνολικό αριθμό μισθωτών κατά κλάδο δραστηριότητας (σε ποσοστά).

ΕΛΛΑΔΑ	1983	1985	1987	1989
Σύνολο κλάδων	16.3	21.2	16.6	17.2
Γεωργία	51.1	58.1	60.5	57.2
Ενέργεια Ύδρευση	5.3	5.7	5.2	5.1
Εξόρυξη & Χημ.Πρ.	9.5	10.1	6.3	7.9
Μεταποίηση	12.2	18.6	10.4	14.0
Κατ. & Δημ. Έργα	47.8	61.9	58.3	63.2
Εμπόριο	19.2	27.3	21.2	19.3
Μετ. & Επικοινωνίες	10.2	19.8	13.6	12.6
Τράπεζ. & Ασφάλ.	10.2	8.6	7.7	9.9
Λοιπές Υπηρεσίες	10.8	14.7	13.0	12.3
Δημόσια Διοίκηση	3.0	2.9	2.0	3.0

Παρατηρούμε ότι το 1989 το 14% της απασχόλησης στην Ελληνική μεταποίηση αφορά προσωρινή απασχόληση, παρόλο που από την πλευρά της εργοδοσίας γίνονται προσπάθειες να δοθεί μια εντελώς διαφορετική εικόνα. Τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 18.5% στην Πορτογαλία και 24% στην Ισπανία, που δείχνουν ότι και οι τρεις αυτές χώρες της Νότιας Ευρώπης ανήκουν στην ίδια κατηγορία. Στις υπόλοιπες χώρες της ευρωπαϊκής κοινότητας η προσωρινή απασχόληση στη μεταποίηση δεν ξεπερνά το 9%.¹⁶

¹⁶ Απογευματινή Τρίτη 2/5/95

Επίσης από τον προηγούμενο πίνακα παρατηρούμε ότι στην Ελλάδα το 1989 στον τομέα των κατασκευών και δημοσίων έργων, απασχολούνται το 63.2% των μισθωτών με προσωρινή απασχόληση, ποσοστό που είναι το μεγαλύτερο ανάμεσα στις χώρες - μέλη της Κοινότητας. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει τη μεγάλη κινητικότητα και αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την αγορά εργασίας στον τομέα αυτό. Της ίδιας τάξης περίπου είναι και το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης στον κλάδο γεωργίας και αλιείας (57.2%).

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που στον κλάδο των κατασκευών και στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, αλιεία κλπ.), απασχολούνται πολλοί ξένοι εργάτες, που εξαιτίας της <<ελαστικότητας>> της αγοράς εργασίας εργάζονται ανασφάλιστοι, με χαμηλά μεροκάματα και εξοντωτικό ωράριο εργασίας.

Συνεπώς, η μερική απασχόληση φαίνεται να είναι χαρακτηριστικό των πλούσιων χωρών και η προσωρινή απασχόληση των φτωχότερων χωρών, όπου έχουν και την μεγαλύτερη κινητικότητα στην αγορά εργασίας. Η <<ελαστικότητα>> της αγοράς εργασίας, όπου ένας από τους σοβαρότερους δείκτες μέτρησής της είναι το ποσοστό απασχόλησης που αφορά την προσωρινή απασχόληση, δεν είναι μέσο ενίσχυσης και αναβάθμισης μιας φτωχότερης οικονομίας, όπως η Ελληνική, αλλά <<είναι μέσο προσαρμογής της στην οικονομική και κοινωνική ανισότητα>>.

Αυτές επομένως οι εξελίξεις στις σχέσεις απασχόλησης, οδηγούν στην αύξηση των ποσοστών φτώχειας, με αποτέλεσμα να προκαλούν την περιθωριοποίηση μεγάλων κομματιών εργαζομένων και νεολαίας.¹⁷

5.5 ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΒΙΟΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Ο χρυσός αιώνας της πλήρους απασχόλησης, ως αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης και της κείνσιανής ρύθμισης (κράτος πρόνοιας), της εποχής ενός φυσιολογικού και ανεκτού ορίου ανεργίας 3% - 5% είναι πλέον παρελθόν. Σήμερα από έλλειψη απασχόλησης απειλούνται ολόκληρες μελλοντικές γενιές να μείνουν έξω από την οικονομική δραστηριότητα. Το στρες της ανεργίας και έλλειψης απασχόλησης, η αβεβαιότητα για το αύριο, προβληματίζει και ταυτόχρονα αγχώνει τόσο τους άνεργους όσο και τους απασχολούμενους. Η δουλειά έχει γίνει σήμερα για πολλούς άπιαστο όνειρο και δεν είναι λίγοι αυτοί που στερούνται τα βασικά μέσα ύπαρξης, διατροφής ένδυσης, υπόδησης, υγείας, στέγασης, αναψυχής.

Η επικίνδυνη διόγκωση της μαζικής ανεργίας στη χώρα μας αποτελεί εκδήλωση της βαθιάς κρίσης του εξαρτημένου μοντέλου ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού στη μεταπολεμική περίοδο και υποδηλώνει την ανικανότητά του να δώσει διέξοδο στην παραπέρα αναπτυξιακή πορεία του τόπου και συνεπώς να εκτονώσει την ανεργία και να εξασφαλίσει εργασία.

Η μαζική ανεργία επιδρά άμεσα στη γενική χειροτέρευση οικονομικής κατάστασης της εργατικής τάξης. Με την ανεργία μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής των εργατών στη διανομή του εισοδήματος. Σήμερα εκατοντάδες χιλιάδες άνεργοι, ανεξάρτητα από τη διάρκεια, που μένουν χωρίς δουλειά, δεν απολαμβάνουν αμοιβές. Κι αυτοί αποτελούν μια μεγάλη μερίδα

της μισθωτής εργασίας στην Ελλάδα. Η επίσημη κυρίαρχη προπαγάνδα που στην ουσία αποσιωπά το μεγάλο δράμα των ανέργων, από την άλλη προβάλλει το επιχείρημα της επιδότησης των ανέργων. Μα κι αυτά τα πενιχρά κονδύλια που χορηγούνται για τους ανέργους όλο και περικόπτονται. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) συνιστά ότι “Οι βιομηχανικές χώρες της Δύσης πρέπει να βάλουν χαλινάρι στις δαπάνες για κοινωνικά προγράμματα” Χωρίς καμιά υπερβολή μπορούμε να πούμε ότι στην Ελλάδα η προστασία των ανέργων είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Η δε διαδικασία απόκτησης και αυτού του δικαιώματος επιδότησης είναι ένας πραγματικός Γολγοθάς και το ύψος του επιδόματος είναι πολύ χαμηλό.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) οι επιδοτούμενοι άνεργοι το 1995 ανέρχονταν σε 68.996 άτομα (πηγή Έθνος 7/5/1996). Ενώ όμως την ίδια χρονιά έγιναν 314.148 απολύσεις, οι μόνιμοι άνεργοι υπερέβαιναν τις 350.000. Επομένως μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι το 18-20% των μισθωτών στερείται άμεσα τις αποδοχές, οι εργαζόμενοι, που διώχτηκαν από τη δουλειά και οι οικογένειές τους στερούνται τα βασικά οικονομικά μέσα ύπαρξης, διατροφής, ένδυσης, υπόδησης, υγείας, στέγασης, αναψυχής. κ.τ.λ.

Η μαζική ανεργία είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες, που επιδρά όχι μόνο στη σχετική, μα και στην απόλυτη χειροτέρευση της κατάστασης της εργατικής τάξης. Όχι μόνο αφαιρεί άμεσα μισθούς και μεροκάματα από ένα σημαντικό τμήμα της εργατικής τάξης, μα και συμπιέζει προς τα κάτω τις πραγματικές αμοιβές των απασχολούμενων. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (Εθνικοί Λογαριασμοί) το μερίδιο των μισθών σαν ποσοστό του Ακαθά-

ριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) μειώθηκε από 41% το 1982 σε 39.8% το 1987¹⁸

Δεν είναι διόλου τυχαίο το γεγονός, ότι με την αυξανόμενη ανεργία τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε πτώση των πραγματικών εργατικών αποδοχών. Με βάση υπολογισμούς από στοιχεία της ΕΣΥΕ στα χρόνια 1985-1990 οι εργάτες της βιομηχανίας έχασαν το 20% της αγοραστικής τους δύναμης, οι υπάλληλοι του λιανικού εμπορίου το 17%. Μόνο το 1985 οι πραγματικοί μισθοί των οικοδόμων έπεσαν κατά 13,6%, των εργαζομένων στο δέρμα κατά 15,1% και στο μέταλλο κατά 12,7%. Άλλα στοιχεία δείχνουν ότι οι πραγματικοί μισθοί “μειώθηκαν στην κρίση το 1975 κατά 10,7% το 1980 και κατά 13,3% το 1985”¹⁹

.....Μετά τα αντεργατικά μέτρα, που πήρε η κυβέρνηση τον Οκτώβρη του 1985 και τις Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου, σημειώθηκε πραγματική έξαρση των τιμών, που συνοδεύτηκε από μαζικές απολύσεις και μείωση των πραγματικών μισθών.....Επακόλουθο ήταν η μεγάλη απώλεια της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων. Στην μεταποιητική βιομηχανία, οι πραγματικοί μηνιαίοι μισθοί σημείωσαν πτώση κατά 11,7% το 1986 και κατά 5,7% το 1987, ενώ στο λιανικό εμπόριο αντίστοιχα κατά 9,7% και 5,6%.²⁰

Στη συζήτηση που έγινε στη βουλή στις 20/5/1987, αναφέρθηκε ότι στη διάρκεια του λεγόμενου σταθεροποιητικού προγράμματος 1986-1987 μειώθηκαν οι μισθοί κατά 18,4%. Οι βιομήχανοι από καιρό απαιτούν μια πολιτική, που θα χτυπούσε τα εργατικά εισοδήματα για να αυξάνουν τα κέρδη τους. Από το 1984 απαιτούσαν μια πολιτική, όπου “Η μείωση των πραγματικών εισοδημάτων πρέπει να αποκτήσει υψηλή προτεραιότητα

¹⁸ ΡΙΖΟΣΠΑΣΠΑΣΤΗΣ, 28/4/1988.

¹⁹ ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ 29/6/1986

²⁰ ΕΠΙΛΟΓΗ " Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 1987/1988 " σελ. 27

τα”²¹. Ενώ η ανεργία από το 1979 και εδώ διογκωνόταν ραγδαία, τα κέρδη των βιομηχάνων αυξάνονταν με γοργό ρυθμό.

..... Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός, ότι στην ελληνική βιομηχανία στα χρόνια 1983-1986 τα μικτά κέρδη των εταιριών σχεδόν διπλασιάστηκαν, ενώ η απασχόληση μειώθηκε κατά 20.334 άτομα.²²

Στο τέλος αυτού του σημείου θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε ότι η αύξηση της εφεδρικής στρατιάς των ανέργων αξιοποιείται από το κεφάλαιο για την εργατικής τάξης. Όσο μεγαλύτερες διαστάσεις παίρνει η ανεργία, τόσο πιο εύκολα οι καπιταλιστές με το “μπαμπούλα” των απολύσεων εργατών και την αντικατάστασή τους από ανέργους, καταφέρνουν να χτυπούν τους εργατικούς μισθούς και να αφαιρούν κερδισμένες με αγώνες και θυσίες κατακτήσεις των εργαζομένων.

Σε μερικές χώρες του Δυτικού Κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, παρατηρούνται, από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, οξείες συγκρούσεις σε εργατικά ζητήματα και χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας. Και τούτο, σε μια εποχή που χρειάζεται γαλήνη στις εργασιακές σχέσεις και αυξημένη παραγωγικότητα, προκειμένου να υπάρξει εναρμονισμένη προσπάθεια κατά του συνεχιζόμενου στασιμοπληθωρισμού. Τα σκληρά γεγονότα είναι ο τόσο εντυπωσιακά όσο και πειστικά. Ο αριθμός και η συχνότητα απεργιών, ανταπεργιών και άλλων μορφών παύσεως εργασίας αυξάνονται με ανησυχητικό ρυθμό, ιδιαίτερα δε στους στρατηγικής σημασίας τομείς της οικονομίας, ενώ ο ρυθμός ανόδου της παραγωγικότητας κάθε άλλο παρά σε επιθυμητό επίπεδο ευρίσκεται.

Η παραγωγικότητα δεν επηρεάζεται δυσμενώς μόνο από την άμεση απώλεια παραγωγικού αποτελέσματος, που είναι α-

²¹ ΔΕΛΤΙΟ ΣΕΒ, Γενάρης 1984, σελ. 8

²² I (AP, 1988, σελ 35

πόρροια χαμένων ανθρωποωρών κατά τις παύσεις εργασίας, αλλά και από διάφορες επιβραδύνσεις, τις πολλές απουσίες των εργαζομένων, τη χαμηλής ποιότητας δουλειά και τις βλάβες μηχανικού εξοπλισμού και υλικών.

Ορισμένοι ειδικοί δίνουν την εξήγηση ότι η αύξηση της διαμάχης οφείλεται στο γεγονός ότι κάτω από τις πιέσεις του πληθωρισμού, εργαζόμενοι και διοίκηση τηρούν πιο άκαμπτη στάση, ενώ άλλοι ειδικοί τείνουν να αποδώσουν το μεγαλύτερο μέρος της αναταραχής των τελευταίων ετών στη μαχητική δραστηριότητα ακροαριστερών οργανώσεων. Εντούτοις, πολλοί εμπειρογνώμονες συμφωνούν με την άποψη ότι τα σχετικά με εργατικές διαφορές στοιχεία εδώ και πάνω από μια δεκαετία δείχνουν πρώτον, ότι αυξημένη αναστάτωση υπήρξε και πολύ πριν παρουσιαστούν οι πληθωριστικές τάσεις των τελευταίων ετών και δεύτερον, ότι η μαχητική δράση εκ μέρους των εργατικών σωματείων δεν ανταποκρίνεται αναγκαστικά και μόνο σε πολιτική υποκίνηση που επιχειρούν ακροαριστερά κόμματα.

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι συγκρούσεις στα εργατικά θέματα π.χ. στην Αυστραλία, τον Καναδά, την Ιρλανδία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου τα εργατικά σωματεία ακολουθούν ιδεολογία που χαρακτηρίζεται από μετριοπαθής μέχρι συντηρητική, είναι τόσο άσχημη όσο και στην Ιταλία, στην οποία τα περισσότερα εργατικά συνδικάτα κυριαρχούνται από κομμουνιστές και αριστερούς σοσιαλιστές. Από την άλλη μεριά, οι κομμουνιστές επικρατούν στις περισσότερες και πιο σημαντικές συνδικαλιστικές οργανώσεις είναι σχεδόν τόσο καλή όσο και το χαμηλό ποσοστό απεργιών που σημειώνεται στην Ιαπωνία, στις Σκανδιναβικές χώρες και στη Γερμανία.

5.6 ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Μια επίπτωση της ανεργίας στον εργασιακό χώρο είναι ότι με το αυξημένο ποσοστό της, συγκροτείται και οργανώνεται περισσότερο ο συνδικαλισμός των εργατών. Προβάλλεται άμεσα η απειλή της απόλυσης για τους εργαζομένους κι έτσι γίνεται μια αθέμιτη παρέμβαση στο συνδικαλισμό (δηλαδή τη συσσωμάτωση των εργαζομένων σε συνδικάτα, δηλ. ενώσεις, συλλόγους προσώπων για την εξυπηρέτηση και διεκδίκηση κοινών συμφερόντων), αφού λόγω του προηγούμενου φόβου, δεν εξασφαλίζεται ικανοποιητική συμμετοχή στις διάφορες κινητοποιήσεις. Απ' ότι γνωρίζουμε απ' την Ιστορία, σε χώρες που συναντάμε εναλλαγή συστημάτων διακυβέρνησης (δικτατορία, μοναρχία, δημοκρατία), ο οργανωμένος συνδικαλισμός έχει καταφέρει πολλά στη βελτίωση του εργατικού δυναμικού. Αυτό συνέβη και στην Ελλάδα το 1974 όπου κατέρρευσε η δικτατορία και παρ' όλη την παγκόσμια οικονομική πετρελαϊκή κρίση το 1973 και το 1979 ο συνδικαλισμός άρχισε πλέον να εδραιώνεται και να αναπτύσσεται.

Οι τεχνολογικές και παραγωγικές αναδιαρθρώσεις, τα προβλήματα των οικονομιών και των επιχειρήσεων, το θέμα της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας, τα εισοδήματα, οι όροι απασχόλησης, το θέμα της ανεργίας, ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης, το θέμα των ευέλικτων μορφών απασχόλησης και η αναδιοργάνωση του χρόνου εργασίας, και πιο πρόσφατα η επιχειρησιακή πολιτική επενδύσεων, η επαγγελματική κατάρτιση, καθώς και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον, αποτέλεσαν τα <<μοντέρνα προβλήματα>>, των οποίων η φύση επέβαλε εκ

των πραγμάτων τη σφαιρική και καθολική αντιμετώπιση τους από τους ίδιους τους άμεσα ενδιαφερόμενους.

Το Ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα αρνείται τις νεοφιλελεύθερες συνταγές, χωρίς όμως και να αρκείται στους στείρους αφορισμούς και αντιευρωπαϊκούς προσανατολισμούς που στην ουσία τους αποενοχοποιούν την κυβερνητική πολιτική. Αρνείται τη λογικού του μονόδρομου, επιλέγει και προωθεί ένα δεύτερο διαφορετικό δρόμο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της οικονομίας μας και τη σύνδεση της εθνικής στρατηγικής που έχει ανάγκη η χώρα με την ευρωπαϊκή της προοπτική. Σαν παράγων προόδου και δημιουργίας, αναπτύσσει τις δικές του προτάσεις που εγγυώνται:

- Την αποκατάσταση της μακροοικονομικής ισορροπίας στην οικονομία μας, με τη διερεύνηση της φορολογικής βάσης, την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και την αποφυγή σπαταλών του κράτους.

- Ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας της οικονομίας, στηριγμένο στο διάλογο και στην προοπτική των συμφωνιών για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη.

- Την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και την άνοδο της παραγωγικότητας των συντελεστών της μέσω της εκπαίδευσης, της εισαγωγής της νέας τεχνολογίας και τον καθορισμό των επιλογών για τις αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, πάντα με ενεργό συμμετοχή και παρουσία του.

- Την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική δικαιοσύνη. Η συμβολή των εργαζομένων στην αύξηση του παραγόμενου πλούτου θα συνδέεται με τις συμφωνίες για τη δικαιότερη κατανομή του και την ενίσχυση των επενδύσεων για νέες θέσεις εργασίας.²³

Το συνδικαλιστικό κίνημα μπορεί να αποδείξει πως υπάρχει και διαφορετικός δρόμος και εναλλακτική λύση για την οικονομία και την ανάπτυξη και αποδεχόμενο την πρόσκληση των καιρών να συμβάλλει σε μια νέα δυναμική στις οικονομίες, κοινωνικές και πολιτισμικές εξελίξεις στη χώρα. Ιδιαίτερα για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής, το συνδικαλιστικό κίνημα ζητάει τόσο απ' την Ελληνική κυβέρνηση, όσο και από τα κοινοτικά όργανα, ένα δεσμευτικό χρονοδιάγραμμα δράσης, χρηματοδοτήσεων και πρωτοβουλιών με βασικούς άξονες:

α) την απασχόληση και καταπολέμηση της ανεργίας μέσω ταχύρυθμης ανάπτυξης, τοπικών πρωτοβουλιών, τόνωσης της επιχειρηματικότητας και προώθησης προγραμμάτων επιμόρφωσης και επανακατάρτισης.

β) την κατοχύρωση ικανοποιητικών συνθηκών υγιεινής και ασφάλειας για τους εργαζομένους.

γ) την κατάργηση των διακρίσεων και τη διασφάλιση της ισότητας.

δ) μέριμνα για ευπαθείς κοινωνικά ομάδες και άτομα με ειδικές ανάγκες.

ε) καθιέρωση ελάχιστων όρων σύμβασης εργασίας.

στ) προώθηση της συμμετοχής και διαβούλευσης των εκπροσώπων των εργαζομένων.

Όσο θα υπάρχουν άνεργοι, εκμετάλλευση, φτώχεια, καταπίεση, όσο θα καταστρέφεται το περιβάλλον, θα καταπατούνται ανθρώπινα δικαιώματα, όσο θα βιάζεται η δημοκρατία, όσο θα γίνονται εγκλήματα σε βάρος των λαών για την αύξηση κερδών, για την εξυπηρέτηση ταξικών συμφερόντων, τόσο το συνδικαλιστικό κίνημα θα γίνεται πιο δυνατό, προοδευτικό, ριζοσπαστικό. Το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει να δίνει τη μάχη για το αύριο, την προοπτική, για ένα νέο αναβαθμισμένο ρόλο

του. Συνδικάτα ποτέ δεν ήταν οι ταμπέλες, οι ανακοινώσεις, τα πρόσωπα. Ήταν, είναι και θα είναι οι ίδιοι οι εργαζόμενοι.²⁴

5.7 ΟΙ ΜΙΣΘΟΙ ΣΤΟ ΣΤΟΧΑΣΤΡΟ²⁵

Σε ότι αφορά στη σχέση αμοιβής εργασίας και παραγωγικότητας, το δημοσίευμα διαπιστώνει ότι ο μέσος πραγματικός μισθός αυξήθηκε ταχύτερα από την παραγωγικότητα της εργασίας (μετρημένη σε προϊόν ανά απασχολούμενο), κατά τις περιόδους 1964-66, 1975-78, 1982-85 και 1988-89. Σ' αυτό το συμπέρασμα καταλήγουν και οι σχετικοί υπολογισμοί του ΙΝΕ που φαίνονται στο παρακάτω διάγραμμα. Διαπιστώνει παρακάτω, το δημοσίευμα του ΙΟΒΕ, ότι η άνοδος των πραγματικών μισθών το '64-66 <<απορροφήθηκε από τον υψηλό ρυθμό ανόδου της παραγωγικότητας>> και έτσι δεν προκάλεσε προβλήματα.

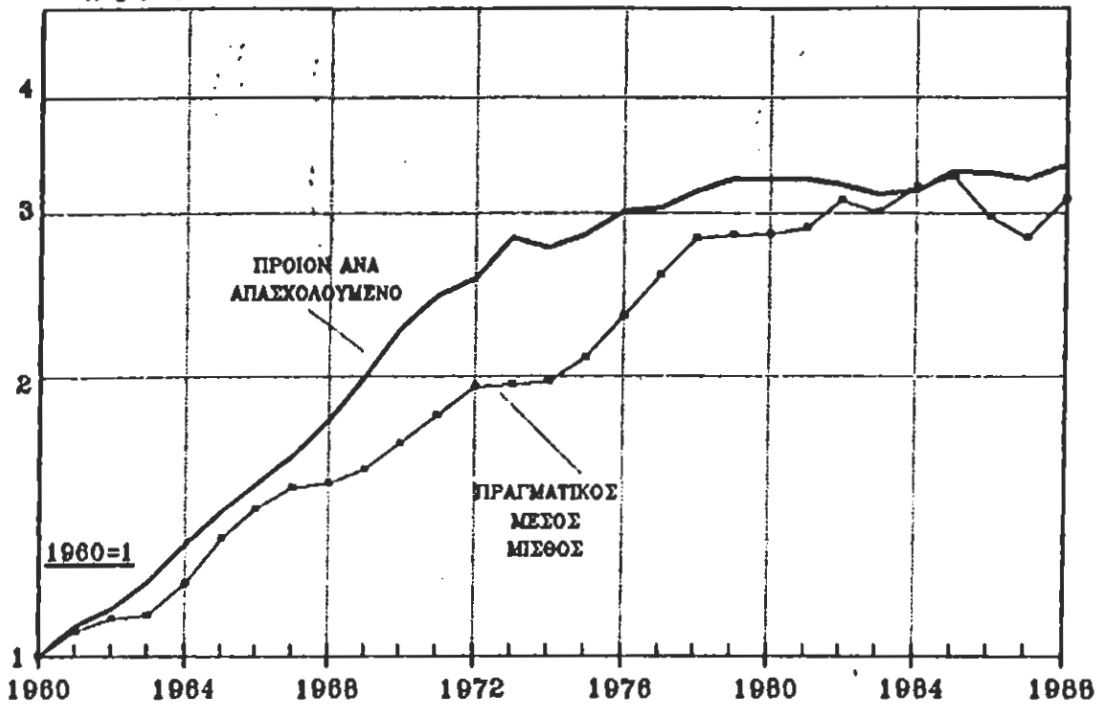
Για τις επόμενες περιόδους ωστόσο, και ιδιαίτερα γι' αυτές της δεκαετίας του '80, όταν η παραγωγικότητα της εργασίας επιβραδύνεται, η άνοδος των πραγματικών μισθών υποτίθεται ότι προκαλεί μια σειρά προβλήματα στην ελληνική οικονομία: περιορίζει την οικονομική μεγέθυνση, την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα, αυξάνει δε και το έλλειμμα των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας. Όμως, ακόμη και αν δεχτούμε προς στιγμή ότι, πράγματι, η εν λόγω <<ανισορροπία>> που παρατηρήθηκε κατά ορισμένες ιστορικές περιόδους ανάμεσα στην παραγωγικότητα και τον πραγματικό μέσο μισθό ευθύνεται για όλα τα παραπάνω προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, δυσκολευόμαστε να εννοήσουμε γι' αυτά ως λύση αυτής της

²⁴ ΙΝΕ ΓΕΕΕ τεύχος 32 Οκτωβ 93 σελ 3

²⁵ ΙΝΕ ΓΕΕΕ τεύχος 3 Μάιος 91 σελ 5

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΜΕΣΟΣ ΜΙΣΘΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ

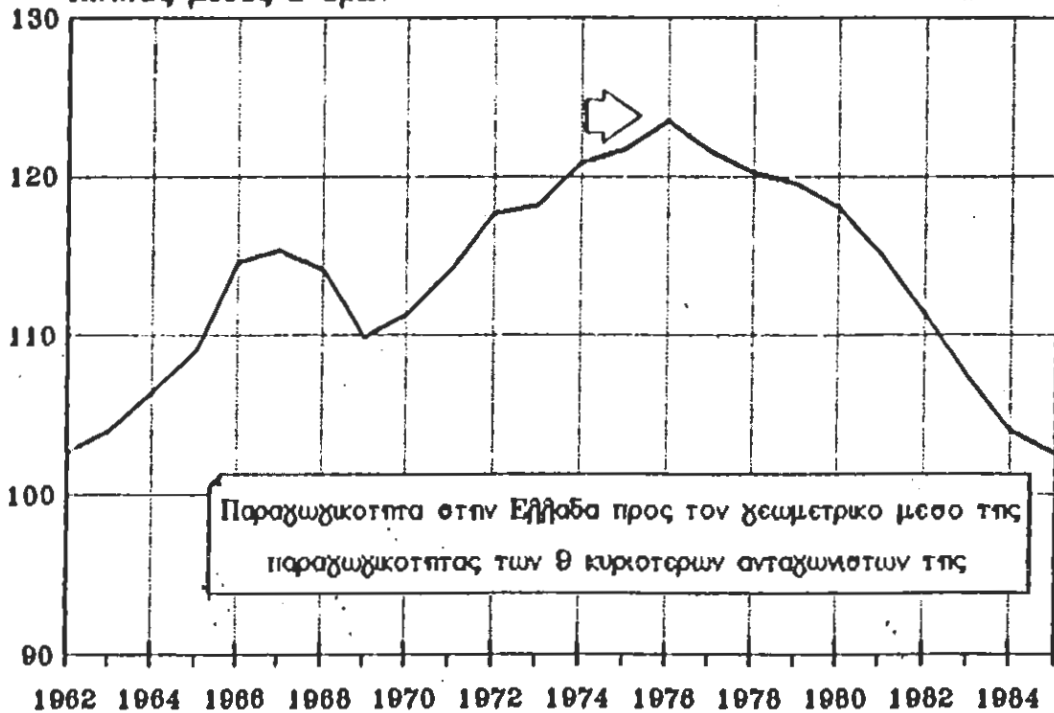
σε λογαριθμική κλίμακα

Πηγή: Στοιχεία εθνικών λογαριασμών, υπολογισμοί του ΙΝΕ

ΣΧΕΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ/ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

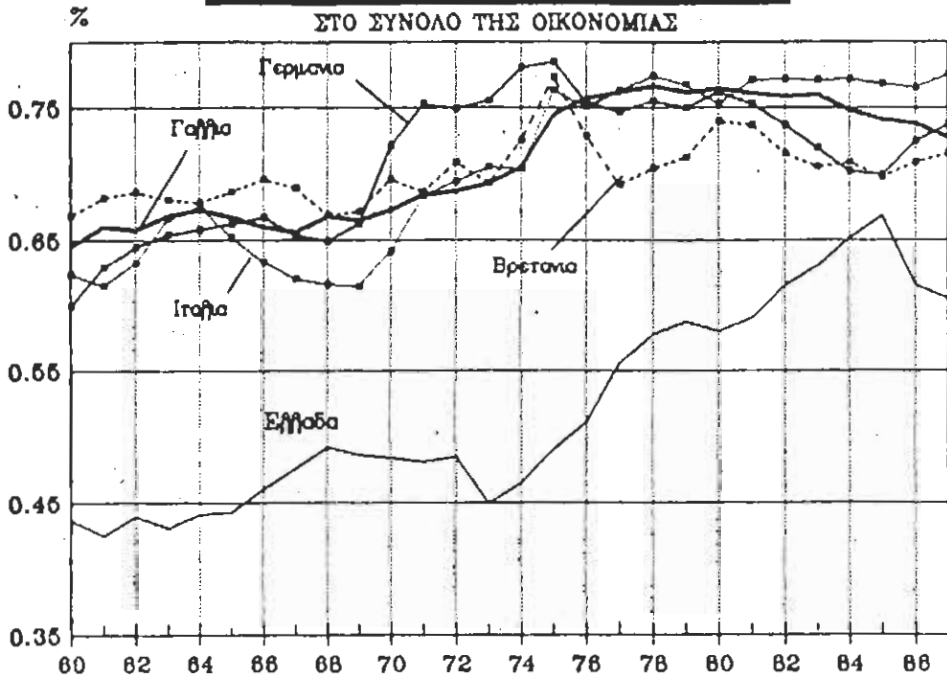
Κίνητος μέσος 3 ετών

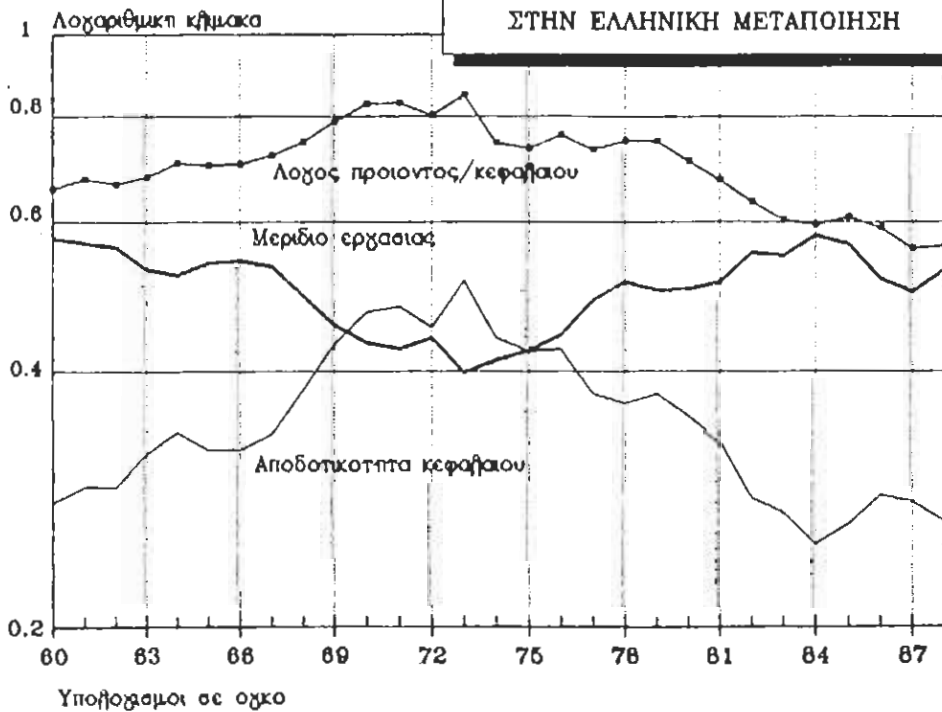
Επεξεργασία στοιχείων ΚΕΕΜ (Χαφμάς 1985, 1987)

ΜΕΡΙΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΚΑΘΑΡΟ ΠΡΟΙΟΝ

ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ

<<ανισορροπίας>> πρωτίστως προβάλλεται η μείωση των πραγματικών μισθών και δευτερευόντως η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Πράγματι, το δημοσίευμα του IOBE επανέρχεται ακατάπαυστα και επίμονα στην ανάγκη μείωσης των πραγματικών μισθών. Ωστόσο, το πραγματικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας είναι πρόβλημα παραγωγικότητας. Όπως φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα, η παραγωγικότητα υστερεί έναντι των ανταγωνιστών της από το 1973. Οι μισθοί, αντίθετα, στην Ελλάδα είναι πολύ μικρότεροι από τις χώρες της ΕΟΚ. Είναι ενδιαφέρουσα επίσης η διεθνής σύγκριση των μεριδίων της εργασίας στο προϊόν, μέγεθος για το οποίο το δημοσίευμα του IOBE επιμένει πως πρέπει να μειωθεί.

Όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα, στην Ελλάδα η εργασία καρπούται, από το προϊόν που παράγει, το μικρότερο μερίδιο σε σύγκριση με τη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Βρετανία, και την Ιταλία. Η πρόταση του IOBE για την αποκατάσταση της υποτιθέμενης ανισορροπίας μισθών-παραγωγικότητας είναι οπισθοδρομική: ζητάει να μειωθούν οι πραγματικοί μισθοί στα επίπεδα του 1980. Η πρόταση να αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας είναι προοδευτική: ζητάει να αυξηθεί η ικανότητα της χώρας να παράγει περισσότερα και καλύτερα για κάθε ώρα εργασίας. Ακόμη, αυτή η θέση του IOBE, και της εργοδοσίας, σχετίζεται με τις προθέσεις της για τον τρόπο ένταξης της ελληνικής οικονομίας στο διεθνές οικονομικό σύστημα και για τον τύπο της παραπέρα εκβιομηχάνισης της χώρας.

Σχετίζεται δηλαδή με μια επιλογή που πρέπει να γίνει αναφορικά με το αν η χώρα θα εξειδικευτεί στα πλαίσια της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς σε κλάδους παραγωγής ένταξης εργασίας, οπότε πράγματι θα πρέπει οι μισθοί να πέσουν δραστικά, ώστε να είναι δυνατόν στην ελληνική βιομηχανία να

ανταγωνιστεί τους παραγωγούς του Τρίτου Κόσμου και της νεο-αναπτυγμένες χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας. Ωστόσο, η ανάπτυξη του ενδοκλαδικού εμπορίου ανάμεσα στις χώρες της ΕΟΚ και την Ελλάδα είναι μια αντικειμενική διαδικασία που βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη, και επιπλέον αυτή θα έπρεπε να ενισχυθεί με μέτρα πολιτικής. Αυτό σημαίνει σύγκλιση (και όχι ταύτιση) της παραγωγικής εξειδίκευσης της Ελλάδας προς την αντίστοιχη των χωρών της ΕΟΚ, ειδίκευση των εργαζομένων, και φυσικά ανάλογες αμοιβές.

Η αναβάθμιση του <<ανθρώπινου κεφαλαίου>> δεν συμβαδίζει με μειώσεις των μισθών. Αφήσαμε όμως εκκρεμές το ζήτημα εάν η υποτιθέμενη ανισορροπία μισθών-παραγωγικότητας, που αντανακλάται στην άνοδο του μεριδίου της εργασίας στο προϊόν, ευθύνεται για την επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης και της παραγωγικότητας, για τη μείωση της ανταγωνιστικότητας, και την αύξηση των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας. Σε ότι αφορά την οικονομική μεγέθυνση, είναι σαφές ότι η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αποτέλεσε έναν από τους βασικούς κινητήρες της οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα, και ως γνωστό, οι μισθοί αποτελούν ένα βασικό στοιχείο αυτής της κατανάλωσης.

Επιπλέον, η αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των μισθωτών συνοδεύεται με μια αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης, αφού αυτοί καταναλώνουν-σε σύγκριση με τις εύπορες τάξεις-λιγότερα εισαγόμενα. Βέβαια, ισχυρίζεται η άποψη της μείωσης των μισθών, ότι η άνοδός τους ευθύνεται για την πτώση της κερδοφορίας επομένως και για τη μείωση των επενδύσεων, άρα και της οικονομικής μεγέθυνσης. Αγγίζουμε εδώ ένα ενδιαφέρον σημείο, όπου το IOBE αγνοεί συστηματικά το σύνολο των παραγόντων που επιδρούν πάνω στην αποδοτικότητα του κεφαλαίου, με σκοπό να αναδείξει την

αύξηση του μεριδίου της εργασίας σε κύριο, αν όχι μοναδικό παράγοντα της οικονομικής κρίσης. Ήδη το 1986, στη μελέτη <<Εισοδηματικά μερίδια>> του Π.Γ. Παυλόπουλου όπου γίνεται μελέτη της αποδοτικότητας του κεφαλαίου, ο συγγραφέας παραμερίζει από την ανάλυσή του όλους τους παράγοντες πτώσης της κερδοφορίας που συμπυκνώνονται στο μέγεθος που αποκαλείται <<παραγωγικότητα του κεφαλαίου>>.

Η παραγωγικότητα του κεφαλαίου λοιπόν, μειώνεται σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, και μόνον σε ορισμένες από αυτές παρουσιάζει πρόσφατα κάποια σημάδια ανάκαμψης. Ο κύριος Παυλόπουλος, σε αντίθεση με τους Ευρωπαίους μελετητές, που όταν αναλύουν την αποδοτικότητα του κεφαλαίου παίρνουν υπόψη τους τόσο την εξέλιξη του μεριδίου εργασίας, όσο και του λόγου προϊόντος/ κεφαλαίου, ξεπερνάει το ζήτημα με μian απλή φράση: <<Η παραγωγικότητα του κεφαλαίου είναι νοητό να μεταβληθεί κατά τρόπους οι οποίοι συνεπάγονται μη προβλεπόμενες μεταβολές στην αποδοτικότητα (περιλαμβανομένου και του ποσοστού κέρδους)>>.

Κι όμως οι μεταβολές αυτές είναι προβλεπόμενες, όπως φαίνεται στο σχεδιάγραμμα: Ο λόγος προϊόντος/ κεφαλαίου μειώνεται από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και παρασύρει προς τα κάτω και την αποδοτικότητα του κεφαλαίου (αφού η αποδοτικότητα του κεφαλαίου είναι το γινόμενο του λόγου προϊόντος / κεφαλαίου και του μεριδίου κερδών). Γι' αυτό το λόγο και η λιτότητα του 1986-1987, που είχε τόσο αισθητά αποτελέσματα σε κοινωνικό επίπεδο, είχε ασήμαντα αποτελέσματα πάνω στην αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Διότι τελικά, τα προβλήματα της παραγωγικότητας της εργασίας, ξεπερνούν κατά πολύ το ζήτημα των μισθών: η ελληνική βιομηχανία χρειάζεται όλο και περισσότερο κεφάλαιο για να

παράγει μια μονάδα προϊόντος, και ως γνωστό τέτοιου είδους προβλήματα δεν λύνονται με πολιτικές λιτότητας.

Για την ανταγωνιστικότητα, το πρόσφατο δημοσίευμα χρησιμοποιεί ως μέτρο το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, δηλαδή έναν δείκτη εξαιρετικά ανεπαρκή, διότι θα έπρεπε κανείς να παίρνει υπόψη του το συνολικό κόστος ανά μονάδα προϊόντος. Εξάλλου, η εξέλιξη του αντανακλά όχι μόνο μεταβολές του κόστους εργασίας, αλλά και της παραγωγικότητας, και της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Επομένως η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, δεν επιτρέπεται να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρέπει να μειωθούν οι μισθοί.

5.8 ΕΝΤΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στις εργασίες επικρατεί ο <<μπαμπούλας>> των απολύσεων και οι καπιταλιστές αναγκάζουν τους εργαζόμενους να δουλεύουν πιο εντατικά, να καταναλώνουν περισσότερη μυϊκή και πνευματική δύναμη στη μονάδα του χρόνου.

Η εργοδοσία χτυπά κεκτημένα δικαιώματα των εργαζομένων και παραβιάζει την αστική νομοθεσία. Αυτό το παραδέχονται και οι επιθεωρήσεις εργασίας στις εκθέσεις τους για την καταπάτηση του ωραρίου, της ανάπαυσης, της νυχτερινής εργασίας, της παράνομης εργασίας που προσφέρουν ανήλικοι, των αδειών κλπ.

Το 1990 δόθηκαν για υπερωριακή απασχόληση άδειες σε 904.844 άτομα για σύνολο ωρών 7.904.425. Το 1991 δόθηκαν σε 626.989 άτομα για σύνολο ωρών 1.503.000, δηλαδή σημειώθηκε μείωση των απασχολούμενων με υπερωριακή απασχόληση και αύξηση των ωρών, πράγμα που σημαίνει εντατικοποίηση της εργασίας. Στα χρόνια του 1989 - 1994

δόθηκαν άδειες σε επιχειρήσεις για νυχτερινή εργασία γυναικών, όπου εργάστηκαν 67.000 εργάτριες. Μερικές επιχειρήσεις πήραν από το Υπουργείο Εργασίας μέχρι και τριάντα φορές άδειες το χρόνο για νυχτερινές δουλειές γυναικών. Στα χρόνια 1989 - 1994 στις υπηρεσίες του Υπουργείου Εργασίας διαβιβάστηκαν 224.702 εργατικές διαφορές, για καταγγελία σύμβασης εργασίας, για μισθούς, καθυστέρηση κλπ., απ' τις οποίες μόνο οι 98.012 λύθηκαν και οι υπόλοιπες έμειναν στις καλένδες του χρόνου.

Οι επιχειρήσεις διώχνουν εργάτες από την κανονική δουλειά κι απ' την άλλη προσλαμβάνουν με την τακτική της μερικής απασχόλησης για δουλειά τη νύχτα, τις Κυριακές, για δουλειά στο σπίτι, προσλαμβάνουν ανηλίκους και ζητούν υπερωρίες. Στην εφημερίδα εργατοϋπαλληλική φωνή, 21 Μαρτίου 1985, αναφέρεται μια μαρτυρία μιας εργάτριας στην Τριουμφή (βιοτεχνία εσωρούχων) η οποία χαρακτηριστικά λέει: <<Δουλεύουμε με το κουπόνι και με ακόρντ. Είμαστε 40 εργάτριες στη σειρά και η δουλειά της μιας εξαρτάται από τη δουλειά της άλλης. Ο προϊστάμενος κάθεται με το χρονόμετρο στο χέρι και ελέγχει ποια έκανε το λιγότερο χρόνο για ένα γάζωμα. Σ' αυτό το χρόνο πρέπει να συμπιεστεί ο χρόνος όλων μας, μας δείχνουν σε βίντεο την εργάτρια που χωρίς να σηκώνει κεφάλι, συμπίεσε το χρόνο παραγωγής στο λιγότερο δυνατό>>. Έτσι, λοιπόν, κατά τον ισχυρισμό των αρμοδίων και κατά τις εταιρίες οι διαθεσιμότητες και οι απολύσεις, έχουν αιτιολογηθεί σαν απολύσεις λόγω μείωσης της απόδοσης.

Μια άλλη εργάτρια στην <<Ελληνίδα>> δήλωσε: <<Δουλεύουμε μέσα σε ανθυγιεινές συνθήκες, χωρίς εξαερισμό με υγρασία και χνούδι. Σε μερικά τμήματα δεν αντέχουν οι εργάτριες και ο εργοδότης μετακινεί άλλες από άλλα τμήματα,

αντί να προσλάβει άνεργες. Και όχι μόνο αυτό, αλλά συστηματικά απολύει κάθε μήνα σχεδόν περίπου 2%>>.

Στην κλωστοϋφαντουργία πολλές γυναίκες που μένουν χωρίς δουλειά, αναγκάζονται μετά να ασχοληθούν με φασών ή κάνουν διάφορες άλλες δουλειές, άλλες πάλι κουρασμένες και απογοητευμένες γυρίζουν στο σπίτι. Η εργαζόμενη νεολαία είναι μια άλλη πηγή εσόδων για την εργοδοσία. Ο νέος και η νέα που δουλεύουν στα κλωστοϋφαντουργεία μέχρι τα 18 τους χρόνια, για εννέα μήνες δουλεύουν σαν ανειδίκευτοι εργάτες - σε ειδικευμένη βέβαια εργασία - προσφέροντας τον νεανικό τους μόχθο για την αύξηση των κερδών των βιομηχάνων.

Ο εργαζόμενος για να εξασφαλίσει την μονιμότητά του και να δείξει καλή διαγωγή στο αφεντικό, εντείνει στο έπακρο το ρυθμό της δουλειάς του, με αποτέλεσμα ο ίδιος να εξοντώνεται και το αφεντικό να καρπώνεται τον ιδρώτα του. Παράλληλα, ο εργοδότης, χρησιμοποιώντας τους νέοπροσληφθέντες συμβασιούχους σαν πρότυπο, παρασύρει και τους άλλους εργαζόμενους στον ίδιο ρυθμό εργασίας, πετυχαίνοντας έτσι την εντατικοποίηση. Από την άλλη πλευρά ο εργαζόμενος υποχρεώνεται πολλές φορές να δουλεύει υπερωριακά, Κυριακές και αργίες αφού σε κάθε στιγμή κινδυνεύει να βρεθεί χωρίς δουλειά.

5.9 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ 2163

Ο αποκλεισμός του άμεσου παραγωγού απ' τη διαδικασία της παραγωγής, οι δυσκολίες να ξαναπιάσει δουλειά ο άνεργος, ή να μη βρει στο επάγγελμά του, στις σύγχρονες συνθήκες ραγδαίας τεχνικής και τεχνολογικής προόδου, μεγάλων απαιτήσεων, υψηλής στάθμης, ειδίκευσης και γνώσεων, αποδεκατίζουν επαγγελματικά πολλούς εργάτες, υποβαθμίζουν

την ειδίκευση και εμπειρία στην παραγωγική δραστηριότητα. Το πρόβλημα αυτό απαιτεί επανειδίκευση σε πολλούς κλάδους της οικονομίας, όπως στην ελληνική κλωστοϋφαντουργία. Η ανυπαρξία προγραμμάτων επανειδίκευσης και δυνατοτήτων μακρόχρονης προγραμματισμένης πολυτεχνικής εκπαίδευσης των νέων, οδηγεί σε απογοήτευση, στο να χάνονται όνειρα επαγγελματικής και κοινωνικής σταδιοδρομίας.

Σε περιόδους, που συντελούνται άλματα στην τεχνολογία, ο άνεργος νοιώθει να χάνεται η επαγγελματική του εμπειρία και να παλιώνει γρήγορα. Στην ουσία σε μια μερίδα συντελείται από ειδίκευση, κατάπτωση της ικανότητας για πολύπλοκη εργασία. Η μόνιμη επιτροπή απασχόλησης της ΕΟΚ παραδέχτηκε ότι <<η μακρά απουσία από τακτική εργασία έχει επίσης αρνητική επίπτωση στην προσωπική παραγωγικότητα... τα προσόντα χάνονται, λόγω της μη χρησιμοποίησής τους. Στην περίπτωση των νέων, τα αποκτηθέντα προσόντα είναι δυνατό να χαθούν πριν ακόμη χρησιμοποιηθούν. Για πολλούς το γεγονός ότι είναι άνεργοι, αποτελεί μια ιδιαίτερη αποθαρρυντική εμπειρία, ώστε να βρίσκουν πολύ δύσκολο να αντισταθμίσουν την έλλειψη εργασίας με την ανάληψη άλλων δραστηριοτήτων>>.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός, ότι σήμερα πολλοί χτεσινοί ειδικευμένοι παραγωγικοί εργαζόμενοι πιάνουν δουλειά έξω από το επάγγελμά τους, στις υπηρεσίες, στο εμπόριο, στα καφενεία, στις ταβέρνες, πουλάνε λαχεία, ασχολούνται με το σύστημα ντίλερς, μαζεύουν φρούτα, εξωραίζουν δάση. Η αποξένωση των εργαζομένων από την παραγωγή, η επαγγελματική τους υποβάθμιση και αποειδίκευση είναι χαρακτηριστική σε κλάδους όπου εργάζονται γυναίκες, οι οποίες γίνονται συχνά θύματα επαγγελματικής υποβάθμισης και ετεροαπασχόλησης. Για τις γυναίκες η επαγγελματική

υποβάθμιση σημαίνει στην πραγματικότητα επιστροφή στο ρόλο της νοικοκυράς.

Οι νέοι· απόφοιτοι δεν προλαβαίνουν καλά καλά να γνωρίσουν την εργασία, ενώ αντίθετα ζουν εξαιτίας της ηλικίας τους, όλες τις συνέπειες της καπιταλιστικής αποξένωσης. Η επαγγελματική υποβάθμιση αποτελεί μόνιμο πρόβλημα για τους απασχολούμενους και μη.

Στο τέλος αυτής της ενότητας θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η αύξηση της εφεδρικής στρατιάς των ανέργων αξιοποιείται από το κεφάλαιο για την ενδυνάμωση της εκμετάλλευσης του ασχολούμενου τμήματος της εργατικής τάξης. Όσο μεγαλύτερες διαστάσεις παίρνει η ανεργία, τόσο πιο εύκολα οι καπιταλιστές, με το <<μπαμπούλα>> των απολύσεων των εργαζομένων και την αντικατάστασή τους από ανέργους, καταφέρνουν να χτυπούν τους εργαζόμενους και να αφαιρούν κερδισμένες με αγώνες και θυσίες κατακτήσεις τους.

5.10 ΑΤΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε άνεργος, απορρέουν από την εξαιρετική σημασία που κατέχει η εργασία στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών. Τα άτομα εκείνα που, παρά το γεγονός ότι είναι πρόθυμα να δουλέψουν, δεν μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, είναι σαν να αντιμετωπίζουν άρνηση και για την ένταξή τους στην ίδια την κοινωνία. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν πρόκειται για ανεργία μεγάλης διάρκειας, υπάρχει ο κίνδυνος τα άτομα αυτά να περιθωριοποιηθούν, να απομονώνονται κοινωνικά και οικονομικά και να τους δημιουργείται ή να τους αυξάνεται η έλλειψη ασφάλειας, η αβεβαιότητα και η αίσθηση της κοινωνικής αδικίας.

Αυτό παρατηρείται κυρίως σε νέους, οι οποίοι δεν βρίσκουν εργασία ή αν βρουν, θα είναι πρόσκαιρη, θα ασκείται κάτω από δυσμενείς συνθήκες, με άμεσο κίνδυνο απόλυσης, χωρίς δυνατότητες να αξιοποιηθούν τα προσόντα τους και χωρίς ευκαιρίες για βελτίωση της θέσης τους. Έτσι μπορεί να οδηγηθούν στην άμβλυση του ενδιαφέροντος και της προθυμίας τους για εργασία στο μέλλον, δηλαδή σε αποστροφή προς την εργασία, που κατά κάποιο τρόπο μπορεί να επεκταθεί και σε αποστροφή προς την κοινωνία. Η έλλειψη θέσεων εργασίας επιφέρει στους νέους απαισιοδοξία και αδιαφορία για το μέλλον. Σχετικές έρευνες διαπιστώνουν τις εξής συνέπειες της ανεργίας για τους νέους:

- Απογοήτευση λόγω έλλειψης θέσεων εργασίας ή εκπαίδευσης.
- Προγράμματα ταυτότητας λόγω προσαρμογής των επιθυμιών τους στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- Το συναίσθημα της <<αχρηστίας>>.
- Το πρόβλημα του υπερβολικού ελεύθερου χρόνου.

Πολλοί νέοι, λόγω της απραξίας, προσπαθούν να <<σκοτώσουν>> την ώρα τους με μη δημιουργικές πράξεις. Εκτός τούτου, η ανεργία συνεπάγεται και τη συνέχιση της οικονομικής εξάρτησης των νέων απ' την οικογένεια, με αποτέλεσμα να καθυστερούν ή να δυσκολεύονται οι διαδικασίες αυτοδιάθεσης που σχετίζονται άμεσα με την απομάκρυνσή τους από την οικογενειακή κατοικία. Ιδιαίτερα για τα κορίτσια, η ανεργία τα προσδένει στην οικογένεια και στις εργασίες του σπιτιού, πράγμα που επιδρά ανασταλτικά στην ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη.

5.11 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Σε μια κοινωνία στην οποία ο αριθμός των ανέργων είναι μεγάλος, εξίσου μεγάλη είναι και η συχνότητα των προβλημάτων που προκύπτουν και τα οποία είναι τα εξής:

- Αυξάνονται και ισχυροποιούνται οι τάσεις αρνητικού χαρακτήρα και στιγματισμού διαφόρων πράξεων σαν εγκληματικές και ιδιαίτερα των νέων ανθρώπων.

- Αυξάνονται περισσότερο οι μελαγχολίες, οι απόπειρες αυτοκτονιών και η εξάρτηση από ναρκωτικά, αλκοόλ και από τις χημικές και φαρμακευτικές ουσίες.

- Αυξάνονται οι εισαγωγές στις ψυχιατρικές κλινικές.

- Αυξάνονται οι ψυχοσωματικές ασθένειες.

- Παρατηρούνται επιδεινώσεις σε μια σειρά από ψυχιατρικές διαταραχές.

- Αυξάνονται οι οικογενειακές διαμάχες και η απομόνωση από το κοινωνικό περιβάλλον.

- Στα παιδιά ανέργων δημιουργούνται ανωμαλίες στην ανάπτυξη και εξέλιξή τους (π.χ. αντικοινωνική συμπεριφορά, συναισθηματική αστάθεια, νευρικά συμπτώματα), με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλή επίδοση στο σχολείο και προβλήματα επαφής στην οικογένεια.

Επίσης η ανεργία δημιουργεί προβλήματα και σ' αυτούς που έχουν μια θέση εργασίας και συνδέονται άμεσα με το φόβο μιας επικείμενης απόλυσης. Έτσι:

- Εντατικοποιείται η πίεση για απόδοση και παραγωγικότητα (νόμος προσφοράς - ζήτησης).

- Αυξάνεται η πίεση της ανταγωνιστικότητας που δημιουργεί διάσπαση στους εργαζόμενους.

- Δεν γίνεται χρήση αδειών, οι απουσίες λόγω ασθένειας ή άλλων υγειονομικών μέτρων περιορίζονται.

Επίσης στερεί της βασικής προϋπόθεσης για μια οικονομική ανεξαρτησία, που αποτελεί βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη ικανοτήτων και συμμετοχής σε κοινωνικά αναγνωρισμένες δραστηριότητες. Η αδυναμία των ανέργων να συμμετάσχουν σε πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες της κοινότητάς τους, εντείνει το αίσθημα της απομόνωσης που ήδη έχουν. Έτσι περιορίζουν ακόμα περισσότερο την κοινωνική τους συμμετοχή, η οποία όμως είναι απαραίτητη για την συναισθηματική και υλική υποστήριξη που χρειάζονται κατά την περίοδο της ανεργίας. Παράλληλα με τα αισθήματα απομόνωσης, εκδηλώνουν και έντονο θυμό και πικρία για τις εταιρίες στις οποίες εργάζονται, τις συνδικαλιστικές τους οργανώσεις και το κοινωνικό σύστημα γενικά, διότι τους στερεί την ευκαιρία να αναλάβουν παραγωγικό ρόλο στην κοινωνία.

Η οικονομική στέρηση και η κατάσταση της ανεργίας έχουν συσχετισθεί σε αρκετές μελέτες με φαινόμενα ανομίας. Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι η κατάσταση της ανεργίας μπορεί να οδηγήσει κάποιον στην παρανομία με στόχο να λύσει το οικονομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει και ιδιαίτερα τους ανηλίκους. Η παρανομία είναι γι' αυτούς μια διέξοδος, καθώς δέχονται πιέσεις να ακολουθήσουν συγκεκριμένα καταναλωτικά πρότυπα και να εκδηλώσουν την ωριμότητά τους με αυτό τον τρόπο, λόγω απουσίας της εργασιακής διεξόδου. Η εργασιακή σχέση παρέχει έναν τρόπο διοχέτευσης της δυναμικότητας του νεαρού ατόμου, ενώ η παρανομία αποτελεί εναλλακτικό δρόμο.

Σε μια κοινωνία με υψηλό ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται σημαντικό πρόβλημα φτώχειας. Παρουσιάζεται έντονο βιοποριστικό πρόβλημα λόγω της έλλειψης εργασίας και

εισοδήματος για σημαντική μερίδα του πληθυσμού, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που αφορούν όλους τους τομείς της ζωής (στέγαση, ένδυση, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κλπ.) αυξάνονται και η κοινωνική κινητικότητα μειώνεται. Επακόλουθο της κατάστασης αυτής είναι η αύξηση της κοινωνικής αντιπαλότητας, είτε αυτή εκδηλώνεται είτε όχι.

Μια κοινωνία στην οποία ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού είναι άνεργο, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες, δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον, παρουσιάζει έντονα φαινόμενο αλλοτρίωσης και ανομίας. Εμφανίζεται χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής, αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και αντικατάστασή τους με μια διαδικασία αντιπαράθεσης και αποσύνθεσης. Στις κοινωνίες όπου δεν είναι εύκολο να βρεις εργασία και οι υπάρχουσες θέσεις είναι ανασφαλείς, με χαμηλούς μισθούς και περιορισμένες πιθανότητες για επαγγελματική άνοδο, πιθανόν η εργασία να προσφέρει λιγότερα κίνητρα στους νέους ανθρώπους να ταυτιστούν με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Αυτές οι συνθήκες ενδέχεται να διευκολύνουν τη δημιουργία περιθωριακών ιδεολογιών (ακροδεξιάς, νεοναζι), καθώς διαφθείρουν και τις υπάρχουσες δομές και τους τρόπους κοινωνικού ελέγχου.

5.12 ΤΑΞΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ²⁶

Η αποξένωση απ' την παραγωγική δραστηριότητα οδηγεί πολλές φορές και σε αποξένωση του εργαζόμενου απ' τον αγώνα της ταξικής πάλης. Στον ταξικό του άμεσο εργατικό χώρο ο εργαζόμενος δεν γνωρίζει μόνο την εκμετάλλευση, έρχεται αντιμέτωπος και με την αναγκαιότητα της συλλογικής

²⁶ ΚΥΡΙΤΣΗ ΝΙΚ. ΑΘΗΝΑ 1988 Μελέτη για την ανεργία

αντιμετώπισης των προβλημάτων του, βλέπει πιο ορατό το αντικείμενο της ταξικής αντιπαράθεσης. Είναι μέλος στο συνδικάτο, στο σωματείο του.

Η απομάκρυνσή του απ' την εργασία, που γίνεται με απολύσεις, τον αποξενώνει απ' τον πιο ορατό γι' αυτόν χώρο της ταξικής πάλης. Αυτή λοιπόν, αποτελεί μια αρνητική συνέπεια, που δημιουργεί και προϋποθέσεις για τις επακόλουθες αρνητικές κοινωνικό - ψυχολογικές επιπτώσεις, όπως η μακρά παραμονή στη στρατιά των ανέργων καθυστερεί χρονικά την επαφή του εργαζόμενου με το συνδικάτο στον άμεσο χώρο της εργασίας και της πάλης. Εκτός τούτου υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να γίνει αντικείμενο και άλλης εκμετάλλευσης, αφού αναζητηθεί μια θέση εργασίας <<πάση θυσία>>. Οι πολιτικοί εκπρόσωποι της άρχουσας τάξης προσπαθούν με κάθε μέσο να αξιοποιήσουν τους ανέργους στην υπηρεσία των συνολικών συμφερόντων του συστήματος και χωριστά των κομμάτων, που εναλλάσσονται στη διακυβέρνηση.

Είναι γνωστό, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλες τις χώρες του κεφαλαίου και ιδιαίτερα στη Δυτική Ευρώπη, ότι η ανεργία μετατράπηκε σε αντικείμενο πρωτοφανέρωτης πολιτικής και δημαγωγικής εκμετάλλευσης. Τόσο τα μεγάλα αστικά όσο και τα σοσιαλρεφορμιστικά κόμματα, το εκδηλώνουν αυτό κατά κόρον στις εκλογές, Όμως η δημαγωγία και η κερδοσκοπία, που γίνεται γύρω απ' το πρόβλημα της ανεργίας απ' τις πολιτικές δυνάμεις, δεν έχουν τίποτε το κοινό με τα ταξικά συμφέροντα των ανέργων και απασχολούμενων, αντίθετα στρέφονται ενάντιά τους. Οι δυνάμεις αυτές με την πολιτική τους δεν στοχεύουν στην άμβλυνση της μαζικής ανεργίας, αντίθετα τη διατηρούν σε υψηλά επίπεδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑ-ΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ²⁷

Η πορεία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έκφραση διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης, είναι μέχρι τώρα στενά συνυφασμένη με τη μονόπλευρη αναζήτηση επίτευξης οικονομικών στόχων και την παράλληλη υποβάθμιση του χαρακτήρα της κοινωνικής της διάστασης.

Η κραυγαλέα άρνηση της προώθησης μιας κοινοτικής πολιτικής μέχρι τα τέλη της δεκαετίας '80, αλλά και οι επικίνδυνα βραδείς ρυθμοί υλοποίησης του προγράμματος δράσης για την εφαρμογή της Χάρτας των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων που συνεχίζονται και μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχ, όπου το κοινωνικό στίγμα παρά τις όποιες μικρές βελτιώσεις εξακολουθεί να παραμένει απαράδεκτα αρνητικό, αποτελούν εξελίξεις με επικίνδυνα ανησυχητικό κοινωνικό περιεχόμενο. Το αμφιλεγόμενο αποτελεσματικότητας πρωτόκολλο κοινωνικής πολιτικής που ενσωματώθηκε στην Συνθήκη του Μάαστριχ δεν συνδέθηκε μέχρι σήμερα με πρακτικές που να επιβεβαιώνουν μια αισθητή διαφοροποίηση σε σχέση με τα <<επιτεύγματα>> του παρελθόντος.

Η ουσιαστική απουσία ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής σε συνάρτηση και με την ευρύτερα διαμορφωμένη αρνητική συγκυρία για τον παράγοντα εργασία συνέβαλαν αντικειμενικά στην έκρηξη του φαινομένου της ανεργίας σε επίπεδα τέτοια, ώστε, και με δεδομένο τη συνεχή αύξησή της, να δρομολογούνται εξελίξεις και ενδεχόμενες κοινωνικές εντάσεις με απρό-

²⁷ ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 12-13 Φεβρουάριος Μάρτιος 1992 σελ. 27-45

βλεπτο και ανεξέλεγκτο περιεχόμενο για τους κυρίαρχους κοινοτικούς και εθνικούς κύκλους.

Το γεγονός, επομένως, ότι σήμερα η Κοινότητα απαριθμεί ήδη 17 εκατομμύρια ανέργους (όπου το ήμισυ περίπου αντιστοιχεί σε μακράς διάρκειας ανεργία) και με αναμενόμενη την με επιταχυνόμενους ρυθμούς διόγκωση των αριθμών στα αμέσως προσεχή χρόνια μέχρι το έτος 2.000 οδηγεί τους ιχθύοντες της στην αναζήτηση λύσεων απέναντι στο πρόβλημα.

Αναμφίβολα, η ιδιαίτερη ενασχόληση της ευρωπαϊκής κοινότητας με ένα κατ' εξοχήν κοινωνικό πρόβλημα, όπως αυτό της ανεργίας, δε μπορεί παρά να αντιμετωπιστεί θετικά εφόσον, ανεξάρτητα από τα κίνητρα μιας τέτοιας πρωτοβουλίας, εκδηλώνει έντονα το ενδιαφέρον της και με σαφή προτεραιότητα απέναντι σε ένα θεμελιώδες ζήτημα κοινωνικής πολιτικής που άλλωστε αποτελεί θεματολογία ιδιαίτερα υποτιμημένη.

Ζητούμενο, όμως, πρέπει να αποτελεί και το αν οι προτεινόμενες λύσεις δημιουργούν προϋποθέσεις για την αποτελεσματική επίλυση του προβλήματος, καθώς επίσης και για το αν οι κατευθύνσεις αυτές συνοδεύονται έμπρακτα από μια ευρεία κοινωνική αλληλεγγύη, όπως απαιτεί το πρόβλημα της ανεργίας, ή αν το κοινωνικό βάρος ενός τέτοιου εγχειρήματος αναλαμβάνεται ουσιαστικά και μονόπλευρα από τον χώρο της μισθωτής εργασίας σε συνδυασμό και με την σφόδρα πιθανή και επικίνδυνη επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων. Παράλληλα κρίσιμο παραμένει το ερώτημα αν ο ανθρώπινος παράγοντας και ειδικότερα ο παράγοντας εργασία και η υψηλή παραγωγικότητά της αποτελούν το ποιοτικό συγκριτικό πλεονέκτημα στο Ευρωπαϊκό αναπτυξιακό εγχείρημα ή αν αντίθετα η υπέρμετρη και μονομερής ανάγκη επίτευξης οικονομικών αποτελεσμάτων οδηγεί στην κατάργηση θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων

και στην επιβολή κοινωνικού ντάμπινγκ μέσω της προτεινόμενης περαιτέρω ελαστικοποίησης της αγοράς εργασίας.

6.1.1 Το περίγραμμα της λευκής βίβλου

Το κείμενο της Λευκής Βίβλου με άξονα την ανεργία επιχειρεί σωστά, να προσεγγίσει το θέμα σε συνάρτηση με την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση.

Καταλήγει σε διαπιστώσεις για τα αίτια της ανεργίας, συμπυκνώνει τις προτάσεις των κρατών-μελών για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στο κατώφλι του 2000 και προτείνει κατευθυντήριους στόχους για την πορεία της ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας απέναντι στους ανταγωνιστές της κοινότητας, επιδιώκοντας να της συνδέσει με την προοπτική ενίσχυσης της απασχόλησης και την μείωση της ανεργίας στο ήμισυ των σημερινών ποσοστών (11%) και με την παράλληλη δημιουργία 15 εκατομμυρίων νέων θέσεων εργασίας μέχρι το τέλος του αιώνα.

Βασική διαπίστωση, ως όρος την κύρια αιτία για την διόγκωση του φαινομένου της ανεργίας, αποτελεί το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης που αντιμετωπίζει η Κοινότητα, το οποίο με την σειρά του οφείλεται στο χαρακτηριζόμενο ως ιδιαίτερα υψηλό κόστος της εργασίας. Τα κράτη-μέλη θεωρούν ότι η κακή λειτουργία της αγοράς εργασίας προσδιορίζομενη στην ακαμψία του χρόνου εργασίας, των αποδοχών και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού αποτελούν τη βασική τροχοπέδη για την αύξηση των επενδύσεων, της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων σε συνδυασμό και με την έλλειψη ειδικεύσεων, που απαιτεί το καινούργιο ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Στο ίδιο πάντα πλαίσιο εκτιμάται ότι η διόγκωση της ανεργίας εξυπηρετείται από το γεγονός ότι οι κρατικές ρυθμίσεις περί κοινωνικής προστασίας ευνοούν την προστασία του απασχολούμενου δυναμικού σε βάρος των ανέργων (χωρίς να λείπουν και οι απόψεις ότι τα υψηλά επιδόματα ανεργίας σε ορισμένες χώρες αποτελούν αρνητικό παράγοντα για υποκίνηση για εργασία), ενώ τέλος κρίνεται δυσβάστακτο για τις επιχειρήσεις το υψηλό επίπεδο του μισθολογικού κόστους της εργασίας υπό τη μορφή των υποχρεωτικών κρατήσεων (εισφορές για την κοινωνική ασφάλιση, φορολογία κ.α.).

Σε ό,τι αφορά τις προτεραιότητες δράσης της Λευκής Βίβλου υπέρ της απασχόλησης προτείνεται μία δέσμη μέτρων όπου, όμως διαφαίνεται ότι το επίκεντρο των μέτρων αυτών στηρίζεται στην μείωση του εργατικού κόστους μέσω της αρνητικής ευελικτοποίησης των εργασιακών σχέσεων και στη διευκόλυνση των επιχειρήσεων από τα θεωρούμενα υπερβολικά βάρη. Σε αυτήν την κατεύθυνση εντάσσεται <<η ανανέωση εκβάθρων των πολιτικών απασχόλησης>> και η περαιτέρω προτεινόμενη ευελικτοποίηση της απασχόλησης, του χρόνου εργασίας και των αποδοχών, η μείωση του σχετικού κόστους της ανειδίκευτης εργασίας κ.λ.π. Παράλληλα, ταυτίζεται η αναγκαιότητα αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της στήριξης της διαρκούς εκπαίδευσης και κατάρτισης και η αντιμετώπιση νέων αναγκών που αφορούν νέους τομείς δραστηριότητας (περιβάλλον, περίθαλψη κ.τ.λ.) καθώς και η δημιουργία διευρωπαϊκών δικτύων υποδομών αξιοποιώντας και αναπτύσσοντας τις νέες τεχνολογίες που θα αυξήσουν την απασχόληση (δίκτυα πληροφοριακά, μεταφορών και ενέργειας).

Το πλαίσιο των επί μέρους κατευθύνσεων της Λευκής Βίβλου για τη μετατροπή της ανάπτυξης σε θέσεις απασχόλησης κινείται γύρω από τη γενική διακήρυξη για την αναγκαιό-

τητα ριζικής μεταρρύθμισης των κανόνων που διέπουν την αγορά εργασίας με τον καθορισμό τριών κεντρικών αξόνων:

- αύξηση της απασχόλησης με παράλληλη μείωση της ανεργίας,
- αλλαγή των δημοσιονομικών πολιτικών που επηρεάζουν αρνητικά την απασχόληση,
- επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό.

Οι άξονες αυτοί εξειδικεύονται σε επί μέρους κατευθύνσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν σειρά παραμέτρων χωρίς να έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, η δε εφαρμογή τους κρίνεται ότι μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα με βάση τις ιδιαιτερότητες που ανακύπτουν. Οι επί μέρους αυτές κατευθύνσεις που θεωρούνται αλληλένδετες είναι οι εξής:

6.1.2 Αύξηση της ευελιξίας της οργάνωσης και του χρόνου εργασίας

Η κατεύθυνση αυτή που συνοδεύεται από την αρχή ότι απαιτείται η μείωση του εργατικού κόστους εξειδικεύεται σε συγκεκριμένες ενέργειες που αποβλέπουν κύρια στον αριθμό των θέσεων εργασίας που αντιστοιχούν σε δεδομένα επίπεδα παραγωγής και με ανακατανομή των εισοδημάτων. Αυτή η θέση παραπέμπει στην πρακτική της μείωσης της διάρκειας εργάσιμης εβδομάδας ανά εργαζόμενο με παράλληλη μείωση των αποδοχών και της διεύρυνσης της μερικής απασχόλησης.

Ως προς την εφαρμογή της δεν προτείνεται η άμεση λύση της νομοθετικής ρύθμισης αλλά η λήψη κατάλληλων μέτρων που θα την ευνοήσουν δημιουργώντας το πλαίσιο, για τη δημιουργία της αναγκαίας κοινωνικής συναίνεσης ως προς την αποδοχή της. Τα μέτρα αυτά μπορεί να είναι:

- η νομοθετική κατοχύρωση των όσων επιθυμούν να απασχοληθούν λιγότερες ώρες ως προς την αποφυγή του ενδεχομένου απωλειών σε ζητήματα κοινωνικής προστασίας και όρων απασχόλησης,
- η διαπραγμάτευση της ισορροπίας της κοινωνικής προστασίας μεταξύ απασχολούμενων με πλήρη και μερική απασχόληση,
- η ελαχιστοποίηση των τεχνητών χρηματοοικονομικών κινήτρων (π.χ. υπερωριών) για εισοδήματα άνω του μέσου όρου,
- η ενθάρρυνση των εθνικών κυκλικών τάσεων προς την κατεύθυνση της μικρότερης εργάσιμης εβδομάδας ανά εργαζόμενο, όπου αυτό ενδείκνυται με την παράλληλη αύξηση της χρησιμοποίησης του εξοπλισμού,
- η θέσπιση μέτρων παροχής κινήτρων για την κάλυψη νέων ευκαιριών για απασχόληση από εγγεγραμμένους ανέργους (π.χ. κυκλική εναλλαγή σε θέσεις απασχόλησης),
- η μείωση στις ώρες εργασίας υπολογισμένη σε ετήσια βάση (π.χ. μεταβλητό ωράριο) και ευνοϊκή αντιμετώπιση των αδειών για λόγους σταδιοδρομίας, κατάρτισης καθώς και για προσωπικούς λόγους.

6.1.3 Μείωση του κόστους εργασίας

Η κατεύθυνση αυτή θεωρείται αλληλένδετη με την προηγούμενη εφόσον η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας μέσω της ευελιξίας του χρόνου και της οργάνωσης της εργασίας συνδέεται άμεσα με τη μείωση του κόστους ανά απασχολούμενο άτομο. Επιπλέον και στα ίδια πάντοτε πλαίσια εντάσσεται η βελτίωση της προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας και η προσαρμογή της φορολόγησης με τρόπους που ενθαρρύνουν την α-

πασχόληση. Με αφετηρία την άποψη ότι οι υφιστάμενες ρυθμίσεις για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις σε συνδυασμό και με το ότι το σχετικό κόστος από τη φορολογία της εργασίας συμβάλλουν ώστε τα κέρδη από την οικονομική ανάπτυξη να απορροφώνται κύρια από τους, ήδη, απασχολούμενους αντί να δημιουργούνται αντί να δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, προτείνονται τα ακόλουθα:

- κατόπιν κοινωνικής συναίνεσης, περιορισμός των μισθολογικών αυξήσεων κάτω από την αύξηση της παραγωγικότητας (ώστε το υπόλοιπο να μεταφράζεται σε επενδύσεις για νέες θέσεις απασχόλησης), καθώς και η λήψη συνοδευτικών ποικιλόμορφων μέτρων για παράλληλη αύξηση της απασχόλησης και μείωση της ανεργίας,

- μείωση του μη μισθολογικού κόστους (φόρων και κοινωνικών εισφορών) του εργατικού δυναμικού σαν κίνητρο για την απασχόληση, ιδιαίτερα των λιγότερο ειδικευμένων εργαζόμενων, αφού θεωρείται ότι το συνολικό κόστος της δεν είναι ανάλογο της προσφοράς τους σε απόδοση.

Σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται:

- η μετατροπή των μη μισθολογικών δαπανών των εργοδοτών σε ουδέτερες ή προοδευτικά αυξανόμενες από φθίνουσες σε σχέση με την αύξηση των μισθών, μέσα από την προσαρμογή του φορολογικού συστήματος για τη μείωση του φορολογικού συστήματος για τη μείωση του φορολογικού κόστους για λιγότερο ειδικευμένη εργασία,

- η μείωση του σχετικού κόστους εργασίας σε σχέση με του άλλους συντελεστές της παραγωγής (π.χ. μείωση εισφορών των εργοδοτών για κοινωνική ασφάλιση αντισταθμιζόμενη από την αύξηση των φορολογικών εσόδων),

- η συμπλήρωση του εισοδήματος από εργασία των λιγότερο ανταγωνιστικών ατόμων από εισόδημα προερχόμενο από κοι-

νωνική ασφάλιση μέσα από φορολογικές μεταρρυθμίσεις (π.χ. αρνητικός φόρος εισοδήματος),

- η προσαρμογή της φορολογίας στα δεδομένα της ευρείας έννοιας της εργασίας για την ενσωμάτωση όλων των μορφών της αμειβόμενης εργασίας (τυπικής και άτυπης) σε κοινό πλαίσιο για την υποβοήθηση στην επίσημη αγορά εργασίας,

- η καθιέρωση κινήτρων για την προώθηση μεγαλύτερης ευελιξίας της εργασίας εφόσον οι ευέλικτες μορφές συνεπάγονται μείωση των φορολογικών και, κοινωνικών επιβαρύνσεων.

Σαν πιθανά αντισταθμιστικά οφέλη αυτών των πολιτικών, το έλλειμμα για την κοινωνική ασφάλιση που θα προκύψει θα αντικατασταθεί από τις εισφορές των προσλαμβανόμενων, την μείωση των επιδομάτων ανεργίας κ.τ.λ. Ειδικότερα προτείνεται η εισαγωγή περιβαντολλογικών φόρων για τη χρησιμοποίηση περιορισμένων φυσικών πόρων και ενέργειας, η αύξηση ειδικών φόρων κατανάλωσης στον καπνό και τα οινόπνευματώδη και άλλα μέτρα φορολογίας του κεφαλαίου.

6.1.4 Αξιοποίηση των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων για νέες δραστηριότητες και δημιουργία θέσεων εργασίας

Ιδιαίτερη έμφαση παρουσιάζεται στο ρόλο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) ώστε να αξιοποιηθούν στο έπακρο οι δυνατότητές τους για δημιουργία θέσεων εργασίας και για την εμπλοκή τους σε νέες δραστηριότητες. Ειδικότερα, προτείνεται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους μέσω της πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις, της επανεξέτασης των περιορισμών - χρηματοοικονομικού, δημοσιονομικού, διοικητικού και νομικού περιεχομένου- που επιβαρύνουν δυσανάλογα τις ΜΜΕ, η αξιοποίηση της γυναικείας απασχόλησης σε τομείς παροχής

υπηρεσιών και αγαθών που συνδέονται προς το παρόν με μη αμειβόμενη ή ανεπίσημη εργασία. Ως προς τις νέες δραστηριότητες περιλαμβάνονται σε:

- περιβάλλον, ενέργεια, μεταφορές, ψυχαγωγία, τέχνες, αθλητισμός, φροντίδα ατόμων, ανάγκες νοικοκυριών κ.τ.λ.
- οπτικοακουστικά μέσα σε μια διαρκώς αναπτυσσόμενη αγορά μέσων μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας.

6.1.5 Αξιοποίηση της δημιουργίας διευρωπαϊκών δικτύων για την αύξηση της απασχόλησης

Τα διευρωπαϊκά δίκτυα υποδομών με στόχο την καλύτερη, ασφαλέστερη και φθηνότερη κυκλοφορία, τη διευθέτηση του ευρωπαϊκού εδάφους και τη δημιουργία γέφυρας με την ανατολική Ευρώπη εντάσσονται στους άξονες για την αύξηση των θέσεων απασχόλησης.

Οι υποδομές αυτές αναφέρονται σε :

- υποδομές μεταφορών που κρίνεται ότι αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα χρηματοδότησης, αλλά που θα συμβάλλουν σημαντικά στο επίπεδο απασχόλησης στον κλάδο των κατασκευών.
 - υποδομές μεταφοράς ενέργειας για την καλύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχονται σε συνδυασμό και με τη βελτίωση του περιβάλλοντος (ηλεκτρικά δίκτυα, δίκτυα αερίου κ.τ.λ.).
 - υποδομές δικτύων τηλεπικοινωνιών με στόχο την ανάπτυξη νέων αγορών (δίκτυα υπόβασης της διαβίβασης της πληροφορίας, υπηρεσίες γενικής χρήσης που ευνοούν την τηλεργασία, τηλεματικές εφαρμογές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη Δημόσια Διοίκηση).
-

6.1.6 Στήριξη της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Η κατεύθυνση αυτή επικεντρώνεται στην εξασφάλιση μιας βασικής κατάρτισης επαρκούς επιπέδου και στη σύνδεσή της μεταξύ σχολικής κατάρτισης και ενεργού επαγγελματικής ζωής. Ειδικότερα προτείνεται :

- η συμμετοχή όλων των νέων μέχρι 18 ετών στο σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης ή σε θέσεις εργασίας που προσφέρονται και για κατάρτιση,
- η ανύψωση του κύρους της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- η βαθμιαία εξάλειψη του αναλφαβητισμού ,
- η επέκταση του πεδίου εφαρμογής και των υφισταμένων συστημάτων μαθητείας,
- η ενθάρρυνση της εντατικής συνεργασίας των φορέων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τη βιομηχανία και το εμπόριο,
- η παροχή φορολογικών κινήτρων σε εταιρείες και άτομα που επενδύουν σε διαρκή κατάρτιση,
- η ανάπτυξη των συλλογικών κινήτρων σε εταιρείες και άτομα που επενδύουν σε διαρκή κατάρτιση,
- η ανάπτυξη των συλλογικών συμβάσεων σε Ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για την επέκταση της πρόσβασης και συμμετοχής στη συνεχή κατάρτιση.

6.1.7 Επικέντρωση σε συγκεκριμένες μειονεκτούσες ομάδες πληθυσμού

Με στόχο την αντιμετώπιση του ενδεχόμενου μιας κοινωνίας δύο ταχυτήτων επικεντρώνεται το ενδιαφέρον σε ειδικές κατηγορίες ατόμων όπως:

- τους μακροχρόνια ανέργους, δημιουργώντας ελάχιστες προδιαγραφές για την ένταξη ή επανένταξή τους στην επίσημη αγορά εργασίας και ενισχύοντας υπηρεσίες που δραστηριοποιούνται ως μεσάζοντες στην αγορά εργασίας,
- τις γυναίκες, δημιουργώντας ίσες ευκαιρίες για απασχόληση μέσα από την κατάργηση μέτρων φορολογικών και κοινωνικής προστασίας που ευνοούν τις διακρίσεις, τη βελτίωση των υφιστάμενων ευκαιριών σταδιοδρομίας.

6.1.8 Ενίσχυση της αποκέντρωσης και πρωτοβουλίας

Η κατεύθυνση αυτή αφορά την αποκέντρωση των “δεξαμενών απασχόλησης” με έμφαση στην ανάληψη εθνικών πρωτοβουλιών που θα υλοποιήσουν τους παραπάνω στόχους με βάση τις ιδιαιτερότητές τους προσαρμόζοντας ανάλογα την εργατική και ασφαλιστική νομοθεσία, αλλά και στο ρόλο των κοινωνικών συμφωνιών που θα εστιάζεται στο χώρο της επιχείρησης, η οποία αποτελεί και το κατ’ εξοχήν επίπεδο που είναι σε θέση να εφαρμοστούν οι επιμέρους μορφές ευελιξίας των εργασιακών σχέσεων.

6.1.9 Αποτίμηση του περιεχομένου με άξονα τα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα

Αποτιμώντας τις προτεινόμενες κατευθύνσεις της Λευκής Βίβλου, σχετικά με τις εργασιακές σχέσεις και την απασχόληση ευρύτερα, καταλήγουμε στα εξής:

1. Το πρόβλημα της αύξησης της απασχόλησης και της μείωσης της ανεργίας με τις δραματικές διαστάσεις που, ήδη, έχουν λάβει, αλλά και με τις προβλεπόμενες ανεξέλεγκτες τάσεις, στις οποίες μπορεί να οδηγηθούν, απαιτούν μια υπεύθυνη

και σοβαρή αντιμετώπιση τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο, το δε βάρος για την επίλυσή τους πρέπει να αναλαμβάνεται δίκαια ανάμεσα στα τμήματα της κοινωνίας. Η αναγκαιότητα της κοινωνικής αλληλεγγύης απέναντι στα προβλήματα αυτά δεν πρέπει να μεταφράζεται με τη μονομερή αλληλέγγυα έκφραση του κόσμου της εργασίας απέναντι στα λιγότερα ανταγωνιστικά άτομα και δυστυχώς το περιεχόμενο των κατευθύνσεων της Λευκής Βίβλου κινείται σε αυτά τα πλαίσια. Η λογική της μείωσης του εργατικού κόστους σαν βασικού συντελεστή της μείωσης της απασχόλησης και της αύξησης της ανεργίας που διαπερνά το κείμενο αποτελεί τη βασική επιλογή.

Οι προτεινόμενες κατευθύνσεις, σχετικά με το χρόνο και την οργάνωση της εργασίας, στοχεύουν στην αύξηση της απασχόλησης με δεδομένο τον όγκο εργασίας μέσα από την ανακατανομή της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Πρόκειται για επιλογή που μεταφέρει μονομερώς το κόστος στους εργαζόμενους. Η δεύτερη κατεύθυνση, ως προς τη μείωση του εργατικού κόστους με την επιλογή της διευκόλυνσης των επιχειρήσεων από τους υποχρεωτικούς φόρους και την αναλογική μείωση της εισφοράς τους για την απασχόληση της λιγότερο ανειδίκευτης εργασίας, παραπέμπει έμμεσα στην ανάληψη του βάρους της κοινωνικής ασφάλισης στην κοινωνία μέσω της φορολογίας. Αν και σαν ιδέα δεν είναι εύκολο να απορριφθεί μία τέτοια λύση, εντούτοις ο τρόπος που συνολικά επιμερίζονται τα φορολογικά βάρη μεταφέρουν ουσιαστικά το κόστος στη μισθωτή εργασία που αποτελεί τον κατ' εξοχήν τροφοδότη των δημοσίων ταμείων.

Ο παραπάνω στόχοι για τη μείωση του εργατικού κόστους αποτελούν την πλέον πιθανή και αντικειμενικά εφαρμόσιμη εκδοχή από το σύνολο των αποσπασματικών προτεινόμενων μέτρων. Ως προς τη συμμετοχή δε του κεφαλαίου σε αυτό το κό-

στος, πέραν των προτάσεων για τα αντισταθμιστικά μέτρα για τη μείωση των εισφορών των εργοδοτών στην κοινωνική ασφάλιση που αναφέρονται σε περιβαντολλογικούς φόρους και άλλα ασαφή μέτρα, δεν υπάρχει άλλη κατεύθυνση. Επιπλέον εκτός από το γεγονός ότι οι περιβαντολλογικοί φόροι διατηρούν πάντοτε την σχετικότητά τους ως προς το τμήμα του κεφαλαίου που θα τους επωμισθεί, μέχρι σήμερα εκδηλώνεται ιδιαίτερη αντίδραση για την εφαρμογή τους με κύρια έκφραση τα τεκταινόμενα περί του φόρου.

2. Αναμφίβολα, κρίνονται θετικές οι προτάσεις για επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό με την κατοχύρωση της διαρκούς εκπαίδευσης και κατάρτισης, για δίκτυα υποδομών και σε νέους και νέες δραστηριότητες που αυξάνουν την απασχόληση.

3. Ως προς τον τομέα των εργασιακών σχέσεων και των ευρύτερων κοινωνικών δικαιωμάτων η παραπέρα ευελικτοποίηση της αγοράς εργασίας αντικειμενικά οδηγεί στην επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων και δημιουργεί σοβαρές ανησυχίες για τη δημιουργία κοινωνικού *dumbing*. Είναι σαφές ότι η έννοια της ευελιξίας της αγοράς εργασίας δεν συνεπάγεται αυτόματα τη συρρίκνωση των εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Υπάρχουν ποιοτικές ευελιξίες που αναβαθμίζουν τον ανθρώπινο παράγοντα παράλληλα με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (υψηλή εξειδίκευση, διαρκής κατάρτιση, πολυδυναμία εργατικού δυναμικού κ.τ.λ.) ή βελτιώνουν την οργάνωση και διοίκηση των επιχειρήσεων, πλευρές που εντοπίζονται στο κείμενο της Βίβλου.

Παράλληλα τίθεται υπό επαναπροσδιορισμό η διάρκεια της εβδομαδιαίας πλήρους απασχόλησης (όσο βέβαια και της μερικής) στοιχείο που άλλωστε, ήδη, έχει απασχολήσει στα πλαίσια της εφαρμογής της μείωσης της εβδομαδιαίας εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών. Η αναγκαιότητα της μείωσης του

χρόνου εργασίας εκτός από τη συμβολή στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, συμβάλλει και στη διεύρυνση του ελεύθερου χρόνου και στην παροχή των δυνατοτήτων για την παραπέρα ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου.

6.2 ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

α) Αποβιομηχανοποιημένες περιοχές - περιοχές σε κρίση.

Πρόσθετο μέτρο που θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση της ανεργίας, θα μπορούσε να είναι η δυνατότητα καθορισμού αμοιβών των εργαζομένων σε περιοχές οι οποίες πλήττονται ιδιαίτερα από ανεργία, όπως η Πάτρα, το Λαύριο, η Χαλκίδα, έως και 10% χαμηλότερων από τις προβλεπόμενες από την εθνική, τις κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Οι περιοχές αυτές μπορεί να ορίζονται με Υπουργική απόφαση μετά από γνωμοδότηση του ανωτάτου Συμβουλίου εργασίας που εδρεύει και λειτουργεί στο υπουργείο εργασίας.

β) Κύτταρα εργασιακής επανένταξης.

Τα κύτταρα εργασιακής επανένταξης μπορούν να βοηθήσουν στο συντονισμό ενεργειών για την αντιμετώπιση των αναγκών που προκύπτουν σε περιπτώσεις αναδιαρθρώσεων επιχειρήσεων και μείωσης προσωπικού. Τα κύτταρα αυτά έχουν περιοριστική διάρκεια λειτουργίας και μεριμνούν για την ψυχολογική υποστήριξη, εξεύρεση πόρων οικονομικής ενίσχυσης των ανέργων, καθώς επίσης για την ένταξη των ανέργων σε εκπαιδευτικά προγράμματα ή σε νέα απασχόληση, λειτουργούν δε σε επιχειρησιακό κλαδικό ή τοπικό επίπεδο.

γ) Τοπικοί οργανισμοί απασχόλησης

Σήμερα υπάρχουν πολλές ανάγκες στην κοινωνία που δεν έχουν ικανοποιηθεί, όπως στον τομέα του περιβάλλοντος, της ποιότητας ζωής, των υπηρεσιών προς τις οικογένειες, τους ηλικιωμένους. Η κάλυψη αναγκών μπορεί να αποτελέσει πηγή απασχόλησης ανέργων ή μακροχρόνια ανέργων, οι οποίοι θα λαμβάνουν συμπληρωματική αποζημίωση για την παρεχόμενη εργασία.

Σε περίπτωση που ο άνεργος απασχολείται στους οργανισμούς αυτούς όπου υπάρχει ανάγκη, (δήμους, Κ.Α.Π.Η., παιδικούς συμβουλευτικούς σταθμούς), μπορεί να αποζημιώνεται με τη διαφορά μεταξύ επιδόματος ανεργίας και κατώτερου ημερομισθίου ανειδίκευτου εργάτη από τον συγκεκριμένο Οργανισμό. Οι ασφαλιστικές του εισφορές μπορεί να καλύπτονται από το κράτος.

δ) Ηλικιωμένοι - Εργαζόμενοι - Σύστημα πρόωρης συνταξιοδότησης.

Η Ελλάδα είναι η περισσότερο γηρασμένη χώρα στα Βαλκάνια και η πέμπτη κατά σειρά γήρανσης μεταξύ των 15 κρατών μελών της Ένωσης. Πολλοί είναι οι λόγοι που οδήγησαν την χώρα μας στην γήρανση του πληθυσμού. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι το ποσοστό ανεργίας αλλά και ο αριθμός των ανέργων μειώνεται συστηματικά, καθώς αυξάνεται η ηλικία, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει σε άλλες χώρες, γεγονός που σημαίνει ότι η ανεργία προέρχεται κυρίως από ανεπάρκεια προσλήψεων παρά από αύξηση απολύσεων και συγκεκριμένα απολύσεων των ηλικιωμένων εργαζομένων. Προφανώς, η επί μακρόν διατήρηση σε λειτουργία ζημιογόνων μονάδων, καθώς και η

καθυστέρηση της οικονομικής αναδιάρθρωσης εξηγούν το παραπάνω φαινόμενο.

Επίσης, το δεδομένο της μη απόλυσης των ηλικιωμένων εργαζομένων σχετίζεται με τις ελληνικές αντιλήψεις και παραδόσεις ως προς την αντιμετώπιση των ηλικιωμένων, καθώς και με την μορφή των ελληνικών επιχειρήσεων, χαρακτηριστικά που διαφέρουν από τις λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης.

ε) Ευελιξία στην αγορά εργασίας.

Η έλλειψη ευελιξίας στην αγορά εργασίας αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες που επιβραδύνουν την πραγματοποίηση των απαιτούμενων διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομική δραστηριότητα για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και οδηγούν σε υψηλότερα επίπεδα την ανεργία. Έχει αποδειχθεί ότι από τα είδη ελαστικών μορφών εργασίας, ιδιαίτερα η μερική απασχόληση προσφέρει σημαντικές δυνατότητες στη δημιουργία νέων και πρόσθετων θέσεων εργασίας. Μέτρα που μπορούν να ληφθούν είναι:

- Η κυβέρνηση και οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να φροντίσουν να απαλλαγεί η μερική απασχόληση από την προκατάληψη της υποδεέστερης μορφής εργασίας.

- Οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να φροντίσουν για τή διάδοση και την αποδοχή της μερικής απασχόλησης από εργοδότες και εργαζόμενους, με την προϋπόθεση της διατήρησης του εθελοντικού χαρακτήρα της μορφής εργασίας και της εξασφάλισης της ίσης μεταχείρισης με τους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση.

- Τήρηση και δημοσιοποίηση καταστάσεων από τον ΟΑΕΔ, για τις ζητούμενες θέσεις απασχόλησης.

στ) Κίνητρα για πρόσληψη των νέων

Είναι γεγονός ότι η ανεργία συγκεντρώνεται κυρίως στις νέες ηλικίες. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται και με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης που παρέχεται και της σύνδεσής της με την παραγωγική διαδικασία, καταδεικνύει δε τη σπατάλη των ανθρωπίνων πόρων και άρα την οικονομική καθυστέρηση.

Πρέπει να ληφθούν μέτρα που να διευκολύνουν την πρόσληψη νέων:

α) Απαλλαγή κατά τα πρώτα έτη της πρόσληψης (2 έτη) από τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.

β) Πρακτική εξάσκηση των νέων σε επιχειρήσεις με ελάχιστη αμοιβή.

γ) Θέσπιση ειδικής σύμβασης περιορισμένου χρόνου εργασίας και κατάρτισης.

δ) Ενίσχυση της επιδότησης της απασχόλησης.

η) Αντιμετώπιση της κυκλικής ανεργίας.

Η αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών δε συνεπάγεται οπωσδήποτε αύξηση της εγχώριας, παραγωγής, δε συνεπάγεται δηλαδή αύξηση των επενδύσεων και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Η ικανοποίηση αυτής της ζήτησης μπορεί να πραγματοποιηθεί με την εισαγωγή αγαθών που αυξάνεται.

Από την άλλη μεριά, η ανάκαμψη της οικονομίας άλλων Χωρών, και κατ' επέκταση η αύξηση της ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών δε συνεπάγεται οπωσδήποτε την πραγματοποίηση εξαγωγών.

Για την αύξηση της εγχώριας παραγωγής, και κατά συνέπεια της απασχόλησης, απαραίτητη είναι η ανταγωνιστική ικανότητα της ελληνικής οικονομίας που θα επιτρέπει την ικανοποίηση όχι μόνο της εσωτερικής αλλά και της εξωτερικής ζή-

τησης - με άλλα λόγια, όχι μόνο την αντικατάσταση των εισαγωγών με την παραγωγή εγχώριων προϊόντων αλλά και την αύξηση των εξαγωγών.

Η καταπολέμηση του πληθωρισμού ή μια έκτακτη υποτίμηση του εθνικού νομίσματος σε σχέση με το ξένο, κάνει τις ελληνικές τιμές πιο ανταγωνιστικές. Σε κάτι ανάλογο αποβλέπουν οι φορολογικές επιβαρύνσεις των εισαγωγών και οι πριμοδοτήσεις των εξαγωγών, ενώ με την προώθηση των ελληνικών προϊόντων στην εσωτερική και εξωτερική αγορά συστάθηκαν και λειτουργούν ο σύνδεσμος προώθησης ελληνικών προϊόντων και ο ελληνικός οργανισμός τυποποίησης ελληνικών προϊόντων.

Ο νόμος 1262/82 και οι άλλοι παρόμοιοι που τον ακολούθησαν προβλέπουν την παροχή οικονομικών κινήτρων για την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών στην περιφέρεια. Ιδιαίτερα υποστηρίζονται μεταποιητικές επιχειρήσεις, εξαγωγικές, εκείνες που προάγουν την τεχνολογία και όσες συντελούν στην ανάπτυξη προβληματικών περιοχών της χώρας. Απαραίτητη προϋπόθεση υπαγωγής στο νόμο είναι η δημιουργία νέων παραγωγικών σταθερών θέσεων εργασίας.

θ) Μέτρα αντιμετώπισης της διαρθρωτικής ανεργίας στην Πάτρα.

Η δυσαρμονία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, αποτελεί τη βασική αδυναμία της διαρθρωτικής ανεργίας. Τα προβλήματα της δυσαρμονίας αυτής μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη βελτίωση της κινητικότητας της εργασίας και την προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις σύγχρονες οικονομίες και κοινωνικές δομές της εποχής μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Ως το σημείο αυτό προσπαθήσαμε να αναλύσουμε όσο το δυνατόν σε μεγαλύτερο βάθος τις επιπτώσεις της ανεργίας στη ζωή των ανθρώπων, εργαζομένων και ανέργων. Όμως όλα όσα έχουμε πει δεν θα είχαν ουσία αν δεν επιβεβαιωνόταν από τις απόψεις των ανθρώπων που βιώνουν αυτές τις επιπτώσεις.

Ρωτώντας ένα πλήθος ατόμων, στο σύνολό τους 40, παρατηρήσαμε ότι η ανεργία στη χώρα μας πλήττει πρώτιστα τους νέους ηλικίας 19-24 και τονίζουμε επίσης ότι οι γυναίκες είναι πιο έντονα εκτεθειμένες στην ανεργία.

Ενδεικτικά παραθέτουμε τις απαντήσεις τεσσάρων ατόμων, διαφορετικής ηλικίας και οικονομικής κατάστασης, στην ακόλουθη ερώτηση:

ΕΡ. Πώς σας επηρεάζει το γεγονός ότι είστε άνεργος/η και ποιες οι επιπτώσεις στην προσωπική, οικογενειακή και κοινωνική σας ζωή;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1) Ο Γεώργιος Φωτίου, 23 ετών, απόφοιτος Λυκείου κάτοικος Έξω Αγνιάς Πατρών (μέσης οικονομικής κατάστασης) μας είπε: <<Η ανεργία με αναγκάζει να έχω πολύ ελεύθερο χρόνο, με αποτέλεσμα να έχω χάσει το ρυθμό της καθημερινής μου ζωής, να κοιμάμαι αργά τα μεσάνυχτα, να ξυπνάω το μεσημέρι, να τρώω σε ακανόνιστα χρονικά διαστήματα και να πηγαίνω συχνά σε κλαμπ και καφετέριες για να έχω κάτι να κάνω.>>

2) Η Ειρήνη Σώκου, 19 ετών, απόφοιτος Τ.Ε.Λ κάτοικος Νεάπολης Αγρινίου (καλής οικονομικής κατάστασης) μιας δήλωσε: <<Πέρισυ αποφοίτησα και δεν πέρασα πουθενά, έτσι ,πήγα σ' ένα κατάστημα ενδυμάτων μιας οι ιδιοκτήτες είναι γνωστοί του πατέρα μου. Δούλεψα εκεί για τρεις συνεχείς μήνες ,δυσκολεύτηκα να προσαρμοστώ έτσι απότομα σε περιβάλλον τέτοιο που να έχω ευθύνες. Στο σχολείο η ζωή ήταν διαφορετική και ανέμελη.>>

3) Ο Θεόδωρος Μήτσου, 28 ετών, κάτοικος Περιβόλας Πατρών μας απάντησε: <<Η μητέρα μου δεν δουλεύει ,η κατάσταση στο σπίτι είναι οικονομικά δύσκολη. Τέλειωσα το Μαθηματικό τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών ,είμαι ένα χρόνο άνεργος εξαρτώμενος οικονομικά απ' τους γονείς μου κι αυτό με κάνει να νοιώθω απαίσια και σπανίως να έχω διάθεση καλή. Η δυσκολία μου για να βρω δουλειά, με οδηγεί καθημερινά σε σύγκρουση με τους δικούς μου ανθρώπους και το γεγονός τούτο με αναγκάζει να είμαι πάντα κακόκεφος και πάντα σκυθρωπός.>>

4 Η Ελένη Σοφοπούλου, 42 ετών, κάτοικος Πατρών μας εξηγεί: <<Είμαι παντρεμένη με τον Κώστα 13 χρόνια. Παλιότερα ζούσαμε καλύτερα, καθ' ότι δουλεύαμε και οι δύο (εγώ ως απόφοιτη των ΚΑΤΕΕ, εξασκούσα το επάγγελμά μου ως λογίστρια και ο σύζυγός μου ως ελαιοχρωματιστής). Έχουμε τρία παιδιά και για το λόγο της έλλειψης οικονομικής δυνατότητας για την παραμονή τους σε παιδικό σταθμό, αναγκάζομαι να μένω στο σπίτι. Η έλλειψη χρημάτων έχει περιορίσει σημαντικά τη διατήρηση των κοινωνικών μας σχέσεων και δραστηριοτή-

των, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε ν' ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις της κοινωνίας εφόσον δεν έχουμε τη δυνατότητα να ικανοποιήσουμε πρώτα πλήρως τις βασικές μας ανάγκες>>.

Κάνοντας μια επίσκεψη στο Εργατικό Κέντρο στη Ζάκυνθο συναντήσαμε τον κ. Γρίβα μέλος στο σωματείο οικοδόμων 24 χρόνια και σαφώς μεγάλος αγωνιστής για τα δικαιώματα των εργαζομένων.

Παραθέτουμε την εξής συζήτηση που κάναμε μαζί του:

• **Ποια τα οφέλη της ένταξής σας στο συνδικαλισμό τόσα χρόνια;**

<<Οι συγκυρίες και οι απαιτήσεις για αγώνα με στόχο να πετύχει κανείς κάτι στον εργασιακό χώρο και να ακουστεί κάπου ανώτερα η φωνή του, έφερε στο προσκήνιο μια ομάδα ανθρώπων που αντιτάχθηκαν στα μεγάλα συμφέροντα, στις αντίξοες συνθήκες εργασίας, στο φτηνό μεροκάματο, και γενικά <<χτυπούν>> ό,σο μπορούν τα <<μεγάλα>> συμφέροντα που ρυθμίζουν στα μέτρα τους τον ιδρώτα του εργαζόμενου. Ξεκίνησαν απ' τον εργασιακό χώρο και κατόπιν δημιουργήθηκαν τα εργατικά κέντρα, η ομοσπονδία, η Γ.Σ.Ε.Ε. , Π.Α.Σ.Ε.Γ.Ε.Σ. , Γ.Ε.Σ.Α.Σ.Ε. που εκεί <<χαλάει η συνταγή>> πολλές φορές οι πρόεδροι δεν είναι υπέρ των εργαζομένων, και σ' αυτές τις περιπτώσεις, όσους αγώνες και να κάνει το εργατικό κέντρο είναι φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Εγώ δεν θέλω να πιστέψω κάτι τέτοιο, γιατί μέσα από αγώνες και θυσίες κερδίσαμε πάρα πολλά θετικά στον εργατικό τομέα και με την συμπαράσταση της ομοσπονδίας.

...Παλιότερα δουλεύαμε ήλιο με ήλιο, δεν υπήρχε συγκεκριμένο και καθιερωμένο ωράριο. Ο φόβος προς τον εργοδότη

ήταν τεράστιος και το καρδιοχτύπι επίσης, γιατί ο πρώτος είχε σαν όπλο την απόλυση.... Δεν υπήρχε κατοχύρωση επαγγέλματος. Τώρα τα περισσότερα επαγγέλματα είναι κατοχυρωμένα πλην των οικοδόμων που με λύπη μου το λέω γιατί είναι ένας κλάδος που στεγάζει εκατομμύρια ανθρώπους.

Σήμερα έχει καθιερωθεί το ωράριο σε 40 ώρες εργασίας και πενθήμερο (μόνο για το δημόσιο και οργανισμούς, για τους ελεύθερους επαγγελματίες δεν ισχύει κάτι τέτοιο γιατί εμείς <<είμαστε από άλλον πλανήτη>>). Εδώ χωλαίνει η νομοθεσία και κλείνουν τα μάτια προς στο πενθήμερο τα μεγάλα κεφάλαια. Ο εργαζόμενος στο δημόσιο τομέα δουλεύει 38 ώρες την εβδομάδα ενώ στον ιδιωτικό τομέα 48. Εδώ είναι η άνιση μεταχείριση της πολιτείας προς τον λαό..... Ο συνδικαλισμός είναι καλός για τον εργαζόμενο και αν δεν είναι συμπαγές μέτωπο θα χάσει ό,τι έχει κατακτήσει με αγώνες. Γιατί σε κάθε κινητοποίηση ο εργαζόμενος έχει να αντιμετωπίσει εργοδοσία, κράτος, Ματ; Αλήθεια τι τα θέλουν τα Ματ; Μήπως τους παρουν οι εργάτες αυτά που <<οι μεγάλοι>> απόκτησαν χωρίς να δουλέψουν ποτέ; Ο εργαζόμενος δεν ζητά παράλογα όταν κατεβαίνει σε κινητοποιήσεις έχει αιτήματα σοβαρά και δεν έχει πρόθεση να διαπληκτιστεί με κανέναν. Δίνει ένα ψήφισμα και αποχωρεί, όταν όμως του φράζει τον δρόμο ο αστυνομικός εκεί αρχίζουν τα παρατράγουδα.

• Ποιες οι επιπτώσεις της ανεργίας στους διάφορους τομείς τα παλαιότερα χρόνια και ποιες σήμερα;

<<Η αρμονία στο κράτος ξεκινά από την αρμονία στην οικογένεια. Όταν υπάρχει ένα σταθερό εισόδημα, προγραμματίζεται ο ρυθμός ζωής και ανάπτυξης σε όλους τους χωρίς αποκλίσεις. Η ανεργία ήταν μάστιγα από παλιά, αλλά όσο η ζωή έχει εξελίξεις και η τεχνολογία επίσης, τόσο τα βάρη μεγαλώ-

νουν και ο άνθρωπος φτάνει στο σημείο που χάνει τον έλεγχο της οικονομίας και βρίσκεται σε απόγνωση με ένα ετήσιο μέτριο εισόδημα , μη μπορώντας να αντεπεξέλθει στις ανάγκες του , πόσο μάλλον ένας άνεργος;

Πρώτα αρχίζει ο μαρασμός , μεγαλώνει το άγχος στον άνθρωπο και όταν δεν παράγει αρχίζουν τα δύσκολα , πρώτα για το άτομο και στη συνέχεια για το σύνολοΠαλιότερα δεν υπήρχαν τα μέσα τα οποία υπάρχουν σήμερα και ο κόσμος ζούσε σχεδόν ανέμελα . Σήμερα όμως είναι τελείως διαφορετικά, ο άνθρωπος έχει εφοδιαστεί με όλα τα απαιτούμενα μέσα και όσο να' ναι έχει το καθένα τα έξοδά του είτε λέγεται σπίτι είτε λέγεται αυτοκίνητο και κοντά σ' αυτό ακολουθούν ένα σωρό μικροσυσκευές που καθεμιά έχει και το ανάλογο κόστος για την λειτουργία του.

Και αν μείνει κανείς χωρίς δουλειά τι γίνεται;..... Αρχίζει η σήψη της κοινωνίας , τροπή προς τα ναρκωτικά , τις ληστείες , τις κλοπές , αδιαφορία για ζωή , για παραγωγή , για την πατρίδα , για τη θρησκεία και το μόνο που συναντάμε είναι οι άνθρωποι - φυτά μέσα στο λαβύρινθο της κοινωνίας . Πρώτοι και καλύτεροι ευθύνονται οι γονείς για τη διαπαιδαγώγηση και τη σταδιοδρομία των παιδιών , ώσπου να τα <<παραλάβει>>το σεβαστό κράτος και να τα κάνει ανέργους με την εκάστοτε πολιτική που ακολουθεί . Κακά τα ψέματα όλες οι πολιτικές στην Ελλάδα υπήρξαν , υπάρχουν και εύχομαι να μην υπάρξουν στο μέλλον έρμαιοι και αιχμάλωτοι στους λίγους που λυμένουν τον τόπο με τα διάφορα τεχνάσματα και προπαντός με το χρήμα , αυτοί που στην ουσία κυβερνούν και όχι αυτοί που ασκούν εξουσία , οι οποίοι έχουν παρερμηνεύσει τη δημοκρατία με την ασυδοσία.

Ο άνθρωπος προσαρμόζεται εύκολα και ειδικά ο Έλληνας γιατί έχει φιλότιμο , στις <<μαύρες τρύπες>> είναι πάντα πρόθυμος να προσφέρει για να τις <<μπαλώσει>> και στις φορομνηχτικές αποφάσεις του εκάστοτε πολιτικού, επίσης. Και η κατάστασή μας; Από το κακό στο χειρότερο γιατί δεν βρίσκεται ούτε ένας πραγματικός πατριώτης που με ειλικρινή θέληση να εξυπηρετήσει τα ελληνικά συμφέροντα . Ανεργία! Ποια ανεργία θα είχε η Ελλάδα που έχει τέτοιο γεωγραφικό υπεδάφιο και υποθαλάσσιο πλούτο;

Στην ουσία δεν έπρεπε να δουλεύει κανένας Έλληνας αν υπήρχε λίγο μυαλό και συντονισμός σε όλα τα επίπεδα . Μια χώρα των 10 εκατομμυρίων κατάντησε η μεγαλύτερη χώρα σε υπογεννητικότητα και να τα αποτελέσματα των κυβερνήσεων μας :Ήταν ο Καραμανλισμός και έφερε όλους τους Πακιστανούς, γιατί; Απλά για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των χρηματικά μεγάλων. Ήρθε ο Παπανδρέου και είδαμε τόση μεγάλη συσσώρευση αλλοδαπών Ρωσοπόντιων, Κούρδων και δεν ξέρω τι να προσθέσω. Έπειτα ήρθε ο Μητσοτάκης και δήλωσε να ανοίξουμε τα σύνορα, ήρθαν ένα εκατομμύριο Αλβανοί οι οποίοι βρίσκονται ακόμη στην <<ψαροκώσταινα>> δουλεύουν κόβοντας το μεροκάματο το δικό μου που φορολογούμαι σαν νόμιμος πολίτης ενώ οι Αλβανοί, μαζεύουν καθαρά και αφορολόγητα χρήματα και τα διοχετεύουν στην Αλβανία.

Τώρα να καθίσουμε να μιλήσουμε για ανεργία; Τι να πω για τα χιλιάδες εργοστάσια που βρίσκονται κλεισμένα και σε πτώχευση ενώ οι εργοστασιάρχες αντί να βρίσκονται στη φυλακή είναι πάμπλουτοι και συνεχίζουν τις κομπίνες τους πολλές φορές μάλιστα κάτω από την επήρεια των πολιτικών μας.

Γιατί να μην αρθεί η βουλευτική ασυλία; Γιατί να μην αρθεί η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων; Να σας πω γιατί;

Γιατί όλοι οι κύριοι πολιτικοί που δηλώνουν ότι ενδιαφέρονται για το κράτος μας κοροϊδεύουν μόνο και μόνο για την καρέκλα τους. Η κακή διαχείριση του ιδρώτα του εργαζόμενου δημιουργεί την ανεργία η οποία είναι τεχνητή>>.

- **Πως νομίζετε επιδρά η απεργία στην ανεργία;**

<<Η απεργία είναι ένα όπλο για τον εργαζόμενο. Η μόνη του ελπίδα για οποιοδήποτε αίτημά του, στο οποίο δεν ανταποκρίνεται η εργοδοσία ή η πολιτεία έπειτα από διάφορες ζυμώσεις και διαβουλεύσεις, είναι η απεργία. Για να κάνουμε απεργία όλοι οι εργαζόμενοι, θίγονται πάντα ζωτικά και μεγάλης σημασίας θέματα σε σχέση με τις συνθήκες εργασίας ή με την ανταμοιβή μας.... Τώρα όσον αφορά τις επιδράσεις της απεργίας στην ανεργία, κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχουν, εκτός από την περίπτωση στην οποία η απεργία είναι τεχνητή.

Τότε ανεργία και απεργία είναι το ίδιο, άλλωστε σ' αυτή την περίπτωση τι να διεκδικήσει κανείς και τι να κερδίσει; Κάνει απεργία για να πάρει το μεροκάματο της ανεργίας; Δεν συμβαδίζουν με τίποτα σ' αυτό το σκέλος. Στο άλλο σκέλος η απεργία επιδρά με ομαδικές απολύσεις από κάποιους εργοδότες, ή με το κλείσιμο κάποιων επιχειρήσεων που στην περίπτωση αυτή μένουν χιλιάδες εργαζόμενοι στο δρόμο, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ανεργία, αλλά αυτό έχει σχέση με το ύψος της επένδυσης, την κατανάλωση προϊόντων και το κόστος της επιχείρησης και τις πληρωμές των εργαζομένων... Αν μια επιχείρηση είναι υγιή, τότε υπάρχουν καλύτερες σχέσεις εργοδοσίας και εργαζομένων>>.

7.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το πρόβλημα της ανεργίας και οι επιπτώσεις που έχει στους εργαζόμενους όπως προκύπτει απ' την διαδικασία της εργασίας που παραθέτουμε, είναι τεράστιας σημασίας. Τούτο συμβαίνει γιατί τα βαθύτερα αίτια, εντοπίζονται ατομικά στον κάθε εργαζόμενο και στην οικονομία του κάθε κράτους πάντα σε σχέση με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της κάθε εποχής.

Είδαμε πρόσφατα στις εκλογές στην Αυστρία την άνοδο της άκρας δεξιάς του Χάιντερ που είναι ένα φαινόμενο το οποίο πρέπει να προβληματίσει όλο το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα αποτελέσματα των εκλογών και η μεγάλη άνοδος του Χάιντερ φανερώνει τη βαθιά κρίση ταυτότητας που αντιμετωπίζει η Αυστρία από το 1989 μέχρι σήμερα, μια κρίση που οφείλεται στο τέλος του ψυχρού πολέμου, καθώς επίσης και στην είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που ζητάει την εναρμόνιση της οικονομίας της με τις απαιτήσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Η ψήφος στον Χάιντερ, ο οποίος αντιτίθεται στην Ε.Ε. Επειδή η Συνθήκη του Μάαστριχ υποτίθεται ότι απειλεί την εθνική ταυτότητα και ζητάει διαπραγματεύσεις και δημοψήφισμα για την είσοδο στη Νομισματική Ένωση, αποτελεί ψήφο διαμαρτυρίας και ψήφο τιμωρίας προς την κυβέρνηση, σε μια περίοδο που κλείνουν επιχειρήσεις, αυξάνεται η ανεργία και περικόπτονται οι δημόσιες δαπάνες, σύμφωνα με τους όρους της σύγκλισης.

Η Αυστρία που μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κατάφερε να επιτύχει κοινωνική ευημερία με ταυτόχρονη ουδετερότητα στις διεθνείς της σχέσεις, τα τελευταία χρόνια βουλιάζει σε μια

οικονομική και κοινωνική κρίση. Ο Χάιντερ, εκμεταλλευόμενος τον φόβο του πληθυσμού για τους ξένους κολακεύει τον αυστριακό εθνικισμό και ζητάει δημοψήφισμα, για το αν ο λαός θέλει ή όχι την παρουσία ξένων στη χώρα. Μια τέτοια συμπεριφορά θα ήταν καταδικαστέα -συμβαίνει σε πολλές χώρες της Ευρώπης- και όχι επικίνδυνη. Αλλά ο Χάιντερ εκφράζει δημοσίως τις φιλοναζιστικές του απόψεις, εκθειάζοντας τα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Άουσβιτς και του Νταχάου, εγκωμιάζοντας τα SS του Χίτλερ και επιδοκιμάζοντας-μέσα στο κοινοβούλιο-την εργατική πολιτική των ναζί.

Οι σύγχρονοι φόβοι για το τέλος της εργασίας όλων των εργαζομένων είναι φαινόμενο καθημερινό. Ίσως η τεχνολογική πρόοδος να είναι δυνατόν να προκαλέσει μαζική ανεργία, αλλά μόνο σε έναν κόσμο όπου όλες οι επιθυμίες θα είχαν ικανοποιηθεί ή όπου η ζήτηση θα βρισκόταν σε καθεστώς συνεχούς Περιορισμού, κατάσταση που δεν έχει προκύψει μέχρι σήμερα.

Στην περίπτωση που κάποιος βρεθεί σε κατάσταση ανεργίας, είναι πολύ δύσκολες οι προϋποθέσεις επιδότησής του, αλλά και η ίδια η επιδότηση είναι πολύ κάτω από το κατώτερο όριο διαβίωσης στη χώρα μας. Όλα αυτά αποτελούν μέτωπα πάλης του εργατικού κινήματος για να βελτιωθεί η κατάσταση των ανέργων και για να μειωθεί η ανεργία.

Ο εργαζόμενος χάνει το όραμα της πραγματικής ελευθερίας της δημιουργικής εργασίας, που παύει να είναι δουλειά για την επιβίωση και γίνεται εργασία για την διαμόρφωση και ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Διαμορφώνεται έτσι μια ατομιστική στάση ζωής, με στοιχεία αντικοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς η «κοινωνία» και «οι άλλοι» φαίνονται πως φταίνε για τα δεινά που υφίσταται.

Αυτή η αίσθηση της ανεργίας σαν «θεομηνία», σαν φαινόμενο έξω από τις δυνάμεις του, ωθεί σε μια τυφλή αγανάκτηση που αναζητά διέξοδο. Ο άνεργος μπορεί εύκολα να υιοθετήσει την οποιαδήποτε αληθοφανή ερμηνεία του παρουσιάσουν, για το δράμα του, μπορεί εύκολα να στρέψει την αγανάκτησή του στον πρώτο αληθοφανή υπαίτιο.

Η συνεχής άνοδος της ανεργίας και η ποσοστιαία μεγαλοπρέπειά της οφείλονται στα εξής αίτια τα οποία δεν είναι και τα μοναδικά.

1. Έλλειψη διατήρησης στην αγορά εργασίας εμφανούς ανέργου εργατικού δυναμικού.

2. Δημογραφικό πρόβλημα και χαμηλός ρυθμός πληθυσμιακής ανάπτυξης

3. Έντονη παρουσία της λανθάνουσας υποαπασχόλησης στη γεωργία και στην κτηνοτροφία.

4. Πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας.

5. Έλλειψη ισορροπίας στη χρηματοδοτική πολιτική και πρακτική, πράγμα που δεν προϋποθέτει ευνοϊκό κλίμα για επενδύσεις, αλλά οδηγεί σε ουσιαστικά <<νεκρές εξαγωγές>>.

6. Έλλειψη σωστού επαγγελματικού προσανατολισμού στην εκπαίδευση.

7. Τα συνεχή <<Lock-out>> στις λεγόμενες προβληματικές επιχειρήσεις.

8. Η συσσώρευση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού της χώρας στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Ο ΟΑΕΔ έχει αναπτύξει προγράμματα απασχόλησης που κατά κύριο στόχο έχουν τους νέους και όπως φαίνεται θα πρέπει να επεκταθούν σημαντικά για να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της ανεργίας που μεγαθύνεται συνεχώς. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να ενταχθούν και τα προγράμματα τεχνικής και επαγ-

γελματικής κατάρτισης των νέων, τα οποία βραχυχρόνια μειώνουν την ανεργία και μακροχρόνια προετοιμάζουν το αναγκαίο εργατικό δυναμικό που ζητάει η οικονομία.

Για την αντιμετώπιση της ανεργίας θα πρέπει να ληφθούν δυναμικά και δραστικά μέτρα. Μερικά απ' αυτά όπως έχουν προβλεφθεί απ' τους μελετητές του φαινομένου της ανεργίας, σύμφωνα με το Μάριο Νικολινάκο, είναι τα εξής: α) Η μείωση της ανεργίας σε ανεκτά επίπεδα. β) Ο περιορισμός της ανεργίας των νέων μέσω της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης γι' αυτούς. γ) Η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες, έτσι ώστε να είναι ευκολότερο και προσαρμοσσιμο στις μεταβολές των ποσοτικών αναγκών της κοινωνίας. δ) Η βελτίωση όλων των μορφών κινητικότητας της εργασίας ώστε να ενισχυθεί η ελαστικότητα της αγοράς εργασίας. στ) Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. ε) Η βαθμιαία προσαρμογή του πλέγματος αμοιβών της εργασίας.

Τα συγκεκριμένα μέτρα προβλέπουν:

1. Κίνητρα προς τις επιχειρήσεις για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

2. Την κατασκευή δημοτικών και κοινωνικών έργων κατά την έκταση που η δαπάνη γι' αυτά δεν αυξάνει τον πληθωρισμό.

3. Κίνητρα στους δήμους και κοινότητες για την πρόσληψη εργατικού δυναμικού, καθώς και επιδοτήσεις στους συνεταιρισμούς για την στελέχωσή τους με εξειδικευμένο προσωπικό.

4. Αναπροσανατολισμό της ανώτατης εκπαίδευσης και του συστήματος τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση πρακτικού προσανατολισμού και ανάπτυ-

ξης ευέλικτων συστημάτων ταχύρυθμης και άτυπης εκπαίδευσης και επιμόρφωσης.

5. Ανάπτυξη ενός συστήματος διαρκούς πληροφόρησης εργοδοτών και εργαζομένων.

6. Διαμόρφωση μιας δομής αμοιβών και μισθών σε σχέση με ειδικές κατηγορίες εργασίας και ειδικές περιφέρειες για τις οποίες εμφανίζεται στενότητα εργασίας.

Ανάμεσα στα άλλα, πρέπει να προβλεφθούν και ειδικές κατηγορίες εργατικού δυναμικού, όπως ανάπηροι, ξένοι εργάτες κλπ.

7. Πάταξη της πολυθεσίας.

8. Έλεγχος των απολύσεων.

9. Περιορισμός υπερωριών.

10. Παράταση του χρόνου επιδότησης απ' την Ε.Ο.Κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Η ρύθμιση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης και οργάνωση του χρόνου εργασίας
 - ◇ Δημ. Δασκαλάκης Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα - Κομοτηνή 1995
 - Εργασιακές σχέσεις
 - ◇ Αντρέας Τσιρώνης Μεσολόγγι 1994
 - Ελληνικά συνδικάτα : Οικονομική αυτοδυναμία και εξάρτηση 1938-1984
 - ◇ Γιώργος Φ. Κουκουλές Εκδόσεις Οδυσσέας Ε.Π.Ε Αθήνα
 - Προλεγόμενα στη θεωρία της Ελληνικής κοινωνικής δομής
 - ◇ Ανδρέας Λύτρας Εκδόσεις Νέα σύνορα Λιβάνης 1993
 - Αποτύπωση της Ελληνικής αγοράς εργασίας
 - ◇ Εκδόσεις : ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
 - Ανάλυση της απασχολήσεως κατα κλάδους της Ελληνικής οικονομίας
 - ◇ Πέτρου Χ. Λίβα Αθήνα 1983
 - Φυλή - Έθνος - Τάξη Οι διαφορούμενες ταυτότητες
 - ◇ Ετιέν Μαλιμπάρ Ιμμανουέλ Βαλερστάιν Εδόσεις Πολίτης
Αθήνα 1991
 - Οικονομική
 - ◇ Αντρέα Θ. Κούρκουλου ΟΕΔΒ Αθήνα 1994
-

- Θεωρία ανεργίας και πληθωρισμού
 ◇ Παν. Γ. Κορλίρα Εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 1979
- Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης
 ◇ Άννα Φραγκουδάκη Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1985
- Μελέτη για την ανεργία
 ◇ Νικολινάκος Μάριος Αθήνα 1983
- Εργασιακές σχέσεις σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα
 ◇ Ειδικές Εκδόσεις Υπουργείου Εργασίας Θ. Κατσανέβας
- Εφημερίδες

Αυριανή	Τρίτη	2/5/95
Απογευματινή	Τρίτη	2/5/95
Έθνος	Τρίτη	2/5/95
Αδέσμευτος τύπος	Τρίτη	2/5/95
Ελεύθερος τύπος	Τρίτη	2/5/95
Κυριακάτικη	Σάββατο	30/4/94
Ελευθεροτυπία		
- Δελτίο της Εργατικής νομοθεσίας
 Έτος ιδρύσεως 1945 τόμος 41 Αρ. τευχ. 1010
- Πίνακες θέσης ανέργων απασχολούμενων κατά κλάδο,
 άνεργοι - στοιχεία ΕΣΥΕ
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 12-13
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 42-43
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 36-37
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 25
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 45-46
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 15

- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 32
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 3
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ Τεύχος 6-7

Περιοδικό Οικονομικά χρονικά Τεύχος 74 Φεβρ. - Μαρτ. 1994

Περιοδικό Κοινωνικά προβλήματα Κωστόπουλος Βασίλειος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛΙΔΑ
Ευχαριστίες	
Εισαγωγή	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	3
1.1 Ανεργία - όρος	3
1.2 Η ανεργία του σήμερα	3
1.3 Η απέλπιδα σκέψη	5
1.4 Το κοινωνικό πρόβλημα της ανεργίας	7
1.5 Ιστορική αναδρομή	9
1.6 Μορφές ανεργίας	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	19
2.1 Η ανεργία στην Ευρώπη	19
2.2 Η ανεργία στην Ελλάδα	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	26
3.1 Η κατάσταση απασχόλησης στην Ελλάδα	26
3.2 Εργασιακές σχέσεις και περιβάλλον	29
3.3 Ο ρόλος των μεταναστών στην αγορά εργασίας	30
3.4 Ευέλικτες μορφές απασχόλησης	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	41
4.1 Τα κύρια αίτια της ανεργίας	41
4.2 Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας	41
4.3 Το έλλειμμα του Ισοζυγίου πληρωμών και του κρατικού προϋπολογισμού	42
4.4 Στοιχεία για την ανεργία των νέων	43
4.5 Η ανεργία των γυναικών	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	45
5.1 Ο φαύλος κύκλος της οικονομικής κρίσης αναπαράγει την κρίση στις εργασιακές σχέσεις	45
5.2 Ένας νέος κύκλος της κρίσης του συστήματος απασχόλησης	48
5.3 Διάσπαση της αγοράς εργασίας	49
5.4 Ο φόβος της περιθωριοποίησης	52
5.5 Πτώση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων	56
5.6 Συνδικαλιστική συνοχή	61
5.7 Οι μισθοί στο στόχαστρο	64
5.8 Εντατικοποίηση της εργασίας	70
5.9 Επαγγελματική υποβάθμιση	72
5.10 Ατομικά προβλήματα	74
5.11 Κοινωνικές επιπτώσεις	76
5.12 Ταξικές και πολιτικές συνέπειες	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	80
6.1 Πολιτικές και κίνητρα για την καταπολέμηση της ανεργίας	80
6.2 Πρόσθετα μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	98
7.1 Συνεντεύξεις	98
7.2 Συμπεράσματα - προτάσεις	105

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ